

Måndagen den 22 April 1872.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades två protokollsutdrag för den 20 och protokollet för den 13 dennes.

Herr Leijonancker: Jag får vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under 2 veckor, räknadt från och med den 27 dennes.

Denna anhållan bifölls.

Herr von Koch: Jag är nödsakad att, för vårdande af helsa och enskilda angelägenheter, anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under 3 veckor, räknadt från och med den 26 dennes.

Jemväl härtill lemnade Kammaren sitt samtycke.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 20 dennes bordlagda memorial N:o 61, med anledning af Kamrarnes olika beslut rörande Stats-Utskottets utlåtande N:o 53, i fråga om pension för Telegrafintendenten, Majoren A. L. Fahnehjelm.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Bevillnings-Utskottets den 20 dennes bordlagda betänkanden och memorial:

N:o 13, i anledning af framställda förslag om ändringar i författningarne angående villkoren för tillverkning och försäljning af bränvin;

N:o 14, dels i anledning af Kamrarnes såväl stridiga beslut som återremiss i vissa delar af Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 9, angående tullbevillningen, dels med förslag till åtskilliga, ännu icke afgjorda tullbestämmelser för vissa artiklar;

N:o 15, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes stridiga beslut i viss del af Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 10, angående postväsendet.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets den 20 dennes bordlagda utlåtande N:o 32, i anledning af väckt motion dels om ändring i kyrkolagens stadgande rörande påföljden för underlåtenhet att begagna dop och nattvard, dels om tillåtelse till s. k. civilt äktenskaps ingående utan afseende på trosbekännelse.

Föredrogs Andra Kammarens den 20 dennes bordlagda protokollsutdrag N:o 200, med delgifvande af Kammarens beslut öfver första punkten i dess Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 27, i anledning af Herr A. W. Westerdahls motion N:o 202, om aflåtande af underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, med begäran om upphäfvande af Kongl. förordningen den 15 Februari 1855, äfvensom af 2:dra momentet i 32 § af Kongl. förordningen den 9 Juni 1871 angående fattigvården, äfvensom af till Utskottet återremitterade betänkandet N:o 17, rörande Herr A. W. Westerdahls motion N:o 23 i samma ämne.

Friherre af Ugglas: Då Kammarerna förut gjort till regel, att till Tillfälligt Utskott hänvisa från Andra Kammarerna inkomna protokollsutdrag, innefattande dess beslut i ärenden, som behandlats af dess Tillfälliga Utskott, hemställer jag, att denna fråga måtte remitteras till Första Kammarernas Tillfälliga Utskott N:o 1.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition hänvisades förevarande ärende för vidare utredning till Kammarernas Tillfälliga Utskott N:o 1.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Första Kammarernas Tillfälliga Utskotts den 20 dennes bordlagda betänkande N:o 7, rörande Herr Per Nilssons motion N:o 116, om rättighet för landstingen att uppsätta förslag för förordnandet af folkskoleinspektörer inom de särskilda länen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Banko-Utskottets den 15 och 17 dennes bordlagda utlåtande N:o 13, i fråga om användande af bankovinsten för år 1871.

1:sta punkten.

Herr Ekman, Johan Jakob: Den reservation, jag tagit mig friheten afgifva mot Banko-Utskottets nu föredragna betänkande, anger tillräckligt min ståndpunkt i frågan, nemligen att jag anser att bankovinsten för 1871 bör öfverlemnas till statsverket för att reserveras för ovissa och framtida behof, och jag ber derföre att till en början få söka gendrifva de skäl, som blifvit af Utskottet anförda för en motsatt åsigt.

Banko-Utskottet yttrar, pag. 3: "denna gynnsamma tidpunkt bör begagnas för att genom Riksbankens förstärkande söka bereda ökad stadga i landets penningväsende." Att stadga i penningväsendet är ett oeftergiftigt vilkor för allt välbefinnande, torde ej af någon bestridas, men här är blott fråga om *bankens* ställning och dess inverkan på penningväsendet i landet. Om man anser mera stadga fordras för bankens rörelse, ej behöfver man derföre öka bankens fonder, hvilket är detsamma som att öka der öfverflödigt liggande oanvänt kapital. Och skulle man vilja under nuvarande höga pris i utlandet uppköpa statspapper, lärer sådant mycket väl kunna ske utan ökande af bankens fonder. Det vore ganska önskligt, om Banken mera än för närvarande kunde begagna sin kredit och använda ledigt kapital, men jemför man Riksbankens rörelse med åtskilliga andra större bankinstitutioner här i landet, så visar det sig t. ex. att, då Skånes enskilda bank, med en grundfond af 6,500,000 R:dr och reserverade medel af 800,000 R:dr, har på upp- och afskrifningsräkning inestående 2½ million och på deposition 12 millioner: Skandinaviska kreditaktiebolaget, med en grundfond af 5 millioner och reserverade medel 1,200,000 R:dr, på upp- och afskrifning 11 millioner och på deposition 9 millioner, samt Stockholms Enskilda Bank, med en grundfond af en million och reserverade medel till samma belopp, på upp- och afskrifningsräkning 2½ million och på deposition 13 millioner R:dr, så har Riksbanken med en grundfond af 25 millioner och reserverade medel af 882,000 R:dr jemte minst 1 års inestående bankovinst, på upp- och afskrifningsräkning endast 2,200,000 R:dr och på depositräkning cirka två millioner. Och ändå utvisar fullmäktiges sednaste berättelse öfver Riksbankens tillstånd och förvaltning att, enligt hvad revisorerne anmärkt, upp- och afskrifningsräkningen i banken lemnat en förlust för 1870 af R:dr 27,716; detta oktadt räntan å denna räkning är så låg, att enskilde personer så mycket som möjligt undvika dylik räknings hållande. Jag vill då fråga. kan det under sådana förhållanden vara skäl att ytterligare öka Bankens fonder? En uppgift jag här har öfver Bankens vinster sedan år 1830 visar, att dessa ingalunda ökat sig i förhållande till rörelsemedlet, ja att de under sednare år icke ens i någon nämnvard mån tillväxt. I andra banker brukar man, då man erhållit det rörelsekapital

kapital som anses behöfligt, utdela vinsten åt bankens delegare. Jag finner intet skäl hvarföre man ej borde förfara på samma sätt med Riksbankens vinst. En sådan åtgärd skulle innebära öfverlemnandet af densamma till statsverket.

Utskottet anför vidare: "de grunder, efter hvilka proportionen emellan Riksbankens metalliska kassa och den sedelmassa, som kan från Riksbanken utgifvas, är reglerad, torde nemligen icke numera kunna anses lika betryggande som tillföre; och det synes derföre önskvärdt, att uti dessa grunder måtte vidtagas jemkningar, hvarigenom en ökad säkerhet uti penningeväsendet kunde åstadkommas." Detta vill jag, för min del, visserligen icke bestrida, men helt säkert har Utskottet ej tänkt sig andra grunder för sedelutgifningen än metallisk valuta och obligationer, och för åstadkommande af en dylik förändring behöfves ej att öka fonderna. Nuvarande förhållande med metalliska kassan medger en dylik förändring utan någon rubbning af rörelsen. En annan tidpunkt kan vara mindre gynnsam, men äfven då torde förändringen kunna ske, utan att någon tillökning i fonderna behöfves, endast Banken för tillfället eger tillräcklig kassa. Det synes mig dessutom allt för tidigt att, för det man tänker sig *möjligheten* af förändrade grunder för sedelutgifningen, hvilka åtminstone icke förr än nästa riksdag kunna beslutas, redan *nu* vidtaga de åtgärder som anses för en dylik förändring erforderliga. Skulle man nemligen vid nästa riksdag anse en ökning af bankens fonder erforderlig och skulle man af sådan anledning då vilja öka grundfonden, så ega vi vid den tiden till vårt förfogande ytterligare en bankovinst af antagligen omkring 1½ million, som, med tillägg af R:dr 882,000 reserverade medel och 700,000 R:dr motsvarande gamla sedlar, hvilka med säkerhet aldrig komma att till inlösen företes, lätteligen satte oss i tillfälle att med 3 millioner höja grundfonden.

Utskottet säger vidare på 4:de sidan: "Förändringen af myntsyttem måste medföra, att en större del af bankens fonder får afses för nämnda ändamål; och då det icke torde vara möjligt att göra motsvarande inskränkingar på de medel, som äro afsedda för andra rörelsegrenar, då blir äfven här af en följd, att bankens fonder måste förökas, om Riksbanken skall, såsom sig bör, kunna fullgöra sina för hela landet viktiga funktioner." Detta vågar jag anse vara ett missstag af Utskottet. En sådan förändring, som här blifvit antydd, kan ej verka på annat sätt, än att motsvarande sedlar komme att ingå i banken för uttagandet af mynt, och finner man sig sedan behöfva öka metalliska kassan, så sker detta medelst återutgifvande af motsvarande belopp sedlar.

Om man nu måste medgifva, att den ifrågavarande bankovinsten ej är i någon mån för banken själf behöflig, ja, till och med utan minsta ändamål skulle komma att qvarligga i banken, så återstår att tillse i hvad mån denna vinst skulle med fördel kunna användas till fyllandet af statsverkets behof. Som statsregleringen för 1873 ännu ej är uppgjord, kan man blott approximativt beräkna ställningen men, om man antager, att tullen å socker och kaffe kommer att ned sättas, på sätt Bevillnings-Utskottet föreslagit, och allmänna bevill-

ningen bestämmes till 2,600,000 R:dr. vill det synas som om det öfverskott, som beräknats från 1872 af 4,419,000 R:dr skulle reduceras till en million. Men, enligt hvad jag hört, förekommer i början af nästa år en utgift till just detta belopp för Ösekarshamnbanan, och således skull^e hela den stora behållningen hopsmälta till noll, om man ej lemnade den här ifrågavarande bankovinsten till statsverket. Det synes mig alltså, att, då vi år 1873 behöfva använda så mycket af de behållna medlen från innevarande år, och det torde vara antagligt, att under år 1874 komma att anvisas större anslag än som motsvaras af inkomsterna, det vore oklokt att icke nu disponera bankovinsten till statsverket, då man kan hafva tillfälle dertill. Den erfarenhet, man eger med föregående årens bankovinster, hvilka delvis reserverats för bankens egna ändamål, visar att dessa belopp vanligen blifva temligen fastlästa i banken och om man nu reserverar 1871 års vinst, i tanke att framdeles vid inträffande behof kunna använda densamma, så kan man möjligen misräkna sig, och jag anser därför ej heller möjligt att företaga nedsättning i tullen å socker och kaffe, om ej bankovinsten nu disponeras för statsverkets räkning.

Jag hoppas af dessa skäl, att Kammaren, nu likasom föregående år, handlar med *klok beräkning* och *förståndig hushållning* med statens medel, samt alltså beslutar — i enlighet med den reservation jag och åtskilliga andra ledamöter i Utskottet afgifvit — nemligen att bankovinsten, uppgående till R:dr 1.424,214: 84 Rmt måtte anvisas till Riksgälds-kontoret för statens allmänna behof, att från banken utbetalas under år 1873, på tider som bankofullmäktige ega bestämma.

Herr Wallenberg: Det nu till behandling förevarande betänkandet är af sådan beskaffenhet, att hvad som förekommer i motiven är lika förtjent af uppmärksamhet som det, hvilket förekommer i det framställda förslaget till beslut. Det går ej alltid an att låta en så hög auktoritet, som Banko-Utskottet i dylika frågor torde anses vara, utkasta satsen, som äro *vilsledande*, utan att söka bemöta dem; att låta dem passera oanmärkta, kunde framkalla villomeningar rörande viktiga frågor.

En sådan sats finner jag först, när Utskottet pag. 4 talar om de 30 millioner sedlar, som Riksbanken har rättighet att utsläppa i rörelsen, och att deras värde hufvudsakligen hvilat på bankens allmänna kredit, samt tillägger, att "då nämnda stadgande fastställdes, var Riksbankens ställning måhända icke sådan, att man då skulle kunnat bestämma sedelutgifningsrätten efter mera betryggande grunder. Men med hvarje år har denna ställning förbättrats och tidpunkten torde snart vara inne, då bestämmelserna härom torde kunna förändras, helst om en större del af bankens årliga vinst får för dess egna behof reserveras". Det är en fullkomligt riktig sats, att en felaktighet i sjelfva grunden för sedelutgifningsrätten är vådlig, men huru man, från att antaga tillvaron af en sådan felaktighet, kan komma till det resultatet, att grundfonden bör rättas efter den angifna felaktiga siffran för sedelutgifningsrätten *utöfver* metalliska kassan, sådan den hittills beräknats, kan jag ej förstå! Det hade varit önsk-

ligt, att, då både Utskottet och fullmäktige äro ense derom, att grunden för sedelutgifningsrätten är oegentlig och nästan ingen bestrider detta beklagliga förhållande, den aldra första åtgärden, som behöft vidtagas för att komma till klarhet, bort vara att fränskilja ur uppgifterna hvad som ej är sedlar och se till huru man, utan att rubba Riksbankens förmåner, skall kunna finna den siffra, som angifver hvad som verkligen är utelöpande sedlar.

Det är en annan felaktig åsigt, som uttalats af Utskottet i detta betänkande, den nemligen, att, om en förändring i myntfoten skulle komma att ske, det vore Riksbanken, på hvars tunga lott det hufvudsakligen skulle falla att "anskaffa det nya myntet". Detta är också en sådan der fortgående missuppfattning, som saknar all grund. Ty *mynt* får landet allt skaffa sig sjelft, ej kan Riksbanken göra det. Riksbanken har, genom begagnande af ovanligt små sedelvalörer i massa, förhindrat spridning af *mynt* i allmänna rörelsen. Det ligger i naturen af en företrädesvis sedelutgifvande banks verksamhet. Bankens åliggande blir ej vidsträcktare än att, likasom hvar och en, som utfärdat förbindelser, *infra dem* efter lydelsen, så länge den kan. Men att förskaffa landet mynt, det lär den allmänna rörelsen få draga försorg om!

Då jag nu tager det här föreliggande betänkandet i betraktande, möter mig först Utskottets hemställan att behålla hela 1871 års vinst åt banken, för användande till dess egna behof. och sedermera åtskilliga i afgifna reservationer gjorda framställningar om dess öfverlemnande till Riksgälds-kontoret för statsverkets framtida behof, och jag anhåller nu att få se till hvad som kan vara att anmärka i det ena eller andra hänseendet. Jag skulle, för min del, obetingadt vilja ansluta mig till Herr Wijkanders reservation, att 1,400,000 R:dr af vinsten skulle till Riksgälds-kontoret öfverlemnas, om det vore någon utsigt för att Riksdagen ville afbetala en mot detta belopp svarande del af det lån å 1,716,000 R:dr, som återstår oguldet för 1808 års krigskostnader. Jag anser det vara — jag vågar säga det — nära nog skamligt att så länge låta en så beskaffad skuld stå kvar både under goda och dåliga år. Det synes mig verkligen ligga bra nära till hands att använda dessa 1,400,000 R:dr af vinsten, för att betala största delen af denna skuld och såmedelst slutligen få bort den ur våra räkenskaper. Man kan ej såsom skäl deremot förebära, att lånet är fördelaktigt, ty när man betalar ränta till sig sjelf, kan det vara likgiltigt hvad den föreskrifna räntan utgör, men papperen äro af den beskaffenhet, att de ej kunna anses såsom lätt realisabla, såsom kassareserv för banken kunna de ej användas, ty de kunna, i händelse af behof ej afyttras utan stor förlust. Många papper, som utgifvas af mindre solida inrättningar än Riksgälds-kontoret, äro vida mera kända och begärliga i allmänna rörelsen än dessa obligationer, som aldrig varit i cirkulation, och skulle således vara bättre såsom reserv för banken. Att betala en sådan skuld synes mig vara bättre och lämpligare, än att ingå på något af de öfriga förslagen, som här blifvit framställda, och angående hvilka jag nu anhåller att få yttra några ord.

Jag ber dervid att först få göra åtskilliga erinringar med afseende

å det yttrande, som afgifvits af den siste talaren, som, i förening med några andra Utskottets ledamöter, uti afgifven reservation, understött Kongl. Maj:ts proposition, och ansett, att dessa medel borde öfverlemnas till Riksgälds-kontoret för statens framtida och ovissa behof, och af Riksgälds-kontoret under tiden förräntas. Jag skiljer mig från det stora flertalet i min uppfattning af det rättaste sättet att ordna en budget. Jag anser nemligen att man, för det är då man uppställer budgeten, sedan man först funnit utgifternas belopp och sedermera öfvergår till beräkningen af inkomsterna, icke bör bland dessa sistnämnda såsom ingående balans upptaga de möjligen för handen varande öfverskotten från ett föregående år, utan jag anser, att, så länge staten har skulder, dessa öfverskott företrädesvis böra användas till skuldernas gäldande. På det sättet blefve hvarje år ett helt för sig, och endast då det vore en brist ett föregående år fick man sörja för dess betäckande ett efterföljande. Och jag tror, att, om vi ordna ett upplåningssystem, baserad på statsobligationer, uppsägbara å begge sidor, i förening med hvad som i andra länder kallas skattkammareobligationer och här närmast motsvaras af Riksgälds-kontorets tillfälliga upplåning, vi skulle kunna jemka mellan de särskilda årens budget, så att vi sluppe dessa öfverskott, hvilka ingalunda äro eftersträfvansvärda, enär det alltid är lättare att ordna en budget väl, der en liten brist från det föregående året finnes, än om stora öfverskott förekomma. Jag har aldrig sett stora öfverskott blifva väl använda. Då nu emellertid här ej finnes någon brist att fylla och jag tycker, att vi böra kunna under så gynnsamma omständigheter som de närvarande ordna budgeten för 1873, utan att derföre anlita den ifrågavarande bankovinsten, kan jag således ej biträda reservanternas förslag i denna del.

Jag talade nyss om Utskottets villomeningar; jag ber nu att få säga några ord om reservanternes villomeningar och fäster mig till en början vid den sista raden i deras reservation. Der uppgifves: "helst det, hvartill man närmast afsett att använda ifrågavarande vinst, nemligen inköp af engelska så kallad consols eller andra lätt realisabla utländska statspapper, kan utan svårighet verkställas med de resurser, banken, bland annat uti en obegagnad sedelutgifningsrätt af omkring 10 millioner R:dr, redan nu eger". Jag skulle känna mig tacksam, om man behagade delgifva mig sättet att använda en banks obegagnade sedelutgifningsrätt för inköp af värdepapper? Om man med uppmärksamhet följer qvartalsrapporterna, finner man, att enskilda bankernas obegagnade sedelutgifningsrätt stundom uppgått ända till 18 å 20 millioner. Skulle det vara möjligt att för obegagnad sedelutgifningsrätt köpa värdepapper, skulle bankerna säkerligen ej underlåtit att vidtaga en sådan med klok hushållning förenlig åtgärd. Ja, utan tvivel skulle jag ej låta en sådan miss-hushållning komma mig till last, men jag är säker att med den obegagnade sedelutgifningsrätten köper man ej något, ty den är ej ett belopp för hvilket något kan köpas. Totalbeloppet af utelöpande sedlar är helt och hållet beroende af den allmänna rörelsens eget behof. Den utelöpande sedelmassan växer när allmänna rörelsens, såsom nu, är liflig och folk har ringa skulder, som behöfver betalas.

Man låter under sådana tider betydliga belopp ligga i sina lådor och plånböcker, ty man är mindre ekonomisk med pengar. Den ökade rörelsen kräver stora summor, för att hafva dem till hands till bestridande af kostnaderna vid stora företag och en massa smärre likvider. Sådana orsaker bestämma sedelmassans storlek men att försöka att, *utöfver* hvad rörelsen behöfver, få ut en enda million riksdaler i banksedlar lyckas ej alla banker i riket tillsammans, följaktligen ej heller Riksbanken ensam.

Det går an för banken att köpa vexlar på Börsen och låta vaxel-deputeranden betala med bankens sedlar, för att såmedelst få ut dem, men det dröjer ej länge, innan på den ena eller andra vägen de komma tillbaka till banken igen, än insätts större belopp på depotions- eller upp- och afskrifningsräkning, än köpas vexlar af banken. Med ett ord, dit återvänder ofördröjligen hela det för allmänna rörelsen obehöfliga belopp banksedlar, som man försökt utsprida.

Jag är nöjd med den förklaring, reservanterne gifvit, att man med den af mig påpekade strofen ej afsett, att den obegagnade sedelutgifningsrätten skulle användas till inköp af *consols*, utan att meningen varit att köpa med den del af den så kallade metalliska kassan, som ligger i utländska vexlar, eller som finnes såsom en bankens bokfordran på främmande ort. Men anledningen, hvarföre jag tillåtit mig påpeka det felaktiga uttrycket, är att — visserligen ej här i Kammararen — men annorstädes och bland allmänheten jag funnit en åsigt öfverensstämmande med det här ovarsamt fällda yttrandet.

I afseende å frågan om medlens reserverande för bankens egna behof, hafva vi här många förslag rörande det lämpligaste sättet, hvarpå dessa medel af banken skulle kunna användas. Jag skall nu med några ord söka se till, huru denna reserverade vinst antagligen skulle komma att användas, om man fortföre med dess öfverlemnande till banken. Det kunde ju vara en möjlighet, att man ämnade använda beloppet till att få bort *papperssettorna* och såmedelst söka få *något* mynt ut i allmänna rörelsen, men detta tror jag ej vara afsigten. Jag befarar, att denna är att få ett nytt system *små* lånekontor spridda öfver hela landet. Detta tror jag ligger i den bankpolitik, som af en viss riksdagsmajoritet hyllas. Jag vågar säga, att man ej behöfver mycket granska bankväsendets utveckling i vårt land eller synnerligen studera hvad erfarenheten visat vara det bästa sättet att ordna detsamma, för att finna, att, när tillämpningen af en dylik åsigt drifvits till sin höjd och man fått en 40 å 50 lånekontor i fickformat, en reaktion, sedan man kommit under fund med hvad dessa lånekontor kosta utöfver hvad de inbringa, kommer att inträda och att man kommer att då fatta samma beslut som i afseende å filialbankerna. De slopades, ehuru den formen var vida ändamålsenligare än Riksbankens *små* lånekontor.

Att reservera bankens vinst för att utsprida öfver landet en hop sådana lånekontor, anser jag vara mycket illa. Det innebär ovilkorligen ett frö till att försvaga banken. Man må väl, lika med mig, för närvarande anse den tillräckligt stark; och i afseende å dess för-

måga att nu infria sina förbindelser, är denna styrka höjd öfver allt tvifvel. Men fastän jag anser detta vara förhållandet, måste jag tillstå att det *kan* hända, att, om man försvagar Riksbanken genom att splittra dess verksamhet på en massa länekontor, det äfven för den bästa styrelse blefve omöjligt att både upprätthålla banksedlarnes kredit och sköta affärerna på ett ändamålsenligt sätt. Detta är den fara, man skulle kunna löpa genom det antydda nya tillvägåendet.

Men Utskottet har lyckligtvis ej föreslagit detta, utan har hemställt, att Riksbankens behållna vinst för år 1871 måtte för banken reserveras, för att användas till inköp af engelska så kallade consols eller andra lätt realisabla utländska statspapper. Om detta Utskottets förslag sattes i verket på ett tillfredsställande sätt, får jag säga, att det icke kunde annat än stärka banken. Ty det är gifvet, att icke kan hos en liten nation som vår, det vara möjligt att under alla förhållanden ha tillräcklig reserv inom vårt eget land för en så stor institution, som en statsbank. Den måste alltid ställa sig i beröring med den utländska penningemarknaden och Riksbanken kan icke der utbjuda papper, sådana som till exempel Hypoteksföreningarnes obligationer, deraf en stor del äro ställda att betalas med *riksbanks-sedlar* och ej med *mynt*. Äfven de enskilda bankerna börja förse sig, såsom kassareserv. med utländska statspapper, som *ovilkorligen skola betalas med mynt*. Dertill kommer att, om reserven skulle utgöras af svenska statspapper, en stor olägenhet kunde uppkomma vid den tid, då det blir fråga om anländandet genom försäljning af denna reserv. Sådant skulle nemligen påkallas, då landet vore i svårt betryck och behöfde upptaga nya statslån, men dessa länetransaktioner skulle naturligtvis i hög grad motverkas, om banken *samtidigt* inom eller utom landet sålde svenska statsobligationer af äldre lånen.

I våra dagar och med nutidens lättare samfärdsel mellan nationerna kan man säga, att det finnes endast *en* penningemarknad. Derröre är det förenligt med klokhet att förse sig med utländska statspapper, af den beskaffenhet att de alltid äro säljbara, och jag har runnit att Banko-Utskottet har för afsigt att lemna fullt fria händer åt fullmäktige i afseende å inköp och försäljning af främmande statspapper, hvilket vore allt hvad man i den delen kunde önska.

Nu, sedan jag tagit mig friheten visa, att det ej går an att köpa med den obegagnade sedelutgifningsrätten, och jag redan på förhand antydt min åsigt vara att jag ej gerna ser en stor spridning af små länekontor, och då det dessutom är bekant att, på sätt af Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof framgår, bankovinsten för statens räkning *icke* är behöflig, är jag oförhindrad att under nuvarande förhållanden biträda Utskottets förslag. Jag har ett särskildt skäl, hvarföre jag anser, att detta nu kan låta sig göra, utan att det bör kunna anses innefatta något prejudikat, och det är, med afseende å vigten att med det snaraste få bort *tvångskursen*, ty det torde vara att hoppas, att, ju starkare Riksbanken blir i kapitalstyrka, desto mindre böra farhågorna blifva å somliga håll att taga bort tvångskursen. Jag antager nemligen, att dessa farhågor hafva sin grund endast deri, att man anser, att Riksbankens sed-

lar behöfva det ökade anseende en tvångskurs kan förläna, och detta behof bör väl anses kunna upphöra, om man stärker bankens reserv. Af dessa skäl tillåter jag mig föreslå antagandet af den första punkten, hvarvid jag anser det speciela utsättandet af "engelska consols" böra undvikas, och punktens lydelse blifva följande: "att Riksbankens behållna vinst för år 1871 måtte för banken reserveras, för att användas till inköp af lätt realisabla utländska statspapper".

Friherre Stjernblad: Här föreligger nu för första gången ett förslag, som går ut på att icke använda något af Riksbankens behållna vinst till statens behof. Ett förslag är gjordt af Regeringen, i ändamål att behålla denna vinst såsom reserv för ovissa och framtida behof. Ett annat förslag af Banko-Utskottet afser att med detta belopp konsolidera bankens ställning. I det stora hela är det utan tvifvel en vinst, hvilket af dessa förslag, man antager; och för min del skulle jag icke hafva något emot att gå in på Regeringens förslag, om det icke, enligt min åsigt, för hela landet vore af en ännu större vigt, att Riksbanken väl fonderas och för detta ändamål får behålla denna vinst. Utskottet har för detta ändamål gjort tvänne framställningar; den ena, att Riksbankens behållna vinst för år 1871 måtte för banken reserveras, för att användas till inköp af engelska så kallade consols eller andra lätt realisabla utländska statspapper, och den andra, att 2,000,000 af bankens reserver medel må användas till grundfondens ökande, så att den kan höjas till 27,000,000 R:dr. Den sednare punkten är väl ännu icke föredragen; men jag tager mig dock friheten att i förbigående endast nämna att densamma, såsom varande af mindre vigt, rätt gerna kan falla bort, ty denna bestämmelse är dock endast en formfråga. Hvad som deremot är af vigt, är enligt min åsigt, att Riksbankens verkliga kapital blir ökad. Då man vill öka en banks kapital, kan detta ske för två ändamål: det ena, att bankens rörelse är i stigande och att den derfor behöfver mera rörelsekapital, för att tillfredsställa det allmänna behofvet af omsättningsmedel; det andra ändamålet är, att man anser sig behöfva stärka sin ställning, vare sig, om banken icke är sedelutgifvande, till följd af en sådan större inlåningsrörelse, att den anses proportionsvis behöfva större eget kapital; eller, då det är en sedelutgifvande bank, att man bör sätta fullgod säkerhet bakom dess sedlar, och detta förhållande föreligger här. För min del kan jag icke finna, såsom en föregående talare yttrat, att det skulle utvisa en begreppsförvirring, då man vill öka bankens kapital, i ändamål att åstadkomma bättre säkerhet för sedelemissionen. Så måste dock ske, om man nemligen utgår från förutsättningen, att de fonder, som denna bankinrättning nyttjar i sin utlåningsrörelse, skola blifva oförändrade; ty vill jag minska dem, behöfver man visserligen icke öka bankens kapital för att konsolidera densamma. Jag förmodar dock, att så icke är meningen här, då den stora inrättning, som kallas Riksbanken, använder så små belopp till understöd åt den allmänna rörelsen. Jag vill nemligen här anföra hvad dessa fonder utgjorde enligt bankofullmäktiges till Banko-Utskottet afgifna berät-

telser den 22 Januari 1872, som jag tror kan tjena lika bra till sakens bedömande, som ställningen för dagen. Dessa fonder voro då:	
Diskonterade vexas	5,050,000.
Lån mot reverser	8,500,000.
Lyftade belopp å kassakreditiv	5,500,000.
Lån mot pant af vågförda effekter	1,570,000.

R:dr Rmt 20,620,000.

Dessa belopp synas mig icke böra minskas. Dertill kommer visserligen en omsättningsfond af 10 millioner, som dock enligt Riksdagens beslut är orubblig. Jag anser det således såsom ett axiom, att man icke bör minska dessa fonder; och då återstår att tillse, hvad som utgör den egentliga säkerheten för bankens sedlar, eller den frågan, hvad har banken för valutor att sätta bakom sina sedlar? Förhållandet är, såsom bekant, att Riksbanken har rättighet att utgifva sedlar för ett belopp af 30 millioner riksdaler utöfver den metalliska kassan. sådan den enligt bankoreglementet beräknas, det vill säga egande guld och silfver och 3 månaders vexas, ställda i utländskt mynt; dock med skyldighet för Riksbanken att af sitt egande kapital hafva 10 millioner i omsättningslån, hvilka icke äro påräkneliga för fullgörande af Riksbankens förbindelser vid möjligen inträffande behof eller uppstående kriser. Jag anser därför, att denna grund är ytterligt svag och, enligt hvad jag har mig bekant, finnes det icke någon bank, som är på detta sätt fonderad. Se vi t. ex. på den engelska banken, har densamma rättighet att utgifva sedlar till 14,475,000 P:d St. utöfver ineliggande metallisk kassa, men därför har banken den bästa säkerhet som finnes, eller engelska statens skuld till banken, som kan realiseras när som helst. Hvad den danska Riksbanken angår, har densamma rättighet att utgifva sedlar till belopp af 24 millioner riksbanksdaler; men för att få utgifva dessa, skall banken innehafva 14 millioner metallisk kassa, hvaraf 6 millioner skola utgöra verkligt mynt, 4½ millioner plantas och 3½ millioner få utgöras af 3 månaders vexas på utlandet. För de återstående 10 millionerna måste banken innehafva fullgoda och skuldfria effekter till 150 procent, det vill säga för 15 millioner. Der är således banksedeln fullkomligt tryggad. Hos oss tror jag, att förhållandet icke är så; ty om man ser på förenämnda berättelse finner man, att Riksbanken vid det angifna tillfället den 22 Januari innevarande år hade i rundt tal 46,700,000 R:dr utelöpande i sedlar, hvaraf cirka 16,400,000 R:dr utgjordes af behållning, tillhörande verk och inrättningar samt obegagnade andelar af låne- och kreditivförslag. Mot det utelöpande beloppet af 46,700,000 R:dr, hade banken metall och 3 månaders utländska vexas till 30,680,000 R:dr, och således utelöpande, af beräknad metallisk kassa, oemotsvarande sedlar ett belopp af 16,100,000 R:dr, för hvilket belopp banken icke har skyldighet innehafva några bestämda säkerheter. Deremot har banken fordringar utöfver lånefonderna, som kunna realiseras och omskapas till valutor, passande att utgöra säkerhet för sedlemission, till ett belopp af cirka 18,000,000 R:dr, nemligen filialbankernas skuld, allmänna hypoteksbankens aflemnade obligationer för landfastighetslån, städernas fastighetslån och egande obligatio-

ner, Häraf framgår, att det vore lätt nog att nu, utan att öka kapitalet, anskaffa lämpliga valutor, motsvarande detta ofonderade belopp af utelöpande sedlar. Men derutöfver har Riksbanken icke något att röra sig med, utan då står den på noll; och ett sådant belopp af 4 eller 5 millioner torde icke vara för mycket; och det är för att åt Riksbanken förvärfva ett dylikt belopp, som jag anser klokt och rätt, att man för detta ändamål till en början tager den nu befintliga bankovinsten i anspråk. Det hade visserligen varit önskligt, att Utskottet hade uttryckt eller åtminstone visat, i hvad syftning det tänkt sig konsolideringen af bankens sedlar. Så har dock icke skett; men hvad som varit ännu önskligare och nödvändigare, skulle vara, om Utskottet gjort en beräkning af de belopp, som Utskottet ansett behöfligt för fonderande af Riksbankens sedlar. Jag har naturligtvis icke kunnat uppgöra någon exakt beräkning i detta fall; men med stöd af hvad jag här anført har jag kommit till det resultat, att 5 millioner behöfvas för att fullt nöjaktigt vinna detta ändamål. För min del är jag sålunda villig att åt banken öfverlemna detta årets bankovinst och skall för framtiden icke finnas ovillig att af blifvande behållningar afsätta hvad till bankens konsolidering kan nödigt aktas, men endast och allenast under förbehåll och vilkor, att dessa belopp nedlägges i sådana valutor, som kunna tjena till att fondera bankens sedlar, men icke att dermed utsträcka bankens lånerörelse. Jag tänkte i denna syftning föreslå en förändring af Utskottets ifrågavarande förslag; men då jag väl vet, att en sådan formulering på stående fot både kan vara felaktig och alltid är mindre smaklig, vill jag icke göra det, så mycket mindre, som jag tror, att redan i motiveringen Utskottet bundit sig, och att, om vi antaga punkten, sådan den är, äfven Riksdagen binder sig i denna syftning, hvarför jag icke skall göra något annat yrkande än det, som af den föregående talaren blifvit framställt, eller att den föredragna punkten må bifallas med uteslutande af orden "engelska så kallade consols eller andra".

Friherre von Schwerin. Efter det understöd Utskottet fått i hufvudsaken angående första punkten af en talare på Stockholmsbanken har jag icke mycket att tillägga. Jag skulle till och med kunna förskona Kammaren från något yttrande från min sida; men då jag håller på, att min personliga ställning i frågan blir upptagen i protokollet, ber jag att få yttra några få ord. Lika med talaren på stockholmsbanken anser jag det vara af stor vigt för banken att kunna förskaffa sig främmande obligationer; men för att kunna göra detta, måste man passa på tiden, ty dessa obligationer kunna endast köpas, då banken har disponibla medel i utlandet, då handel och vandel eller allmänna rörelsen här i Sverige gått så bra, att vi hafva fordringar i utlandet, för hvilka vi kunna köpa obligationer. Nu är förhållandet så, att Riksbanken har i metallisk kassa och fordringar i utlandet cirka 33,000,000 R:dr.

Under sådana omständigheter synes det vara riktigt att köpa obligationer, för att sedermera i händelse af behof kunna använda dem till metallisk valuta att dermed trygga sedelutgifningsrätten. Denna

sedelutgifningrätt, som är bestämd i 6 § bankoreglementet är origtig och svärfar i luften, men den är dock icke så farlig; ty bankens utlåning uppgår icke till mer än 34,000,000 och metalliska kassan som ofvan är sagdt till cirka 33,000,000, hvaraf man sålunda ser, att för ögonblicket sedlarne kunna inlösas; men hvad det skulle tjena till att, för att gifva banken ännu större säkerhet att inlösa sina sedlar, öka grundfonden, begriper jag icke. Deremot, om banken har 50 millioner i grundfond och gifver ut mera sedlar, än den kan inlösa, svärfar den i fara. Detta kan ske till följd af 7 § bankoreglementet. Banko-Utskottet har icke nu gjort förslag till förändring af denna paragraf, men har tänkt att sådant bör i närmaste framtid föreslås.

Hvad beträffar Herr Wallenbergs förslag, att man borde använda bankovinsten, för att kunna stryka ut 1808 och 1809 års krigsskuld, har denna fråga icke varit under behandling i Banko-Utskottet utan remitterats till Stats-Utskottet, och för öfrigt tror jag icke, att särdeles afseende behöfver fästas dervid, då hela lånet inom 10 år är betaldt och de förbindelser, som derföre äro utgifna af staten, kunna användas dels till kreditiv och dels till underlag för belåning hos utländska inrättningar och sålunda kunna räknas till disponibla medel. En annan sak är jag icke heller öfverens om med Herr Wallenberg. Han sade, att det var lättare att uppgöra en budget med en liten brist från ett föregående år, än med ett stort öfverskott. Öfverskott tror jag dock alltid är bra att hafva; om vi användt dem illa förut, torde dock icke vara skäl tro, att man skall alltid förfara på samma sätt för framtiden. Jag tror, att rätta sättet sköta statens finanser är detsamma, hvarpå en enskild bör sköta sin egendom. Får man ett litet öfverskott, funderar man ut bästa sättet att förbättra detsamma, för att ytterligare bringa upp dess revenue. På samma sätt tror jag man skulle kunna använda öfverskottet, som staten har, och att man icke behöfver göra sig så mycket besvär att fundera ut detta; ty på många ställen kunna anläggas vägar och kommunikationer och andra fruktbringande företag, hvilka skulle gifva större statsinkomster.

Jag ber att få yrka bifall till Utskottets förslag, men vill icke motsätta mig den förändring deri, som Herr Wallenberg föreslagit.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdets fortsättning kl. 7 eftermiddagen.

Grefve Hamilton. Henning: Vid remissen af Kongl. Maj:ts nådiga proposition aугående statsverkets tillstånd och behof yttrade jag den mening, att, för den händelse banken ej skulle behöfva något af 1871 års bankovinst, det vore önskligt, att den användes till grundläggande af en krigsreservfond. Det skulle derföre synas som jag följdriktigt nu borde yrka bifall till den del af Herr Rydqvists motion, som motsvarar min då uttalade mening. Jag gör det likväl ej och tror mig dertill ega fullgiltiga skäl, då omständigheterna äro väsendtligen olika nu mot då, sedan Riksdagen beslutat betydliga nedsättningar i skatter och sannolikt på Bevillnings-Utskottets förslag kommer att fatta ytterligare beslut i samma riktning. deraf följden

blir, att vid ett mindre fördelaktigt år vi komma att behöfva alla de besparingar, som nu möjligen kunna göras. Jag tror derföre att det ej är skäl, att Riksdagen för närvarande disponerar dessa medel för ett bestämdt ändamål, så att de icke utan upphäfvande af Riksdagens beslut kunna framdeles för ett annat ändamål användas. För vinnande af det syfte jag afser kan man välja två utvägar. Den ena är att lemna bankovinsten till Riksgälds-kontoret på sätt fem reserveranter föreslagit; det andra att låta medlen stå kvar i banken och förräntas på sätt Utskottet föreslagit. Om man nu ville använda dessa medel för statsverket, så skulle jag anse det af Herr Wallenberg vid riksdagens början väckta förslag vara det lämpligaste, att nemligen afbetala Riksgälds-kontorets gamla skuld till banken för 1808—1809 årens krigskostnader. Detta sätt hade den fördelen, att Riksgälds-kontorets utgifter för kommande år förminskades. Det torde dock ej vara förhoppning, att, om ett sådant beslut fattades af denna Kammare, det skulle blifva Riksdagens. Att åter öfverlemna bankovinsten till Riksgälds-kontoret utan några bestämda villkor och således endast för att der förvaras och förräntas, det tror jag icke vara lämpligt, emedan det alltid är olägligt för Riksgälds-kontoret att nödgas utlåna allt för stora belopp. Men det väsendtligaste hindret för en sådan åtgärd anser jag ligga i Regeringsformens 62 §, som säger: "Sedan statsverkets behof blifvit af Riksdagen pröfvade, ankommer det på Riksdagen att en deremot svarande bevillning sig åtaga". Den allmänna bevillningen skall således icke till sitt belopp bestämmas förr än statsregleringen är uppgjord och en brist visat sig, som måste genom bevillning fyllas. Men om nu statsverket har odisponerade penningar, finnes ej någon brist, och då måste det belopp, som genom bevillning skall utgå, minskas med detta öferskott. Vi skulle således väl kunna öfverlemna dessa penningar till Riksgälds-kontoret, men vore då skyldige att enligt 62 § Regeringsformen minska allmänna bevillningen.

Då nu bankovinsten för närvarande icke behöfs för fyllande af något bestämdt statsbehof oah då, såsom jag nyss visat, man icke grundlagsenligt kan hålla den odisponerad, på samma gång man åtager sig bevillning, tror jag att den utväg Utskottet föreslagit är den riktiga. Derigenom öppnar man också tillfälle att vid ett ogynnsamt år möjligen kunna använda dessa penningar för statsverkets behof. Jag medgifver visserligen, att hvad som banken på detta sätt en gång fått till sin disposition, blir ej lätt att få derifrån. Detta visar oss erfarenheten. Men det är likväl icke visst att svårigheterna i framtiden skola blifva desamma om behof förefinnas, och man således endast har att välja mellan att öka skatterna eller använda medel, som för banken äro obehöfliga. Förhållandena äro så till vida väsendtligen förändrade, att staten förut egde åtskilliga kassor och fonder besparade, och så länge det var möjligt att använda dessa i stället för att pålägga nya skatter, gick Riksdagen på den vägen, men nu har man gått så långt, att kassorna äro slut. Om således ett kommande år alternativet är att öka beskattningen eller använda dessa penningar, anser jag det icke omöjligt, att Riksdagen skall till det sednare lemna sitt bifall.

Jag instämmer således i Utskottets förslag i första punkten, med den förändrade redaktion Herr Wallenberg föreslagit.

Herr De Maré: Efter det understöd Utskottet fått för sitt i denna punkt framlagda förslag, och hvarför jag är tacksam, torde det synas onödigt, att jag tagit mig friheten att begära ordet, men en talare, som förut haft ordet i denna fråga, har fällt ett och annat yttrande, som af mig ej kan med tystnad förbigås.

Den ärade talaren på stockholmsbanken, som så kraftigt understödde Utskottets förslag, tycktes likvisst tro, att Utskottet, om jag så får uttrycka mig, ej menat fullt årligt med de motiver det framlagt såsom skäl för sitt tillstyrkande. Han ville nemligen deri läsa en framtidstanke om inrättande af små lånekontor öfver hela landet. Då jag tillhört Utskottets majoritet i denna fråga, ber jag få på det bestämdaste förklara, att mina skäl för tillstyrkande af denna punkt icke varit några andra än de, som finnas i motiveringen uttalade. Det kan till och med ganska lätt styrkas, att Utskottets pluralitet icke haft några sådana afsigter, han velat tillägga Utskottet, då nemligen Utskottet med betydlig röstöfvervigt afstyrkt en motion angående inrättande af ett lånekontor i Kalmar, och tillstyrkandet af ett kontor i nordligaste delen af vårt land ingalunda kan häntyda på någon böjelse att öfverallt föreslå små lånekontor.

Samme talare ansåg att i motiveringen ett par begreppsförvillelser inkommit. Den ena skulle vara påståendet, att, då Riksbankens sedelutgifningsrätt är bestämd till tretio millioner utöfver vissa dess tillgångar, ville det synas, som borde dess behållna tillgångar och grundfond åtminstone uppgå till nämnde belopp. Jag behöver ej säga denne talare, att, om detta är en begreppsförvillelse, hvarom jag icke vill yttra mig, så står den för bankofullmäktiges räkning och ej för Banko-Utskottets, ty påståendet är fullmäktiges, ej Utskottets. Utskottet säger blott, att den grund, på hvilken sedelutgifningsrätten nu hvilar, icke är fullt betryggande, och därför anser Utskottet, att den behållna vinsten måtte få användas på sätt det i första punkten föreslagit och som äfven af denne talare ansågs klokt och riktigt.

Den andra begreppsförvillelsen, som samme talare ansåg, att Utskottet gjort sig skyldig till, skulle vara, att det yttrat, att, om guldfoten här skulle komma att antagas, skulle en ökning af bankens fonder blifva behöflig, af det skäl, att en större del af bankens tillgångar i ädla metaller då komme att i landet cirkulera. Utskottets majoritet har ansett, att om, som vi kunna hoppas, det i en ej alltför aflägsen framtid inträffar, att guldmyntsystemet blir antaget, är en gifven följd deraf, att de små sedelvalörernas ettor och femmor komma att försvinna. Då måste en icke obetydlig del af bankens förråd på ädla metaller släppas ut i landet såsom rörelsemedel, och i följd häraf tillgången på silfver och guld ökas för att infria de högre sedelvalörerna. Jag kan således icke heller erkänna, att de åsigter Utskottet här uttalat äro en begreppsförvillelse och vågar tro, att, om den värde talaren får se ettor och femmor borta

och i deras ställe guld och silfvermynt, skall han gifva Utskottet rätt och äfven anse att en stegring af bankens fonder är behöflig.

Då jag sålunda har rentvått mig från att hafva några bifafsigter vid det tillstyrkande, hvare jag deltagit, och tillika torde hafva lyc-kats visa att Utskottet ej gjort sig skyldig till begreppsörvillelser, kan jag ej behöfva vidare orda i denna punkt. Jag ber dock få till-kännagifva, på det att ej någon skiljaktighet måtte uppstå mellan dem, som anse att Riksbankens behållna vinst för år 1871 måtte för ban-ken reserveras, att jag för min del ej har något emot att orden "till inköp af engelska så kallad consols eller andra lätt realisabla ut-ländska statspapper" utgå, och att punkten formuleras så som Herr Wallenberg föreslagit, hvarpå jag derföre får hos Herr Grefven och Talmannen anhålla om proposition.

Herr Ribbing: Då jag är bland reservanterne mot det nu fö-redragna betänkandet, har jag tillåtit mig begära ordet för att yttra några få ord i denna fråga. Jag skall ej begagna det för att ingå i ett längre försvar för reservationen, emedan jag anser det vara på ett tillfredsställande sätt redan gjordt af den förste talaren. Jag ber blott att få precisera min ställning till frågan, huruvida det vore nyt-tigt för Riksbanken att konsolidera sig genom inköp af utländska statspapper. I reservationen finnes icke ett enda ord, som motsät-ter sig ett sådant inköp, utan tvärtom en antydning om, att det vore lämpligt. Då dertill kommer att i förslaget till nytt bankoreglements den rättighet är bankens styrelse tillagd, att få göra uppköp af lätt realisabla statspapper, när så behöfves och finnes lämpligt, så tror jag, att både bankens ställning och statsverkets nytta i sin helhet blifvit väl tillgodosedda.

För min del fortsätter jag derföre i yrkande om afsiag på Ut-skottets hemställan och bifall till min reservation.

Herr Rydqvist: Då jag vid början af denna riksdag tog mig friheten att afgifva en motion angående användande af 1871 års bankovinst, yttrade jag det jag helst skulle se, att hela beloppet af denna vinst blefve för bankens egna behof reserveradt. Men då jag, på grund af erfarenheter från de sednare åren, icke vågade hysa förhoppning, att ett sådant förslag skulle kunna vinna bifall, in-skränkte jag mig till att föreslå det Riksdagen måtte besluta, att den ena hälften af 1871 års bankovinst måtte få reserveras för ban-kens egna ändamål, och den andra öfverlemnas till Riksgälds-kontoret, för att utgöra första kapitalinsatsen till bildandet af en krigs-reservfond. Detta mitt senare förslag har icke väckt någon upp-märksamhet hos Utskottet och jag saknar all anledning till förhopp-ning, att det här skall göra det, hvarför jag icke kan påyrka bifall till detsamma, ehuru jag fortfarande anser behofvet af en krigs-reservfond vara i ögonen fallande och hoppas, att det inom kort skall blifva behjertadt. I hufvudsaken har jag af Banko-Utskottet fått min önskan fullkomligt uppfylld. Vid 1870 och 1871 årens riksdagar har jag med min röst påyrkat just hvad Utskottet nu tillstyrker, nemligen att banken skall få behålla sin vinst till förstärkande af sin grundfond,

genom nppköp af lätt realisabla utländska statspapper. När nu Utskottet tillstyrkt detta i första punkten och Utskottets förslag af de fleste talare, som yttrat sig, blifvit understödt, vill jag icke upptaga tiden med vidare ordande i denna fråga. Jag har af Utskottet fått tillstyrkt hvad jag önskar och förenar mig i öfrigt om den af Herr Wallenberg föreslagna redaktionsförändringen.

Jag borde kanske till besvarande upptaga ett par invändningar, som framställts i denna fråga af den förste talaren på elfsborgsbanken och den siste på jönköpingsbanken, men jag tror det ej vara behöfligt, emedan de ej röra denna punkt, utan en sednare. Ett yttrande, fällt från södermanlandsbanken, kan jag dock ej undgå att bemöta. Den ärade talare, som jag här afser, påstod nemligen att erfarenheten visar, att, om man låter banken behålla större eller mindre del af sin vinst, är det icke lätt att få den åter till statsverkets disposition när behovet så skulle fordra. Jag åter tror, att erfarenheten visar motsatsen. Under de sednaste 5 åren 1866—1870 har af bankovinsten anslagits mer än 10 millioner, eller öfver 2 millioner i medeltal för hvarvt år, till statsverkets behof. Man har under dessa år således anvisat ej mindre hela den för sednaste året upplupna, disponibla vinsten, stundom på öret, än äfven besparingar sedan törre åren, utan användande af hvilka sednare man omöjligen kunnat under besagde 5 år anslå öfver 10 millioner R:dr till Riksgäldskontorets utgifter, och således ådagalagt, att det går särdeles lätt att få bankens vinstmedel öfverflyttade till Riksgäldskontoret.

Herr Ekman, Johan Jacob: Den talare som hade ordet näst efter mig anmärkte att förslaget att köpa statspapper för obegagnad sedelutgifningsrätt innebure en oegentlighet, emedan dessa sedlar komma att åter ingå i banken. Detta innebär dock ingen *omöjlighet* att för denna obegagnade sedelutgifningsrätt köpa statspapper och det må väl anses ovisst, om de sedlar som på detta vis komme i rörelsen just skulle återgå i Riksbanken, utan möjligen komme att inflyta i öfriga banker. Men här är i alla fall blott fråga om att på *utrikes* ort inköpa utländska statspapper, och liqvider härvid kan blott tillgå på det sätt, att man använder den metalliska kassa man der har, och på samma gång denna minskas, minskas äfven bankens sedelutgifningsrätt.

Ett af de skäl hvarför jag ansett, att man borde lemna bankovinsten till Riksgäldskontoret är, att denna vinst, hvilken skulle komma att ligga alldeles räntelös i banken, i Riksgäldskontoret kunde användas i lånerörelsen och på så sätt göras fruktbarande. Man har visserligen sagt att, om under ett ogynnsamt år dessa medel skulle för statsverket behöfvas, så kan man då taga dem från banken. En dylik åtgärd skulle dock möjligen just då kunna för banken medföra ganska mycken olägenhet.

Att 62 § Regeringsformen skulle lägga hinder i vägen för den af mig föreslagna åtgärd, nemligen att reseryera bankovinsten för ovissa och framtida behof, kan jag ej finna. Är verkligen så, då har finansministern i Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets

tillstånd och behof, der han föreslagit bankovinstens reserverande för samma ändamål, begått ett lika stort misstag som jag.

Friherre Skogman: Hvad frågan om bankens betryggade ställning beträffar, så är det för mig alldeles klart att, om banken afhänder sig dessa 1.400.000 R:dr mot erhållande af goda valutor, hvilka när som helst kunna förvandlas i mynt, för att dermed inlösa motsvarande belopp sedlar, så är dess ställning otvifvelaktigt bättre och säkrare, än om denna summa aflemnades utan att någon valuta erhållits i dess ställe. Huruvida bankens ställning ändå skulle kunna vara betryggad, blir en annan fråga, och jag för min del hyser ej någon betänklighet dervid, ty jag tror banken stå mycket säkert under alla ej alltför ovanliga förhållanden, äfven om nu denna summa frånhändes densamma. Jag är således temligen indifferent i denna sak och har endast begärt ordet med anledning af några yttranden som här blifvit fällda. Ett bland dessa yttranden är, att det skulle blott och bart vara ett irrsken, som bankofullmäktige och efter dem Banko-Utskottet framhållit, då den satsen uttalats, att bankens grundfond borde höjas så att den åtminstone uppginge till samma belopp som Riksbankens obetäckta sedelutgifning, eller 30 millioner, för att sålunda öka bankens trygghet. Jag vill gerna medgifva att sammanhanget ej är alldeles ovilkorligt, äfvensom att det mycket väl kan hända att, oaktadt man höjer grundfonden till 30 millioner, någon ytterligare trygghet för banken dock ej vinnes. Det är dock icke svårt att visa att det kan ske på det sätt, så att bankens trygghet verkligen ökas. Jag skall anhålla om att få anföra ett exempel, utan att fästa mig vid om de siffror jag dervid begagnar motsvaras af verkligheten. Om vi antaga att de 25 millioner, som genom nu gällande författning skola utgöra bankens grundfond, bestå af 10 millioner i goda obligationer — jag vet mycket väl att bankens nuvarande obligationsförråd lemnar ganska mycket öfver att önska — och af 15 millioner i lånepapper, skulle ju naturligtvis, om grundfonden höjdes till 30 millioner, och dessa 5 millioner bestode af goda obligationer, ställningen blifva i så måtto förbättrad att, i stället för att förut blott $\frac{1}{3}$ af de öfverskjutande 30 millionerna i sedlar voro grundade på goda statspapper och återstående $\frac{2}{3}$ på låne- och diskonteringspapper eller hvad man plägar kalla en portfölj, hvars beskaffenhet är okänd för den stora allmänheten, så skulle i sednare fallet hälften vara grundad på statspapper och endast hälften på diskonteringspapper. Det finnes således åtminstone en möjlighet att genom grundfondens höjande till 30 millioner ett säkrare fundament för banken lades. För öfrigt ber jag få nämna, med anledning af hvad Utskottet sagt om de 30 millionerna, af hvilka dock sällan mer än 20 millioner äro utelöpande sedlar, att dessa dock ej uteslutande stödjä sig på bankens kredit, utan äfven något på omdömet om beskaffenheten af de lånehandlingar, mot hvilka de äro utgifna och som visserligen till större eller mindre del kunna vara otillfredsställande men dock måste antagas utgöra någon valuta. Mången har drifvit den satsen, att alla föreskrifter om grundfond och reservfond, huru angelägna och nödvändiga de än må anses, dock ej kunna

tillförsäkra en bankanstalt full trygghet, om den ej skötes med erforderlig försigtighet och omtanke, och erfarenheten gifver många bevis på sanningen häraf. De i den äldre amerikanska banklagstiftningen grundade State Banks, som ej voro beroende af kongressen utan af hvarje särskild stat, erbjödo i formelt hänseende i allmänhet ganska goda garantier, men der kom den lilla haken emellan, att många af dem kastade sig uti mycket vidtöfvade planer, uppträdde såsom förlagsgifvare för vidtomfattande företag, eller rent af spekulerade för egen räkning, så att de vid ändrade konjunkturer ramlade till ganska stort antal. Utan att nu vilja motsäga att behof kan förefinnas att fota bankens sedelutgifningsrätt på säkrare grund än hittills och framför allt på en grund, som af hvar och en kan bedömas, vågar jag påstå att de grunder, som lades 1844, icke voro så alldeles illa beräknade. Detta har äfven af Utskottet erkänts, då det säger att bankens ställning med hvarje år har förbättrats, och det kan ej heller jäfvas, om man jemför ställningen 1844 och nu och dertill betänker de ganska bekymmersamma förhållandena i ekonomiskt hänseende som derunder flera gånger inträffat, dels just vid den tid då dessa föreskrifter trädde i verket, derefter under den svåra krisen 1857 och sedermera under de flera missgynnande åren af sednast tilländagångna årtionde. Saken kommer sålunda att bero på, huru de reserverade medlen komma att användas, och jag anser att de böra användas så, som Utskottet föreslagit, ehuru jag instämmer med talaren på stockholmsbanken deruti, att den närmare bestämelsen angående beskaffenheten af dessa bör utgå ur beslutet.

Huruvida dessa medel skola öfverföras till grundfonden eller icke, är en fråga som ej nu hör hit, den förekommer under mom. 2. För min del tror jag det vara så godt, att de stå såsom "reserverade medel", men i sammanhang härmed kan jag ej underlåta att beröra en omständighet, som tillkommit på sista tiden, nemligen frågan om inrättandet af lånekontor i några af de norra orterna. Det faller mig ej in att tillskrifva Utskottet någon understucken mening, men när jag hör det beslut Andra Kammaren fattat i frågan om lånekontoren och erinrar mig hvad äfven en eller annan ledamot af denna Kammarer yttrade vid diskussionen i frågan, kan jag ej neka till att jag tycker alltsammans tendera till hvad en skämtsam författare 1815 beskref i ett litet skaldestycke:

"må en länbank i hvart härad,
om möjligt utan säkerhet,
afhjelpa den förlägenhet,
hvaraf vår kassa är besvärad."

Om nu detta spridande af många små lånekontor vinner fart, hvilket jag dock hoppas ej skall blifva fallet, befarar jag att, utom att bankens förvaltning blefve ganska bekymmersam och mycket kostsam, enär vid de flesta lånekontoren förvaltningen skulle äta upp största delen af vinsten, följden skall blifva den, att man oupphörligen sträfvar att öka de för dessa lånekontor anslagna fonder, hvilka dertill sannolikt till största delen blifva fästade uti en lånereelse af mycket olämplig beskaffenhet, genom hvilket allt lätt kan inträffa

inträffa, att bankens förmåga att vid en påkommande allvarsam påkänning reda sig betänkligt förminskades. Det skulle därför hos mig väckt verklig betänklighet att reservera dessa medel, om man ej åtminstone för detta år hade bestämt huru de skola användas. Under sådana förhållanden ber jag att få instämma i Utskottets förslag med den af Herr Wallenberg föreslagna förändring af ordalagen.

Herr Wallenberg: Jag har endast begärt ordet för att, med anledning af ett yttrande af en talare på kalmarbänken, få förklara att jag ej har tillagt Utskottet såsom en framtidsstanke ett större antal små lånekontor, utan endast ansett "att det är *hvad som är sannolikt*, ej något annat. Samme ärade talare sökte försvara uttrycket", att det vore banken som skulle komma att förse landet med rörelsemedel, om vi finge ett myntsytssystem grundadt på metallisk valuta". Jag tror, att banken skulle stå mycket tryggare, om i allmänna rörelsen funnes ett *underlag* af klingande mynt. Det är en fråga, som ej får lättsinnigt behandlas, utan noggrannt bör pröfvas. Förra årets Banko-Utskott tillstyrkte att Riksbanken skulle upphöra att utgifva sedlar å en Riksdaler Riksmynnts valör; denna Kammare antog förslaget utan diskussion, så sjelfklar ansåg man saken vara, men vid gemensam votering förföll den på 12 röster. Förut har det ej ansetts kunna ske, ty det skulle då varit menligt för bankens metalliska kassa att ersätta en del af pappersmynt med klingande mynt, men nu inser man att det kan ske. Jag lär väl dock, såsom den ärade talaren yttrade, få vänta på den dag då småsedlarne försvinna ur allmänna rörelsen; säkert är att vi ej få något myntsytssystem, grundadt på guld, förr än vi vänja oss vid att i allmänna rörelsen begagna något annat än papper. Om af alla mina sträfvanen något kommer att med säkerhet öfverlefva mig, så är det min allvarliga sträfvan *att få speciemyntet spridt i allmänna rörelsen*, det kommer en gång att blifva erkändt. Det är dock sorgligt att man i så goda tider som de nuvarande ej passar på att göra någonting i den syftningen.

Med glädje är det som jag har hört den siste talaren, friherre Skogman, säga, att banken behöfver förbättra sitt obligationsförråd; det är jag också öfvertygad att den bör göra. Om man ser till, så har bankens obligationsförråd tillkommit på det sätt att säljare kommit och sagt: tjena oss med att köpa dessa obligationer; det har således ej varit tanken att anskaffa lämpliga obligationer åt banken, utan endast önskan att understödja en eller annan allmän inrättning, som föranledt inköpen, och obligationerna hafva, en gång inköpta, fått ligga i banken. Det var till och med många år, som banken ej brydde sig om att anmäla sig till utlottningarne af arméens pensionsfonds amorteringsobligationer.

När nu emellertid en af herrar bankofullmäktige kommer och säger att "detta obligationsförråd lemnar mycket öfrigt att önska", och när såsom jag hoppas bankofullmäktige få fria händer i detta afseende, så är det väl att antaga att herrar bankofullmäktige underkasta sitt obligationsförråd någon granskning, för att se till om

ej en del borde under närvarande gynnsamma konjunkturen försälas, eller utbytas mot statsobligationer i utländskt mynt, de enda lämpliga för att betrygga Riksbanken.

Grefve Hamilton, Henning: Mot mitt yttrande att det skulle möta några svårigheter att från banken åter utfå medel som der blifvit en gång reserverade, har en talare anmärkt, att banken under de sista 5 åren till statsverket öfverlemnadt mer än hvad bankovinsten under nämnda år uppgått till. Jag erkänner det af honom uppgifna faktum, men såsom stöd för mitt yttrande får jag erinra om, hvad Herrarne säkerligen minnas, att, oaktadt sistlidne Riksdag nödgades höja allmänna bevillningen med 50 procent, måste man likväl använda samfärd votering för att genomdrifva det hela bankovinsten och icke, såsom Medkammaren ansett, endast 75 procent af bankens behållna vinst skulle till statens allmänna behof anvisas.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att i afseende å den förevarande punkten, hvars antagande utan förändring ej blifvit yrkadt, hade afgifvits följande tvenne yrkanden, nemligen 1:o af Herr Ekman, att Kamraren måtte fatta ett så lydande beslut: "att Riksbankens under år 1871 upplupna vinst, utgörande 1,424,214 R:dr 84 öre, skall anvisas till Riksgälds-kontoret för statens allmänna behof, att från banken utbetalas under år 1873 på tider, som Bankofullmäktige ega bestämma": samt 2:o af Herr Wallenberg, att den ifrågavarande punkten skulle bifallas med följande förändrade lydelse: "att Riksbankens behållna vinst för år 1871 måtte för banken reserveras, för att användas till inköp af lätt realisabla utländska statspapper".

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten oförändrad, hvarvid svarades nej, sedermera a proposition på antagande af Herr Ekmans förslag, då svaren utföllo med många nej jemte några ja, och slutligen proposition på bifall till punkten med den af Herr Wallenberg föreslagna förändrade lydelse, hvilken proposition besvarades med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

2:dra punkten.

Herr Wallenberg: Om jag har kunnat i hufvudsaklig del biträda Utskottets förslag i första punkten, så måste jag nu deremot helt och hållet motsätta mig Utskottets framställning i denna punkt, att öka grundfonden från 25 millioner till 27. Då banken ej har någon egentlig reservfond utan blott öferskottsmedel från föregående års vinster, tror jag ej att en sådan åtgärd vore ändamålsenlig. Jag kan, om Herr Talmannen tillåter mig det, åberopa att jag inom den enskilda bank, hvars ledare jag är, följt den åsigten, och öfverallt, der jag det kunnat, sökt göra den gällande, att man bör hafva en stark reservfond; exempelvis vill jag nämna, att Stockholms enskilda bank har en reservfond af 115 procent i jämförelse med grundfonden; nu

kan man visserligen säga att denna är för liten, men man kan ej säga att Riksbankens grundfond af 25 millioner är för liten; då man under de föregående åren funnit det ganska svårt att fruktbargöra Riksbankens egna fonder, är det en ganska ovanlig åtgärd man nu föreslår oss att det oaktadt öka bankens grundkapital. Det innebär en motsägelse mot det föregående beslutet, som afsåg att stärka bankens kassareserver. Jag vill ej yttra mig om det formela af frågan, men i princip ber jag få säga att, så länge banken ej har en reservfond, som uppgår till 20 à 25 procent af grundfonden, bör det ej komma i fråga att öka denna sednare. Jag får vördsamt yrka afslag å nu föredragna punkt.

Herr De Maré: Jag får visserligen erkänna att, sedan Kamraren beslutat att sista årets bankovinst skall för banken reserveras för inköp af lätt realisabla utländska statspapper, och dessa nu reserverade medel således ej i en bråd vändning kunna tagas från banken för att användas för statsverkets behof, synes det mindre nödvändigt att öka bankens grundfond; men, då jag ej har någon absolut visshet att, därför att Riksdagen denna gång har beslutat att dessa 1,400,000 R:dr skola reserveras för ett uppgifvet ändamål, den under all framtid skall respektera detta beslut, tror jag att det, sedt ur synpunkten af vigten för landet att sedelutgifningsrätten grundas på något annat än den nu är baserad på, i allt fall är skäl att grundfonden ökas. Huruvida detta emellertid bör ske just nu, derom erkänner jag gerna att tankarne kunna vara delade, och derföre, ehuru jag inom Utskottet biträdt det beslut, hvartill Utskottet kommit i andra punkten, anhåller jag nu att Herr Talmannen behagade framställa proposition på bifall till en något förändrad lydelse af andra punkten, hvarigenom ej ovilkorligen uttalas att bankens grundfond nu behöfver ökas: "att Riksdagen måtte besluta, att två millioner af bankens reserverade medel må användas till grundfondens ökande, så att den kan höjas till 27 millioner R:dr, derest i laglig ordning varder beslutadt, att grundfonden skall till nämnda belopp förstärkas". Det behöfver då ej ske vid denna riksdag och ej heller vid nästa, utan låter det sig då lätt göra att åter igen reservera medel och sålunda fortfara att bilda en reservfond, tilldess man kan på en gång öka grundfonden till 30 millioner. Detta tror jag måhända vore bättre än att öka den med mindre belopp flera gånger.

Herr vice Talmannen: I sjelfva hufvudfrågan kan jag icke dela Utskottets åsigt. Jag är i detta hänseende af samma mening som den förste talaren; men då en annan talare har ifrågasatt antagandet af Utskottets förslag, ehuru med någon modifikation, så ber jag att få uttala några betänkligheter i afseende å de ordalag Utskottet begagnat för att formulera beslutet.

För det första kan jag icke rätt förstå, hvarför Utskottet inflicat orden "*för sin del*" i förslaget. Då Riksdagen ensam beslutar i frågor rörande banken, och då här icke är fråga om att fatta något definitivt beslut om grundfondens ökande, hvarigenom "*lagen för Ri-*

kets Ständers Bank“ skulle blifva ändrad, så vet jag icke, hvilken annan myndighet skulle deltaga med Riksdagen i beslutet. Jag förmodar således att dessa ord tillkommit genom en *“lapsus calami“*.

För öfrigt synas mig ordalagen visserligen icke stå i uppenbar strid med grundlagens stadganden, men åtminstone torde det skäliga kunna påstås, att de äro ganska oegentliga och att de, derest Riksdagen skulle finna för godt att bifalla förslaget, kunde föranleda till sådana konsekvenser, hvilka skulle binda händerna på Riksdagen. Det kunde nemligen inträffa att, sedan beslutet blifvit fattadt i öfverensstämmelse med detta förslag, Lag-Utskottet sedermera, då det behandlade frågan antingen ensamt eller gemensamt med Banko-Utskottet, funne sådana hinder, hvilka gjorde det omöjligt att antaga förslaget; eller att, om äfven Riksdagen antog förslaget, Kongl. Majt icke funne för godt att sanktionera Riksdagens beslut. I båda fallen skulle således de beslut som Riksdagen redan fattat komma att blifva utan verkan.

Dessa af mig antydda missförhållanden och oegentligheter synas mig icke afhjelpade genom det af den siste talaren föreslagna tillägg till den nuvarande redaktionen af orden *“derest beslut derom framdeles kan i laga ordning fattas“*. Hvad vore det annat än att nu hafva *beslutat*, att medlen skulle användas för det afsedda ändamålet, derest *beslut* derom framdeles *i laga ordning* kommer att fattas; och *det* är väl icke något antagligt sätt att formulera ett beslut. Om således Kammaren skulle för sin del finna, att något afseende bör fästas å denna punkt, så hemställer jag att ordalagen måtte förändras så, att Riksdagen måtte förklara *“att två millioner af bankens medel må reserveras, för att blifva tillgängliga för grundfondens ökande, derest beslut derom i grundlagsenlig ordning kan blifva fattadt“*.

För min del röstar jag icke för ett sådant förslag, men för den händelse, att det af den förste talaren framställda yrkande skulle i sak finnas antagligt, synes det af mig föreslagna sätt att formulera beslutet vara mera logiskt.

Herr Rydqvist: För min del anhåller jag att få yrka bifall till 2 mom. i Utskottets förslag oförändradt. Det är en högst väsentlig skilnad antingen man sätter det af Första Kammaren fattade beslut i verkställighet på det sätt, att de 1,400,000 R:dr, som utgöra bankens vinst för 1871, jemte en del af de 882,000 R:dr, som finnas tillgängliga af förut odisponerade vinstmedel, användas till ökande af bankens grundfond, eller att dessa medel blott skulle reserveras för bankens behof. I sednare händelsen befarar jag för min del, med stöd af den erfarenhet, som de sednaste riksdagarne lemnat, att möjligen redan nästa riksdag, i händelse vi då skulle få ett mindre lyckligt år i afseende på statsverkets tillstånd, dessa två millioner komma att användas för statsverkets allmänna behof. Det säkra är, att, om vi skulle undgå något sådant nästa år, så komme dessa medel att anlitas vid första tillfälle då statsverkets ställning vore mindre lyckligt. Man komme då att säga på samma sätt som en talare på östgöthabanken sagt vid 1870 och 1871 årens riksda-

gar, då det varit fråga om användande af bankovinsten: "Riksbanken behöfver icke dessa penningar, men statsverket behöfver dem". Det är också sannolikt, att man då komme att besluta på samma sätt som vid föregående riksdagar. Grunden för det beslut, som redan är fattadt, måtte väl vara att Riksbanken, om man ser sakerna i stort, behöfver sjelf använda sin vinst för att dermed öka sin grundfond. När denna grund kvarstår och när man erkänner att, på sätt Bankofullmäktige föreslagit, grundfonden bör uppgå till 30 millioner, så synes det mig vara skäl att tillse att de två millioner, hvarom här är fråga, verkligen komma att förstärka bankens grundfond. Sedan beslutet härom blifvit i grundlagsenlig ordning underställt Kongl. Maj:ts pröfning och vunnit Kongl. Maj:ts sanktion, hvilken jag förmodar kommer att beviljas, blifver det sedermera icke så lätt att återtaga dessa två millioner och använda dem på annat sätt. Det är sålunda efter mitt förmenande af ganska stor vigt att beslutet härom nu fattas.

Hvad åter beträffar Herr vice Talmannens yttrande, att han icke fattade meningen, hvarför här föresloges att Riksdagen *för sin del* måtte fatta beslut i ärendet, så beder jag få fästa hans uppmärksamhet derpå, att lagen för Rikets Ständers Bank af den 1 Mars 1830 i 4 § innehöll stadgande om det ursprungliga beloppet af Riksbankens grundfond; att när Rikets Ständer sedermera 1844, på tillstyrkan af Banko-Utskottet, beslöto grundfondens ökande till 15 millioner, detta beslut underställdes Kongl. Maj:ts pröfning och af honom sanktionerades; äfvensom att, då Rikets Ständer vid 1862—1863 årens riksdag beslöto grundfondens ytterligare ökande till 25 millioner, beslutet härom också underställdes Kongl. Maj:ts sanktion, hvilken meddelades uti kungörelsen af den 19 April 1864. När fråga sålunda blifvit väckt om att öka grundfonden, så kan icke Riksdagen ensam med laga verkan fatta ett sådant beslut, utan måste *för sin del* fatta beslutet, som sedermera underställes Kongl. Maj:ts närdiga pröfning. Jag kan följaktligen icke finna annat än att Utskottets uttryck är fullt riktigt, och anhåller således om bifall till förslaget, sådant det af Utskottet är framställt.

Herr De Maré: Då det förslag till formulering af beslut rörande den nu föredragna punkten, hvilket blifvit af Herr vice Talmannen framlagdt, i sjelfva saken innehåller detsamma som mitt förslag, men jag måste erkänna, att Herr vice Talmannens formulering är bättre än min redigerad, så anhåller jag att få afstå från mitt förra yrkande och att proposition måtte framställas på det af Herr vice Talmannen formulerade förslag.

Herr Westman: Då icke allenast några af reservanterne påstått utan äfven Herr vice Talmannen sökt ådagalägga, att Utskottet icke i laga ordning behandlat föreliggande fråga, så torde det ursäktas mig, om jag söker försvara Banko-Utskottets åtgärd och om jag dervid skulle blifva något vidlyftig. Jag ber då till en början få upprepa, att "lagen för Rikets Ständers Bank" den 1 Mars 1830 innehåller i 4 § bestämmelse om beloppet af bankens grundfond och

vidare i 7 §, att denna lag må såsom allmän civillag, ej annorlunda ändras, än på sätt i Regeringsformens 87 § är stadgad. I 65 § Riksdagsordningen åter föreskrifves, bland annat, att frågor om Riksbankens styrelse och förvaltning, derest Kamrarne fatta stridiga beslut, som icke kunna sammanjemkas, skola afgöras genom gemensam votering. Det skulle väl således i första hand kunna synas, som om dessa båda lagrum stodo i strid med hvarandra: å ena sidan har man en civillag, som säger, att ändring deri skall ske på sätt i 87 § Regeringsformen föreskrifves i följd hvaraf frågan, derest båda Kamrarne icke blifva om beslutet ense, enligt 63 § Riksdagsordningen, förfallit, men å andra sidan har man Riksdagsordningen, som föreskrifver att frågor rörande Riksbankens förvaltning skola afgöras genom gemensam votering. Reservanterne synas hafva uppfattat frågan på det förra sättet, då de i reservationen yttra, att Utskottet icke i laga ordning handlagt ärendet, hvilket de ansett skola afgöras enligt de föreskrifter, som äro gällande rörande ändring i civillag. Men äfven om jag skulle medgifva, att de citerade lagrummen skulle stå i någon strid med hvarandra, så måste jag, som svurit att ställa mig grundlagens bud till efterrättelse, icke hysa någon tvekan att gifva företräde åt stadganden i grundlagen framför de i civillagen. För min del kan jag likväl icke finna någon stridighet mellan dessa båda lagrum, utan anser tvärtom att den största harmoni är rådande dem emellan, blott man rätt tolkar dem. Frågor rörande ökandet af bankens grundfond synas mig vara af beskaffenhet att sönderfalla i två delar: den ena utgöres af en bankfråga och den andra af en lagfråga. Bankfrågan, som obestriddligen bör af Banko-Utskottet behandlas, har till föremål undersökning och utredning, huruvida bankens ställning är sådan att grundfonden må kunna ökas utöfver det belopp, som förut i lag är bestämdt; och om denna fråga, i den ordning 65 § Riksdagsordningen föreskrifver, blifver af Riksdagen besvarad med *ja*, så kommer man till *lagfrågan*, i ändamål att få bestämdt huruvida civillagen skall ändras i öfverensstämmelse med det förut fattade beslutet. Tänker man sig saken på detta sätt, kan jag icke finna annat, än att Utskottet fullkomligt riktigt tillvägagått, ty sedan Utskottet föreslagit Riksdagen att besluta grundfondens ökande med två millioner, säger Utskottet sedermera: "skulle äfven detta förslag vinna Riksdagens godkännande, så torde derefter Utskottet få taga i öfvervägande, huruvida en förändring i 4 § af lagen för Rikets Ständers bank redan nu kan vara lämplig eller dermed kan anstå tills grundfonden kan ytterligare höjas". För såvidt en sådan ändring redan nu skulle anses lämplig, torde Utskottet icke underlåta att söka sammanträda med Lag-Utskottet för att föreslå den lydelse nämnde paragraf böra erhålla, det vill säga om grundfondens belopp bör i lagen för Rikets Ständers Bank höjas från 25 till 27 millioner. För min del tror jag således att anmärkningen derom att Utskottet icke i laga ordning behandlat frågan är ogrundad, äfvensom jag icke heller kan finna annat, än att Utskottet i 2 mom. föreslagit alldeles detsamma som nu af Herr vice Talmannen blifvit framställt. Herr vice Talmannens förslag innehåller, att Riksdagen måtte förklara att två millioner skola reserveras för att blifva tillgängliga för grundfondens

ökande, derest beslut derom i grundlagsenlig ordning kan blifva fattadt. Utskottet åter har begärt, att Riksdagen, på sätt 65 § Riksdagsordningen föreskrifver, måtte yttra sig huruvida den vill att Riksbankens grundfond må ökas. Det är icke nu föreslaget, att Riksdagen skall fatta ett definitivt beslut om grundfondens ökande, utan det är endast fråga om, huruvida Riksdagen anser Bankens ställning sådan, att grundfonden bör ökas. Blifver denna fråga med ja besvarad, torde det tillkomma Banko-Utskottet, att sammanträda med Lag-Utskottet för att föreslå möjliga ändringar i banklagens föreskrifter. Kunna då vederbörande icke förenas om, att nu besluta grundfondens ökande, måste väl med denna fråga anstå, då man icke i laga ordning kan erhålla ändring i banklagen.

Då således enligt min uppfattning ingenting annat blifvit af Herr vice Talmannen yttradt än hvad Utskottet framställt, så anhåller jag om bifall till det af Herr vice Talmannen framställda förslag.

Friherre von Schwerin: Den talare, som nyss hade ordet, yttrade ganska riktigt, att frågan om grundfondens ökande vore af dubbel natur: att den vore dels en bankfråga och dels en lagfråga. Hvad bankfrågan beträffar, så har det redan blifvit utredt, att det är onödigt att öka bankens grundfond. Jag beder i det afseendet endast få tillägga, att det synes mig vara så mycket onödigare, som bankens hela utlåning, kreditivrörelsen inberäknad, uppgår till allenast 32 millioner och grundfonden är 25 millioner. Angående åter den formela delen, så är visserligen Herr vice Talmannens förslag det bästa, som här blifvit framställt, men det synes mig vara detsamma i hvad ordalag frågan kommer fram, ty enligt mitt förmenande har den i alla fall olagligen tillkommit, då banklagen stadgar, att den skall förändras på samma sätt som civillag, och följaktligen Banko-Utskottet bort sammanträda med Lag-Utskottet. Då så icke skett, måste jag antaga att Banko-Utskottets beslut icke tillkommit på riktig väg. De konsekvenser, som skulle uppstå derigenom att ett sådant beslut fattades, hafva redan förut blifvit påpekade, och jag skall därför icke uppehålla Kammarerna dermed, utan anhåller att få yrka afslag på hela punkten.

Herr Rydqvist: Det är med anledning af den siste ärade talarrens yttrande, som jag begärt ordet, enär möjligen ingen af Banko-Utskottets herrar ledamöter vill upptaga hans yttrande till pröfning och vederläggning. Om jag rätt uppfattat hans yttrande, skulle andra punkten uti förslaget icke vara i laga ordning tillkommet, emedan Lag-Utskottet icke blifvit hört. Jag ber att i detta afseende få fästa Kammarernas uppmärksamhet på, att Banko-Utskottet uti utlåtande den 25 November 1844 föreslog, att grundfonden skulle ökas till 15 millioner; och tillade Utskottet efter denna hemställan: "kommande i händelse af bifall härtill Banko- och Lag-Utskottet att uppgöra och Rikets Ständers pröfning underställa förslag till den ändring i lagen för Rikets Ständers Bank af den 1 Mars 1830, som deraf blifver en följd". Denna hemställan bifölls af Rikets Ständer, hvarefter Banko- och Lag-Utskotten i utlåtande den 10 Maj 1845 tillstyrkte

Rikets Ständer att för deras del besluta att nämnde paragraf måtte vara upphäfd. År 1863 tillstyrkte Banko-Utskottet i betänkande den 4 Maj att grundfonden måtte bestämmas till 30 millioner; tilläggande Utskottet härvid: "Och kommer i händelse af bifall härtill, förslag att afgifvas till förändring af 4 § i lagen för Rikets Ständers Bank af den 1 Mars 1830, sådan denna paragraf lyder i Kongl. kungörelsen af den 19 Augusti 1845". I ett sednare betänkande den 3 Oktober 1863 föreslog åter Banko-Utskottet, i följd af återremiss, att grundfonden skulle bestämmas till 25, i stället för 30 millioner. Detta sednare betänkande godkändes af alla fyra stånden. Samma Utskott afgaf sedermera den 15 Oktober 1863 betänkande med förslag till ändring af 4 § i lagen för Rikets Ständers Bank, hvilket förslag godkändes, hvarefter Rikets Ständer afläto skrifvelse till Kongl. Maj:t den 12 November samma år för att underställa beslutet Kongl. Maj:ts pröfning. Kongl. Maj:t utfärdade med anledning häraf den 19 April 1864 en kungörelse, uti hvilken det heter i ingressen, att Kongl. Maj:t, "med bifall till Rikets Ständers underdåniga förslag, funnit godt i nåder besluta, att 4 § i lagen för Rikets Ständers Bank den 1 Mars 1830, sådan samma paragraf lyder i Kongl. kungörelsen den 19 Augusti 1845, förändras till följande lydelse" etc. Det befinnes således, att vid 1844 års riksdag det ansågs lämpligt, att, sedan Rikets Ständer beslutat i sjelfva saken, Banko-Utskottet med Lag-Utskottet skulle öfverenskomma om förslaget formulering. Vid 1863 års riksdag deremot blef Lag-Utskottet aldrig hört, utan Banko-Utskottet ensamt handlade ärendet från början till slut; och att detta var en grundlagsenlig behandling tager jag för alldeles afgjort, då Kongl. Maj:t derå lemnade sin sanktion.

Friherre von Schwerin: Den långa och vackra lista, som den föregående talaren uppläst, har varit ganska väl känd i Banko-Utskottet, ty det är just på grund af de anförda precedenställen som Utskottets majoritet fattat sitt beslut; men jag vågar hemställa, huruvida man därför, att man gjort ett fel en, två, tre, fyra gånger, också har rätt att göra det den femte. Rätt måste vara rätt under alla förhållanden. Jag yrkar afslag.

Herr Nordström: Hvad som passerat vid 1862—1863 årens riksdag må stå för dess del. Sedan dess hafva vi fått en ny Riksdagsordning, hvars 41 § lyder: Banko-Utskottet tillhör att undersöka bankens styrelse och tillstånd samt att hos Kamrarne och i mål, för hvilka Utskottet fått sig sådan makt af Riksdagen uppdragen, gifva föreskrifter om bankens förvaltning. Det är således förvaltningen af Riksbanken, som Banko-Utskottet har att sysselsätta sig med, men det har icke initiativ i frågor, som äro föremål för den civila lagstiftningen och såsom sådana blifvit behandlade. En helt annan sak är, huruvida detta ämne, som enligt lag utgör föremål för den civila lagstiftningen, verkligen också borde så vara. Så är nu likväl förhållandet och detta är alldeles kategoriskt och bestämdt gifvet. När således 41 § Riksdagsordningen inskränker Banko-Utskottets befogenhet till frågor, rörande Riksbankens förvaltning, så

kan icke deraf följa befogenhet för Utskottet att sjelfmant och utan initiativ af den, som vederbör, upptaga frågan rörande grundfondens förstärkande, hvilken fråga visserligen också berör förvaltningen i vidsträckt mening, men som likväl icke här är afsedd. Är motion i ämnet väckt, så är det Lag-Utskottet, som bör få den sig tillsänd och detta Utskott tillkommer i sådant fall att sammanträda med Banko-Utskottet och bilda det Sammansatta Utskott, som har att afgifva utlåtande.

För min del kan jag icke annat än instämma med dem, som anse att ärendets formela handläggning icke skett i öfverensstämmelse med grundlagen.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats fulländad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden, nemligen 1:o) att den förevarande punkten måtte bifallas; 2:o) af *Herr vice Talmannen*, att punkten skulle antagas med följande förändrade lydelse: "att Riksdagen måtte förklara, att två millioner af bankens medel må reserveras, för att blifva tillgängliga till grundfondens ökande, derest beslut derom i grundlagsenlig ordning kan blifva fattadt;" samt 3:o) att Kammarén måtte afslå den ifrågavarande punkten.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många nej, jemte åtskilliga ja, sedermera proposition på antagande af Herr vice Talmannens förslag, då svaren likaledes utföllö med många nej jemte åtskilliga ja, och slutligen proposition på afslag å punkten, hvilken proposition besvarades med många ja jemte åtskilliga nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Herr *Rydgvist* begärde votering.

Sedan Kammarén, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, såsom kontraproposition vid voteringen antagit Herr vice Talmannens förslag; uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som afslår 2:dra punkten i Banko-Utskottets Betänkande N:o 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, beslutar Kammarén för sin del, att Riksdagen skall förklara, att två millioner af bankens medel må reserveras, för att blifva tillgängliga till grundfondens ökande, derest beslut derom i grundlagsenlig ordning kan blifva fattadt.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—71.

Nej—23.

3:dje punkten.

Herr Ribbing: Ehuru den föregående punkten genom den företagna voteringen blifvit afslagen och frågan om ökandet af bankens grundfond inom denna Kammare sålunda förfallit, anser jag likväl nödvändigt att tredje punkten återremitteras, emedan den innehåller fråga om en motion, som icke blifvit i grundlagsenlig form behandlad. Jag beder nemligen få påpeka att bland de i nämnda punkt omnämnda motioner befinnes äfven en af Herr Hans Larsson i Andra Kammaren väckt motion, att Riksbankens behållna vinst för år 1871 för banken bibehålles och anslås till förstärkande af dess grundfond. Då jag, som jag nyss nämnde, anser att denna motion icke blifvit i grundlagsenlig ordning behandlad, enär den såsom berörande fråga om ändring i civillag bort af Sammansatt Banko- och Lag-Utskott behandlas, samt då det synes vara ganska vådligt att afklippa motionärers rätt att få sina motioner i grundlagsenlig ordning behandlade, så får jag vördsamt anhålla om återremiss af denna punkt.

Efter härmed slutad öfverläggning, gjordes först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många ja, blandade med nej, och sedermera proposition på återremiss deraf, då svaren utföllo med många nej, blandade med ja; hvaruppå och efter det att proposition på bifall till punkten förnyats samt med många ja, blandade med nej, besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs änyo Konstitutions-Utskottets den 17 och 19 dennes bordlagda utlåtande N:o 12, i anledning af väckt motion om ändring af 9 § Riksdags-ordningen.

Herr von Ehrenheim: Jag har antecknat mig såsom reservant emot detta Konstitutions-Utskottets förslag och anhåller nu att få underställa Kammaren mina betänkligheter emot detsamma. Utskottet har utgått från den åsigt, att lagstiftaren med bestämmelserna uti ifrågavarande paragraf hufvudsakligen afsett ett visst mått, under den ena eller andra formen, af *ekonomiskt oberoende* för valbarhet till Första Kammaren. Jag har deremot alltid föreställt mig, att han dermed afsett ett tecken af en något mera *omfattande verksamhet* af ena eller andra slaget. Intetdera af dessa syften kan naturligtvis genom någon bestämmelse fullständigt vinnas, men det sednare dock efter min tanke vida snarare än det förra. Äfven med antagande af Utskottets nu föreliggande förslag skulle emellertid

många, som ega inkomster till ett belopp, motsvarande det, som för närvarande är stadgadt, icke blifva valbara, så vore t. ex. fortfarande förhållandet med alla dem, hvilkas egendom består uti aktier, för hvilka egarne, såsom bekant, icke betala bevilling. Deremot skulle fortfarande alla de vara valbara, hvilkas fastighetsvärde uppginge till 80,000 R:dr, äfven om deras skulder uppgingo till lika mycket. I denna riktning kan visserligen icke någon fullt exakt lagstiftning uppnås, men jag tror att, om man vill vidtaga någon ändring i denna paragraf, så bör i sammanhang dermed äfven dessa båda omständigheter tagas i betraktande; då man emellertid nu icke dervid fästat något afseende, så anser jag det vara bättre, att paragrafen kvarstår med sin nuvarande lydelse. Jag anhåller därför om afslag å Utskottets betänkande.

Herr Hallenborg: Det är visserligen icke därför, att jag är så särdeles angelägen om, att detta Konstitutions-Utskottets betänkande blir förklaradt hvilande, som jag nu yttrar mig för detsamma. men då jag inom Utskottet biträdt det förslag, som deruti innehålles. så anser jag äfven nu såsom min skyldighet att yrka bifall till detsamma. Då den nya Riksdags-ordningen antogs, så var det en af de anmärkningar, som bland andra mot densamma framställdes, att det låg en oegentlighet deruti, att en person, som egde en egendom, taxerad till nära 80,000 R:dr, i förening med en inkomst, uppskattad till nära 4,000 R:dr, skulle anses vara mindre solid i ekonomiskt afseende än den, hvars taxering uppginge till ettdera af de stadgade beloppen. Jag tror att, då Konstitutions-Utskottet nu afgifvit ett förslag i syfte att afhjelpa denna olägenhet, detsamma kunde tåla vid att blifva föremål för åtminstone någon pröfning, och då här icke kan blifva fråga om annat, än att förklara det hvilande till nästa riksdag, så hemställer jag, att Kammaren nu måtte lemna sitt bifall till Utskottets derom gjorda framställning.

Herr Odelberg: Då jag inom Utskottet delat deras åsigt, som icke biträdt detta förslag, fastän mitt namn icke finnes antecknadt bland reservanterne, så kan jag icke undgå att tillkännagifva, att jag från början motsatt mig detsamma, och äfven nu yrkar afslag derå, hvilket jag gör på de af den förste ärade talaren anförda skäl.

Herr Faxé: Grundlagen säger, att ändringar i samma lag skola ske, så vidt de befinnas högst nödiga och nyttiga. Så vidt jag emellertid erfarit, har det hittills icke mött några svårigheter att finna personer, lämpliga till representanter inom Första Kammaren och, som tillika uppfyllt de fordringar i afseende på egendom eller inkomst, som Riksdags-ordningen för valbarhet till denna Kammare föreskrifver. För min del anser jag således, att behöfligheten af grundlagsförändringen alldeles icke är visad. men jag har äfven för mitt yrkande om afslag å densamma ett annat skäl, som jag ber att få för Kammaren framlägga. Det är nemligen sannolikt, att bestämmelserna i afseende på valbarheten till Första Kammaren utgå derifrån, att man velat inom denna afdelning af riksförsamlingen samla

de stora jordegarne, de stora industriidkarne och dem bland embetsmännen, som hafva den största erfarenhet i allmänna värf. Ehuru jag medgifver, att fordringarne på fastighetsvärde och inkomst af kapital, tjenstebefattning och annat arbete icke äro så särdeles stora, så tror jag dock att, om man skulle dela dem på sätt Utskottet föreslagit, detta skulle leda derhän, att denna Kammare komme att i betydlig mån förändra sin karakter. Jag förnekar icke, att den, som innehar en mindre egendom eller ett embete med mindre inkomst, eller drifver en mindre rörelse, kan vara ganska duglig till representant, men då jag tror, att man bör söka bibehålla den karakter, som Kammaren nu har, och då jag icke anser behofvet af den föreslagna förändringen i något afseende trängande, så får jag yrka afslag å det föredragna betänkandet, till hvilket jag icke heller inom Utskottet med min röst bidragit.

Herr von Gegerfelt: Äfven jag har reserverat mig emot detta betänkande. Jag måste dock erkänna, att jag icke kan bestrida, att det ligger något principiellt riktigt uti det framställda förslaget, men jag grundar mitt yrkande om afslag derpå, att jag omöjligen kan finna, att här är fråga om en förändring, som är högst nödig och nyttig, hvilket Riksdags-ordningen förutsätter för att en grundlagsändring skall af Konstitutions-Utskottet tillstyrkas; och då jag anser, att denna föreskrift företrädesvis bör iakttagas, då fråga är om förändringar i grundlagens stadganden angående valarbet och valrätt, får jag vördsamt instämma med dem, som yrkat afslag å det förevarande betänkandet.

Herr Nordström: Jag kommer för min del också att instämma med dem, som yrkat afslag å den ifrågasatta grundlagsförändringen, men jag ber att få fästa uppmärksamheten på ytterligare en omständighet, som här hittills icke blifvit vidrörd. I den föreslagna nya texten heter det: "eller ock sammanlagd med en efter fem för hundra beräknad ränta å *egd* fastighets taxeringsvärde, uppgår till fyratusen riksdaler". "*Egd*" är emellertid något, som utmärker ett förflutet, och om jag icke längre eger någon fastighet, så kan jag naturligtvis icke på grund af ett sådan taxeringsvärde vara valbar, och har jag sålt den, som jag förut egt, och har jag kvar det kapital, som jag därför erhållit, så erlägger jag därför bevilling, som berättigar mig till valbarhet enligt grundlagstextens nuvarande lydelse. Denna oegentlighet vore för mig ett tillräckligt skäl att icke godkänna förslaget, äfven om jag ansåge tiden vara inne att vidtaga dylika förändringar uti en grundlag, som ännu icke är sex år gammal. Jag yrkar afslag å betänkandet.

Grefve Posse: Äfven jag anser det icke vara af någon så särdeles stor vigt att antaga förslaget om ändring i denna paragraf, men det finnes dock en omständighet, hvarpå jag ber att få fästa Kammarens uppmärksamhet, emedan den måhända kan befinnas innebära ett skäl för bifall till detta Konstitutions-Utskottets betänkande. Frågan gäller här, huruvida den, som eger en egendom taxerad

till icke fullt 80,000 R:dr i förening med en årlig inkomst understigande 4,000 R:dr, skall vara valbar eller icke. Efter mitt förmenande finnes hos oss en benägenhet, som icke är så lycklig, eller att personer lägga sig till egendomar större än deras tillgångar, och således, då det icke är så svårt att komma öfver en egendom, som är upptaxerad till 80,000 R:dr, blifva valbara, utan att kunna sägas vara i ekonomiskt afseende solida. Att deremot jemte en egendom innehafva kapital är icke så lätt, och då det är af vigt att till ledamöter i Första Kammaren väljas personer af en ekonomiskt oberoende ställning, och då det att ega kapital bredvid sin egendom just är den omständighet, som mest bevisar ett sådant förhållande, så synes mig, att ett förslag i syfte att utsträcka valbarheten till sådana personer icke borde ringaktas. Då jag således tror, att genom antagande af denna paragraf möjlighet beredes för Första Kammarren att blifva rekryterad just med sådana personer, hvaraf den bör bestå, så anhåller jag, att den föreslagna förändringen i § 9 Riksdagsordningen måtte förklaras hvilande till en följande riksdag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmanuen yttrat, att under densamma hade yrkats, dels att det förevarande förslaget skulle antagas att hvila till vidare grundlagsenlig behandling, dels ock att detsamma skulle af Kammarren afslås; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på förslagets antagande att hvila, hvarvid svarades många nej jemte några ja och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Föredrogs ånyo och biföllos Konstitutions-Utskottets den 17 och 19 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 13, i anledning af väckt motion om ändring i 13 § Riksdagsordningen; och

N:o 14, i anledning af väckt motion om ändring i 16 § Riksdagsordningen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Konstitutions-Utskottets den 17 och 19 dennes bordlagda utlåtande N:o 15, i anledning af väckta motioner om ändring i 16 och 18 §§ Riksdagsordningen.

1:sta punkten.

Friherre Cederström: Den motion, som nu är föremål för Kammarrens beslut, väcktes af mig i början af riksdagen, men har haft den oturen att framkomma vid den sena tidpunkt, då vanligen

dödsdomar utfärdas å slika motioner. Dödsdomen har denna gång blifvit så enhälligt uttalad, att icke någon medlidsam varelse velat höja sin röst till förmån för min motion. Under sådana förhållanden kan jag icke förneka, att det är ringa förhoppning för mig att uppträda med en begäran om något Kammarens åtgörande och jag kommer derföre icke att framställa något yrkande. Men jag anhåller likväl att, innan motionen affärdas till det sista hvilorummet, få anställa några betraktelser öfver Utskottets motiver.

Utskottet säger: "De af motionärerne föreslagna ändringar i och tillägg till ifrågavarande paragrafer af Riksdags-ordningen gälla således dels i allmänhet förfaringsättet vid omedelbart val af riksdagsman i Andra Kammaren, dels rösträttens utöfning inom sådana kommuner, som äro delade mellan flera valkretsar, dels ock redaktionen af stadgandet om större städers indelning i flera valkretsar.

Hvad den förstnämnda af dessa frågor angår, har det ofta blifvit anmärkt såsom en brist i gällande Riksdags-ordning, att dess stadganden om riksdagsmannaval, i synnerhet de omedelbara valen till Andra Kammaren, icke alltid blifvit affattade på ett sätt, som åtminstone i begynnelsen af lagens tillämpning förmått undanröjda hvarje anledning till tveksambet om lagstiftarens mening".

Här erkänner Utskottet, att en verklig brist förefinnes och att således i sjelfva verket någon förändring i detta fall vore behöflig, men, säger Utskottet: "Vid flera af de närmast förflutna riksdagarne hafva ock förslag till förtydliganden af ett eller annat af ifrågavarande grundlagsstadganden varit framställda. Utskottet har afstyrkt samtliga dessa förslag, hufvudsakligen på den grund, att lagförklaring i den för grundlagsändring föreskrifna form i allmänhet icke bör komma i fråga, der den icke af synnerligt behof påkallas". Huruvida *något synnerligt behof* förefinnes, derom kunna meningarne vara delade, och ofta har det händt, att Konstitutions-Utskottet ansett en grundlagsförändring vara behöflig, hvilken Riksdagen icke ansett vara af behofvet påkallad och derföre afslagit; och tvärtom har också förhållandet någon gång varit. Således anser jag detta vara en smaksak, beroende på hvar och ens individuella uppfattning, men hvad mig angår anser jag, att det är högst behöfligt att förändra en lag, som är oklar och otydlig, ty lagen är väl skriven, för att den skall tjena till efterrättelse och den bör derföre vara så affattad, att allmänheten kan begripa och förstå den, ty hur kan en lag efterleivas eller tjena till efterrättelse som ej allmänt kan förstås. Det sätt, hvarpå Utskottet motiverat sin nyssnämnda åsigt, kan jag icke gilla. Utskottet anser nemligen att: "innan man skrider dertill, bör särdeles i fråga om nyss stiftad lag först tillses, huruvida icke genom lagens fortsatta tillämpning, vägledd af landets högsta lagskipande myndighet, en fullt riktig och enstämmig mening om dess rätta förstånd kan vinnas". Jag tviflar icke på att domstolarne och de auktoriteter, som hafva med dessa saker att göra, slutligen skola komma till rätta förståndet om lagens tillämpning, men det är väl icke för domstolarne lagar skrivas, utan för menige man, och i sådana fall som dessa tviflar jag på att grundlagstolkningen skulle

komma till någon annans kännedom än domstolarnes och de par-
ters, som äro nog olyckliga att behöfva anlita domstolarne i dylika
frågor. Högsta Domstolens prejudikater komma icke till den stora
allmänhetens kännedom och, ehuru det är sannt, att nu för tiden
det finnes tidningar som behandla sådana frågor, är jag likväl öf-
vertygad om att på många orter fullkomlig okunnighet i detta af-
seende råder och att lång tid kommer att förflyta, innan de olägen-
heter som nu förefinnas blifva upphädda.

Vidare säger Utskottet: "Förklarade genom denna praxis, som
säkerligen under den instundande valperioden skall vinna ytterligare
stadga, torde Riksdags-ordningens ifrågavarande bestämmelser äfven
med den anmärkta otydligheten vara att föredraga framför en ny
redaktion, som möjligen i något afseende kunde blifva mera tillfreds-
ställande, men dock säkerligen icke under några förhållanden så
fullkomlig, att den utestängde all tveksamhet vid tillämpningen, och
om hvilken man åtminstone icke kunde förutse, huruvida dess luckor
skulle fyllas genom en med Riksdags-ordningens anda och mening
så öfverensstämmande praxis som den, hvilken hittills gjort sig
gällande".

Detta påminner mig om Alexander den stores sätt att lösa den
gordiska knuten, då han, för att icke behöfva besvara sig, afhögg
densamma. Så har också Utskottet gjort genom att liksom säga:
Vi äro för svaga att göra en grundlagsförändring, sådan att den kan
blifva tillfredsställande, men vi anse det gifvet, att genom praxis och
Högsta Domstolens tillgöranden de befintliga bristerna kunna af-
hjälpas, och detta är ett bättre sätt att gå till väga än att göra
grundlagen tydlig och klar. Jag kan icke annat än beklaga att de
utmärkte män, hvilka äro invalde i Konstitutions-Utskottet anse sig
hafva så svaga krafter, att de icke tilltro sig att åstadkomma nå-
got bättre, än det som de sjelfva erkänna som en brist, och jag aktar
högt den blygsamhet hos Konstitutions-Utskottets ledamöter, som här
gjort sig gällande. Men jag tror att det är bättre att ändra grund-
lagen så att den blir tydlig, än att vid sidan af grundlagen skapa
en annan lag, kallad praxis, som skall supplera och förklara grund-
lagen.

Slutligen kommer jag till det egentliga föremålet för min motion,
eller de förändringar, som äro afsedda att bereda valmännen den
rätt, som på annat ställe i grundlagen är dem medgifven, nemligen
rösträtten. Jag anser icke att denna rätt kan bevaras genom det
medel Utskottet föreslagit. Utskottets tröstande förslag lyder nem-
ligen sålunda:

"Härmed är rösträttens utöfning på detta stadium af valförrätt-
ningen till och med bättre betryggad än vid valets slutliga hand-
läggning, då lagen icke bestämt någon, som vid påkommande förfall
för domhafvande kan omedelbart och utan särskildt förordnande så-
som valförrättare inträda i hans ställe. På kommunerna sjelfva må
det sedermera bero, att till ordförande i kommunalstämmorna utse
personer, hvilka icke genom bristande samvetsgrammhet i uppfyllande
af sina åligganden förhindra valmännen att utöfva sina lagliga rät-
tigheter.

Jag och alla valmän med mig skulle vara Utskottets ledamöter särdeles tacksamme, om de kunde gifva oss ett kraftmedel att åstadkomma något sådant; men detta torde vara på de flesta ställen omöjligt, ty det är mycket svårt att finna en person, som är villig att åtaga sig den lika mödosamma som lönlösa befattningen att vara ordförande i kommunalstämma. På många orter finnes icke någon dertill lämplig person, men äfven om en sådan finnes och valmännen ville utvälja honom, är det icke sagdt, att de vid kommunalstämma röstberättigade personer, hvilka äro många flera än de som äro valmän till riksdagsman i Andra Kammaren, ville välja densamma. Denna tröst är för valmännen sålunda ganska ringa och, enligt hvad jag kan finna, komma vi att hädanefter såsom hittills i detta afseende lefva i ett oklarhetstillstånd.

Jag skulle visserligen kunna hafva åtskilligt att tillägga och jag skulle kunna för Kammaren reproducera några fall, som äro mig bekanta, der rösträtten blifvit valmännen beröfvad, men som jag icke är van att hålla långa tal, skall jag icke längre upptaga Kammarrens tid.

Herr Rydin: Med anledning af de anmärkningar, som den siste talaren riktade mot Konstitutions-Utskottet, ber jag att få nämna att Utskottet noga öfverlagt, huruvida man skulle kunna i detta hänseende åstadkomma en generell föreskrift, som icke blefve alltför kasuistisk, för att förekomma de olägenheter som i motionen blifvit framställda. Man behjertade dessa olägenheter och fann, att man borde, om det vore möjligt, i lagstiftningsväg göra något för deras afhjelpande, men då frågan vände sig deromkring, huruvida ordföranden i kommunalstämma skulle göra sin skyldighet eller icke, ansåg man, att det icke vore lämpligt att i grundlagen införa bestämmelser i sådant afseende, utan att man måste utgå från den förutsättningen, att ordföranden fullgjorde sin pligt. Får han förfall, skall vice ordföranden öfvertaga hans åligganden och, om äfven det utomordentliga fall inträffar, att denne är förhindrad, får någon annan åtaga sig ordförandeskapet. Vi ansågo inom Utskottet att, om man på det af motionären föreslagna sätt skulle reglementera, skulle man derigenom möjligen fastläsa saken. då den annars vid inträffande af förfall för nyssnämnde personer kunde lätt och naturligt redas genom det beslut som för tillfället fattades. Allt beror på ordförandens pligttröhet och påpasslighet, men att i detta hänseende stifta grundlag trodde vi vara betänkligt. Det är derföre vi, med erkännande af frågans vikt, dock ansågo oss icke kunna annat än afvakta utbildningen af en praxis i detta hänseende. Liksom man måste antaga, att embetsmännen fullgöra sin skyldighet, får man också förutsätta, att ordförande i kommunalstämma icke försummar sin pligt.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

2:dra punkten.

Bifölls.

Föredrogos

Föredrogos ånyo och biföllos Konstitutions-Utskottets den 17 och 19 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 16, i anledning af väckt motion om ändring af 23 § Riksdags-ordningen;

N:o 17, i anledning af väckt motion om ändring i 33 § Riksdags-ordningen; samt

N:o 18, i anledning af väckt motion om ändring i 71 och 73 §§ Riksdags-ordningen.

Föredrogos ånyo Konstitutions-Utskottets den 17 och 19 dennes bordlagda utlåtande N:o 19, angående väckt motion om tillägg till 3 § Tryckfrihetsförordningen.

Herr von Koch: Det lärer väl icke vara någon utsigt, att för närvarande vinna framgång åt den af mig motionerade förändring, ehuru Utskottet erkänt, att densamma vore önskvärd, fastän Utskottet anser, att det vore så fult, att i Tryckfrihetsförordningen tala om lotterier. Mig synes emellertid, att det för landet borde vara af icke ringa vigt, om man kunde spara en eller annan million, som nu går till utlandet, och derjemte kunde stäfja spelsjukan, som nu griper allt mer ikring. Det är sannerligen en stor inkonsequens, att en handling, som, då den utöfvas muntligen eller i skrift, medför bötesansvar och det ganska högt, är straffri, när den utöfvas i tryck. Jag medger, att det af Utskottet i dess förslag till ny Tryckfrihetsförordning föreslagna stadgande, att brott, som genom tryckt skrift begås, och för hvilket ej i Tryckfrihetsförordningen särskildt ansvar finnes utsatt, bestraffas enligt allmän lag, kunde varit lämpligare än mitt förslag, men jag vet icke något, som skulle hindra Konstitutions-Utskottet att återupptaga ett sådant stadgande.

Riksdagen är redan långt framskriden, och då Konstitutions-Utskottets samtliga ledamöter biträdt Utskottets hemställan, lärer väl icke någon ändring kunna vinnas, helst äfven Lag-Utskottet velat uppmuntra spel, då det afstyrkt Herr Ribbings motion, måhända den bästa, som vid denna riksdag blifvit väckt, och på hvilken min ifrågavarande motion stödt sig.

Herr von Gegerfelt: Den siste värde talaren har anmärkt det missförhållande, som eger rum derutinnan, att, då lagen vid bötesansvar förbjuder att muntligen utbjuda lotter, ådrager lotters utbjudande genom tryck icke något ansvar. I så måtto är jag fullkomligt ense med honom, men jag måste påpeka, att genom godkännande af hans förslag skulle uppstå ett ändå betänkligare missförhållande, det nemligen, att, då för närvarande, med undantag af uppmaning till myteri, uppmaning i tryck till brott icke bestraffas, så skulle nu ansvar för ett sådant uppmanande utsträckas till den ifrågavarande polisförseelsen.

Vår nuvarande tryckfrihetslags förträfflighet har blifvit erkänd genom Riksdagens afslag å det af Utskottet framlagda förslag, och att Utskottet icke i förevarande fall åter upptagit en del af sitt förslag, torde icke kunna tillskrifvas någon känsla af "missnöje öfver en liden déconfiture", ty grundlagen sjelf lägger hinder i vägen för ett förnyadt framläggande vid samma riksdag af ett en gång fallet förslag.

Herr Almquist: På det icke svenska folket må tro, att hela svenska representationen gillar att en lag, som tillkommit på grund af Riksdagens egen begäran vid 1840 års riksdag, opåtaladt får öfverträdas, anser jag mig böra uttala ett ogillande deraf, att Konstitutions-Utskottet icke på något sätt gått motionärens framställning till mötes. När vid 1840 års riksdag motion väcktes, att förbud måtte utfärdas mot lotterier och utbudande och försäljning af lottsedlar, höjde sig icke inom representationen någon röst deremot, utan antogs förslaget enhälligt. Jag tror icke, att svenska folket under den tid, som derefter förflutit, så förändrats, att icke goda skäl tala för vidmakthållande af det förbud, som af Konung Oscar kort efter hans thronbestigning utfärdades, och hvilket ännu är i lag bestående. Om motionärens förslag icke kunnat oförändradt antagas, vet jag icke något, som hindrat Konstitutions-Utskottet att sjelf utarbета annat behovet motsvarande förslag till stadgande, och jag anhåller att få till protokollet uttala mitt ogillande af att så icke skett.

Öfverläggningen förklarades slutad och utlåtandet bifölls.

Föredrogos ånyo och biföllos Stats-Utskottets den 17 och 19 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 55, i anledning af väckta motioner angående upphörande af hofveriskyligheten till kungsgårdar och militieboställen i Skåne; samt

N:o 56, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående upplåtelse af en del utaf bastionen Drottningen jemte kronan tillhörig mark i Christianstad för anläggning af en vattenledning.

Upplästes och godkändes Riksdagens Kanslis förslag dels till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 22, angående val af fullmäktige i Riksbanken;

N:o 23, angående val af fullmäktige i Riksgälds-kontoret;

N:o 30, angående utarrendering af enkesäten i Halland och Bohus län; dels ock till Riksdagens förordnanden;

N:o 24, för fullmäktige i Riksbanken;

N:o 25, för suppleanter till fullmäktige i Riksbanken

N:o 26, för fullmäktige i Riksgälds-kontoret;

N:o 27, för suppleanter till fullmäktige i Riksgälds-kontoret;

N:o 28, för styrelseledamöter vid lånekontoren i Göteborg, Malmö och Wisby;

N:o 29, för suppleanter till styrelseledamöter vid lånekontoren i Göteborg, Malmö och Wisby.

Herr von Koch: Då tre ledamöter af Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 1 undfått ledighet och två af suppleanterne för närvarande äro hindrade att i Utskottets arbeten deltaga, tager jag mig friheten hemställa, att Kammarerna behagade utse ytterligare tre suppleanter i nämnda Utskott.

Sedan Kammarerna uppå gjord proposition, härtill lemnat bifall; hemställde Herr Grefven och Talmannen, huruvida Kammarerna behagade besluta, att det ifrågavarande valet skulle företagas nästa Onsdag den 24 dennes; hvilket jemväl bifölls.

Kammarerna åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem

O. Brakel.

Måndagen den 22 April 1872.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades 5 protokollsutdrag för sammanträdet å f. m. samt protokollet för den 15 dennes.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 17 och 19 dennes bordlagda memorial N:o 57, med förslag till voteringspropositioner, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i frågor rörande beräkningen af Statsverkets inkomster.

1:sta punkten.

Friherre De Geer: I 11 § af de för Riksdagen fastställda reglementariska föreskrifter stadgas, att, då i fråga, hvarom uti 65 § Riksdags-ordningen förmäles, Kamrarne fattat stridiga beslut och dessa ej på vederbörande Utskotts förslag blifvit sammanjemkade, åligger det Utskottet att uppsätta förslag till voteringspropositioner för gemensam omröstning; och i 65 § Riksdags-ordningen omförmälas endast frågor om statsutgifter och bevillning samt angående Banken och Riksgälds-kontoret. Men ingen af dessa frågor ingår i den nu föreslagna voteringspropositionen angående mantalspenningarne. Stats-Utskottet har således, utan något uppdrag, vare sig i grundlagen eller af Riksdagen, och i strid mot Riksdagens tolkning, ex nobili officio framställt denna voteringsproposition, och till stöd därför, utom 65 § Riksdags-ordningen, åberopat 69 § Regeringsformen. Den ursprungliga lydelsen af denna sistnämnda paragraf har också varit föremål för stridiga uppfattningar, under den tid då 1810 års Riksdags-ordning ännu gällde, uti hvilken inga närmare bestämmelser angående ifrågavarande ännu funnos intagna; och man har exempel på, att två Stånd samtidigt yrkat omröstning i förstärkt Stats-Utskott i frågor om Statens ordinarie inkomster, men de andra två Stånden vägrat, att i en sådan omröstning delta.

Men denna tvetydighet synes mig alldeles undanröjd genom den nya Riksdags-ordningen, som i 63 § uttryckligen förklarar, att, med

undantag af de i 65 § omförmälda fall, skall hvarje fråga, deruti Kamrarne icke blifva om ett beslut ense, anses hafva för den riksdagen förfallit. Och detta lärer väl få antagas såsom en i grundlagsenlig ordning gifven tolkning och förklaring af den förut omtvistade föreskriften.

Då vi hafva *en* grundlag, Regeringsformen, som närmast afser att bestämma Konungens och Riksdagens rättigheter och ställning till hvarandra, och som endast i allmänna drag berör sättet för ärendenas behandling inom Riksdagen, samt en annan grundlag, Riksdags-ordningen, som uteslutande angår Riksdagens sammansättning och sättet för riksdagsärendenas behandling, hvarom den innehåller uttömmande föreskrifter, så ligger det i sakens natur, att, om i Regeringsformens allmänna stadganden någon otydlighet skulle förefinnas angående någon fråga, som angår ordningen för beslutsfattande inom Riksdagen, så böra Riksdags-ordningens närmare bestämda stadganden härutinnan följas; och detta är dessutom uttryckligen uttaladt i 56 § Regeringsformen, som lyder: "I hvilken ordning Konungens propositioner, så ock af riksdagsmän väckta frågor, må till afgörande företagas, derom stadgas i Riksdags-ordningen". Till yttermera visso förekommer, just i den af Stats-Utskottet åberopade 69 §, särskildt stadgad, att, då Stats-Utskottets förslag rörande statens reglerande med flera frågor till pröfning hos Riksdagen förehafvas, så skall gälla hvad angående behandlingen af Utskottets afgifna förslag uti Riksdags-ordningen stadgas. Men nu innehåller denna paragraf ett ytterligare moment, som vållar otydligheten, och deruti det stadgas, att samma frågor äro föremål för gemensam votering. Om nu orden "statens reglerande" i denna paragraf uttrycka ett vidsträcktare begrepp än ordet "statsutgifter" i 65 § Riksdags-ordningen, så uppkommer den motsägelse emellan de båda momenterna i 69 § Regeringsformen inbördes: att enligt det första skall hvad som med statens reglerande menas mera än stats-utgifter behandlas efter Riksdags-ordningen och således förfalla, då Kamrarne stadna i stridiga beslut, men enligt det sednare momentet skall derom gemensamt omröstas. I sådant fall kan man icke ställa sig till efterrättelse *båda* de stridiga föreskrifterna, utan man måste välja *den ena*; och då det är orimligt att antaga det grundlagsstiftaren skulle här *velat* komma i strid med Riksdags-ordningen, bör väl det första alternativet föredragas, helst detta öfverensstämmer med 56 § Regeringsformen, som utan all inskränkning säger att Riksdags-ordningen skall följas.

Men är det verkligen någon motsägelse emellan dessa båda moment? Detta beror helt och hållet på hvad grundlagen menar med "statens reglerande". *Staten* är ett mångtydigt ord, och i dess vidsträcktaste bemärkelse behöfves till dess reglerande, utom inkomster och utgifter, en mängd olika stats-institutioner. Men äfven i den mera inskränkta, finansiella betydelsen plägar man med staten uttrycka två olika begrepp. Enligt det numera allmännaste språkbruket, som tvifvelsutän också mest öfverensstämmer med ordets härledning, menar man med stat, en budget, som omfattar både inkomster och utgifter; men ännu nyttjas likväl stundom samma ord för att blott

beteckna en utgiftsstat; och denna bemärkelse var fordom vida brukligare. Om vi gå till våra äldre grundlagar, så finna vi nemligen, att ordet *staten* deruti förekommer såsom en teknisk term, väl utan definition, men likväl så användt, att dermed icke kan menas mera än utgiftsstaten. Såväl 1719 och 1720 som 1772 års Regeringsformer innehålla med nästan enahanda ordalag, att *Kammar-kollegium* skulle hafva omvårdnad om kronans *inkomster*, att de i rätt tid inflöto och förmerades, samt att under *Statskontoret* hörde *medlens disponerande* och utdelande, samt att årligen och tidigt inrätta "*staten*", dervid 1696 års stat skulle tagas till grund och ej finge öfverskridas, der ej nödvändigheten sådant fordrade. Att härmed endast afsågs utgiftsstaten, framgår dels deraf, att 1696 års stat, som skulle tagas till grund, omfattade endast statsutgifterna, och dels af förbudet att öfverskrida denna stat. Då nu 1809 års Regeringsform upptagit samma ord, utan någon ny definition, är väl redan deraf sannolikt, att ordet der användts i samma bemärkelse, som i de äldre grundlagarne. Denna bemärkelse passar också fullkomligt in på alla ställen i Regeringsformen, der ordet, såsom synonymt med "Riksstaten" förekommer, nemligen i 59, 62, 64, 69 och 109 §§; och att man härmed endast afsett utgiftsstaten, vinner ytterligare stöd af Instruktionen för Riksdagens Revisorer öfver statsverket, uti hvars 6:te och 7:de från äldre instruktioner bibehållna paragrafer, Revisorerne åläggas att granska och afgifva berättelse om statsverkets både inkomster och utgifter, men endast i fråga om de sednare att tillse om de instämma med stat.

Deremot kan Regeringsformen icke med "statens reglerande" mena reglerandet i sin helhet af både inkomster och utgifter, ty 69 § talar om Stats-Utskottets förslag rörande *antingen* statens reglerande *eller* bevillningens derefter lämpade hela belopp, hvaraf är tydligt, att åtminstone bevillningen icke räknas till statens reglerande; och att detta icke är endast en lapsus, bestyrkes af 109 §, som talar om statsregleringen *och* bevillningen såsom två särskilda saker. Det mesta, som statens reglerande i 69 § kan omfatta, är sålunda utgifterna och de ordinarie inkomsterna, men att Regeringsformen icke med staten menar detta, framgår dels af 59 §, deri talas om hvad staten kan utöfver de ordinarie inkomsterna erfordra och dels af 64 §, som stadgar, att såväl de ordinarie inkomsterna som bevillningarne skola efter den upprättade staten anordnas. På båda dessa ställen skulle ordet *staten* möjligen kunna tolkas så, att den omfattade jemväl alla inkomsterna, men omöjligen så, att den omfattar blott de ordinarie.

Kan det nu vara rätt, att åt ordet *staten* gifva olika betydelse i olika paragrafer af Regeringsformen och detta endast för att derigenom få en af dessa paragrafer att strida emot Riksdags-ordningen, då det låter sig göra att öfverallt tolka ordet på samma sätt och i full öfverensstämmelse med Riksdags-ordningen?

För min del finner jag ingen stridighet emellan Regeringsformen och Riksdags-ordningen uti ifrågavarande hänseende; men af aktning för andras uppfattning vill jag medgifva, att det är otydligt hvad Regeringsformen menar med statens reglerande. Men jag kan icke

medgifva mera, än att det är otydligt. Och derföre, att ett lagrum i grundlagen är otydligt, får man väl icke handla i uppenbar strid med ett annat lagrum, som är aldeles oförtydbart. Detta är likväl hvad Stats-Utskottet gjort, då Utskottet i strid med 63 och 65 §§ Riksdags-ordningen, enligt hvilka frågan om mantalspenningarnes upphörande för denna riksdag förfallit, föreslagit att derom skulle af båda Kamrarne gemensamt omröstas; och derföre anhåller jag om afslag å Utskottets förslag.

Grefve Posse: Då jag icke ämnar att göra något bestämdt yrkande i denna fråga, och då dess öde redan kan anses vara afgjort, kan det synas besynnerligt, att jag begärt ordet, och jag skulle icke gjort det, om denna fråga endast vore en fråga för dagen. Men jag har den öfvertygelse, att den fråga, som här egentligen föreligger, i sjelfva verket nu endast kan anses väckt, och att den är en fråga, som ovilkorligen förr eller sednare måste lösas, och att till denna lösning åtgär icke så ringa tid. Det kan derföre icke vara ur vägen att vid denna frågas uppkomst ställa sig på en klar och tydlig ståndpunkt i densamma. Frågan består af två delar, dels huruvida konungamakten har någon bestämmande rätt öfver de ordinarie skatterna, och dels, om den det icke har, huruvida detta skall afgöras gemensamt af båda Kamrarne eller om det kan blifva föremål för gemensam votering. Dessa frågor stå i så nära sammanhang med hvarandra, att jag ber om ursäkt, om jag behandlar båda, ehuru väl den ena frågan icke kan anses direkt föreligga i dag.

Hvad då angår konungamaktens rätt att utöfva inflytande på svenska folkets rätt att sig beskatta, eller konungamaktens rätt öfver de ordinarie inkomsterna, anhåller jag att få hänvisa till 57 § Regeeringsformen, som lyder i 1:sta punkten: "Svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utöfvas af Riksdagen allena", men den lyder sedermera så: "Huruledes särskilda menigheter må för egna behof sig beskatta, bestämmas genom kommunallagarne, hvilka af Konungen och Riksdagen gemensamt stiftas." Här är således ett undantag gjort för kommunalbeskattningen. Huru påläggas då dessa skatter när tvist derom uppstår. Jo! så, att kommunerna fatta sina beslut; men dessa underställas Konungens pröfning. Detta är ett faktum, som Herrarne känna. Nu är således i grundlagen gjort ett undantag för dessa kommunalskatter, hvilka erfordra Konungens sanktion, och öfver dessa har Konungen bestämmande rätt. Om nu mening vore den, att Kongl. Maj:t äfven hade rätt öfver de ordinarie inkomsterna, är det klart, att ett sådant undantag blifvit gjort här. Då ett sådant undantag icke blifvit gjort, är det tydligt, att de ordinarie skatterna lika väl stå allena under svenska folkets makt, som de extra ordinarie inkomsterna. Men, mine Herrar, här tillkommer en sak, som i min tanke gör detta ännu tydligare; ty i den ursprungliga lydelsen af 57 § Regeeringsformen stod, att denna "svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utöfvas af Rikets Ständer allena *vid allmän riksdag*". Dessa ord "*vid allmän riksdag*" äro nu uteslutna och, efter mitt förstånd, måste de blifvit uteslutna just till följd af det sedermera influtna stadgandet om kommunallagarne.

Vi veta, att det hände fordومتida, att skatter pålades i provinserna, men att detta icke alltid skedde så fullständigt i öfverensstämmelse med hvad man ansåg vara rätt, och därför sattes in dessa ord "*vid allmän riksdag*". När åter i denna paragraf intogs, att skatter äfven kunde påläggas i kommunerna, var det klart, att orden "*vid allmän riksdag*" måste utgå; ty annars skulle det ena momentet af denna paragraf komma att stå i strid med det andra. Mig synes således klart, att konungamakten icke har någon rätt att bestämma öfver de ordinarie skatterna; men här är icke fråga om bestämmande af de ordinarie skatterna, här är icke fråga om att pålägga några nya skatter, utan endast om konungamakten har veto vid de ordinarie skatternas upphäfvande. Dertill har man specificerat frågan! Hvad säger då grundlagen i detta fall? 80 § Regeringsformen undantager serskildt indelningsverket, som endast genom Konungs och Riksdags sammanstående beslut kan förändras. Detta är, enligt min åsigt, en ordinarie inkomst. När nu ett särskildt undantag blifvit gjort för indelningsverket, i afseende hvarå konungamaktens rätt är tydlig, hvarför skulle då icke likaledes ett särskildt undantag vara gjort för de ordinarie skatterna om konungamakten skulle hafva mera veto i detta hänseende, än öfver de extra ordinarie skatterna. Det synes mig således, att grundlagen i detta afseende är tydlig och klar; men man påstår, att den historiska kontinuiteten i grundlagens tolkning säger något annat. Jag är lika djupt öfvertygad som någon annan om vigten af den historiska kontinuiteten, och jag anser att det är af mycket stor vigt, att på densamma i ett samhälle fästes stort afseende; ty ett samhälle är icke något samhälle för dagen; det är icke något annat, än hvad det blifvit af sina historiska minnen, sin forntid och hvad det fordom varit. Detta gillar jag fullkomligt. Jag hyser således full aktning för de Herrar, som vilja sätta den historiska rätten högt; jag tänker mycket högt om denna rätt, men dock icke så högt, att jag vill att den historiska rätten skall sättas öfver det *tydligt skrifna grundlagsbudet*. Detta sätter jag högre än den historiska rätten, och aldraminst kan jag förena mig med dem, som söka förringa 1865 års representationsförändring dermed, att de paragrafer i den nya Riksdags-ordningen, som icke öfverensstämma med den gamla, söka gifvas en tydning, som för in den gamla representationens anda i den nya. På dessa skäl anser jag, att konungamakten icke har någon rätt öfver de ordinarie skatterna, vare sig att pålägga nya eller veto i afseende å de gamla, utan att svenska folket har rätt att sig sjelft allena beskatta och allena bestämma öfver sina skatter.

Beträffande derefter den andra delen af frågan, som egentligen föreligger i dag, eller huruvida den ena Kammaren har veto mot den andra, huruvida saken kan anses afgjord, att det fordras Kammarnes sammanstående beslut, eller om gemensam votering må ega rum, anhåller jag att, innan jag öfvergår till behandlingen af densamma, få med några ord bemöta den siste värde talaren. Han började med att åberopa de reglementariska föreskrifterna för Riksdagen och sedan satte han Riksdags-ordningen öfver Regeringsformen. Hvad de reglementariska föreskrifterna angår, och att på grund af

dem saken skulle vara tydlig, att man skulle rätta sig efter 65 § Riksdags-ordningen, kan jag icke neka, att ett sådant yttrande från hans mun något förvänar mig; ty om man skulle komma derhän, att man med reglementariska föreskrifter skulle kunna förintå en grundlag, vore det i sanning icke väl bestäldt, och jag tror, för min del icke, att dessa reglementariska föreskrifter få sättas öfver grundlagen. Lika litet tror jag, att Riksdags-ordningen får sättas öfver Regeringsformen, och anhåller i det afseendet att få återropa en paragraf, som talaren icke återopade, men som jag tror vara tydlig. Det är 85 § Regeringsformen som lyder så: "Såsom grundlagarskola anses denna Regeringsform, samt den Riksdags-ordning, den Successionsordning och den Tryckfrihetsförordning, hvilka, i *öfverensstämmelse med de grundsatser, som i denna Regeringsform bestämmas*, Riksdagen och Konungen gemensamt fastställa." Här har, enligt mitt förmenande, tydligen blifvit uttalad den åsigt, att det är Regeringsformens paragrafer, som skola afgöra när någon tvetydighet uppstår mellan olika tolkningar af grundlagarne, och att här finnes tvetydighet i tolkningen, tager jag för gifvet, att Friherre de Geer sjelf erkänner, då han yttrat, att det var otydligt och skilnaden mellan otydlighet och tvetydighet har jag icke så klar och tror ej heller vara så lätt att uppdraga. Jag kan icke erkänna hans tolkning af 56 § Regeringsformen, som återropades och hvilken lyder sålunda: "I hvilken ordning Konungens propositioner så ock af riksdagsman inom Kamrarnes väckta frågor, må till afgörande företagas derom stadgas i Riksdags-ordningen." Detta afser sålunda sjelfva *ordningen*, men icke huruvida det är *grundlagsenligt* eller icke. På grund häraf får jag säga, att, om det kan bevisas, att Regeringsformen innehåller, att det får gemensamt voteras, jag tror, att det är densamma och icke Riksdags-ordningen, som man skall rätta sig efter.

Sedan jag nu genomgått de skäl, som af den värde talaren blifvit anförda, anhåller jag att få angifva mina skäl, hvarför jag anser, att Regeringsformen är tydlig, att gemensam votering här må ega rum. Som Herrarne veta, är detta en till statsregleringen hörande fråga. Derpå hänger hela saken. Nu säger man som sitt argument, att, sedan de ordinarie inkomsterna en gång för alla äro gifna, behöfver man vid statens reglerande icke taga i betraktande inkomsterna. Detta är den sats man drifver. Det skulle finnas en viss sanning i detta, om dessa ordinarie inkomster vore fullt fixa. Men äro de det? Här äro på de sednare åren borttagna ordinarie skatter till öfver en million, genom förvandlingen har man borttagit 300,000 R:dr och Kongl. Maj:t har föreslagit bergverksktiondens upphäfvande. Kunna då dessa skatter kallas för fixa och en gång för alla bestämda inkomster? Är icke hela detta argument bra lösligt? Ätminstone tycker jag så. Man har sedermera sagt, och jag har sett det nyliken anföras och tror, att det vunnit mycket sympatier, att språkbruket skulle tala för att med reglering menas endast utgifternas bestämmande. Man har sagt, att statens reglerande innefattade särskildt bestämmande af utgifterna och att särskildt betänkande sedan komme om inkomsterna. Ja detta är sannt; men jag får säga, att det kan vara tvifvelaktigt, om det är rätta sättet att först be-

stämma angående utgifterna och sedan se efter, om man har några inkomster. Jag skulle icke tro, att det är ett sådant sätt, som befordrar den gyllene regeln, omkring hvilken man så mycket samlats i teorien, men som man öfverger i praktiken, att "*den största sparsamhet skall iakttagas.*" Jag har nemligen den uppfattning, att, om man skall iakttaga den största sparsamhet, det är nödvändigt att se efter, om man har några inkomster och derefter rätta utgifterna. Jag kan således icke anse, att en af Riksdagen vedertagen, men alls icke, vare sig i grundlag eller reglementariska föreskrifter, påbjuden metod, att först bestämma statsutgifterna och derefter beräkna inkomsterna, kan vara så efterföljansvärd, att man på grund häraf skall vilja gifva ett bestämdt begrepp åt en sak, som den *icke* har. Jag tror dessutom, att språkbruket icke får anses vara så bestämdt i detta fall. Gå vi till etymologien finnes det ett språkbruk, som visar att med reglering menas beräkning af inkomster. Vi veta, att det finnes *prestregleringar*, och jag tror, att presterna skulle vara missbelättna, om dessa endast skulle omfatta deras *utgifter*. Således är det icke fullt afgjordt, om med detta ordet menas uteslutande bestämmande af utgifter, utan det är deremot ganska tvetydigt, om det icke äfven betyder beräkning af inkomster. Om det gör detta, och om med statens reglerande menas, att man skall se efter både inkomster och utgifter, då är 69 § Regeringsformen så tydlig och klar, att det icke finnes någon tvetydighet i densamma, och i samma stund är det gifvet, att det är denna Regeringsformens paragraf, som vi skola rätta oss efter, men icke efter Riksdags-ordningen. Här finnes ytterligare ett skäl, som torde vara användbart för de Herrar, som önska att konungamakten skall hafva någon särskild makt öfver skatterna, och hvilket skäl talar för att Regeringsformen står högre än Riksdags-ordningen. Regeringsformen afhandlar nemligen förhållandet mellan Konung och folk och Riksdags-ordningen, såsom nyss blifvit sagdt, huru det skall gå till vid riksdagen. När nu den grundlag, som afhandlar sjelfva förhållandet mellan regering och riksdag, säger *ett*, är det väl mera skäl att rätta sig efter det, än hvad som stadgas i den grundlag, som ensamt behandlar förhållandet inom riksdagen. Jag tror således, att, om vi gå saken närmare på lifvet, det icke är så gifvet, att man skall rätta sig efter 65 § Riksdags-ordningen, utan lika gerna 69 § Regeringsformen.

Då jag nu yttrat detta, skall det måhända synas besynnerligt, att jag icke gör något yrkande. Jag har dock dertill tre skäl. Först och främst, derföre att en, af en enskild representant gjord tolkning, äfven om den är fullt bestämmande för honom sjelf och hans eget votum, icke kan vara af den beskaffenhet, att jag skulle sätta den högre än den tolkning, som jag vet skall göras af de personer, som af Konungen äro satta till ordförande i båda Kamrarna, och då det skulle vara djerft af mig, och icke tjena till något, att göra ett deremot stridande yrkande. Det andra skälet är, att jag anser sjelfva saken just icke vara af så stor betydelse, och om det komme till gemensam votering, står jag i den belägenhet, att jag skulle votera mot mantalspenningarnes afskaffande. Jag skulle således drifva fram en sak, som jag icke önskar. Jag har nemligen den åsigt, att mantals-

penningarne äro en berättigad skatt, och att de utgöra den sista graden af inkomstskatt. Vidare är det tredje skälet för mig att icke göra något yrkande, att jag, såsom Herrarne veta, icke är någon älskare af grundskatterna eller indelningsverket, utan önskar att man kunde blifva af med begge två, och jag har den öfvertygelsen att denna sak icke kan gå utan i ett sammanhang, men att det är omöjligt att göra något vid grundskatterna i stor skala, utan att på samma gång röra på indelningsverket. När nu Kongl. Maj:t har i 80 § Regeringsformen sig tillerkänt, att indelningsverket icke får rubbas utan hans medgifvande, följer afven deraf att, då grundskatterna och indelningsverket stå i så nära samband med hvarandra, det icke kan göras något vid det hela i denna väg utan Kongl. Maj:ts samtycke. Hvertill skulle det då tjena att drifva fram frågan om grundskatterna, då man har frågan om indelningsverket kvar? Derföre anser jag mig icke böra göra något bestämdt yrkande. Dertill kommer afven, att denna fråga, sådan den i sitt stora sammanhang i framtiden kommer att blifva, afskaffandet af de ordinarie skatterna, icke bör i brådbrasket eller i någon rifvande hast, såsom ibland här i landet sker, afgöras, utan efter moget betänkande och i öfverensstämmelse med de konservativa elementerna i samhället. Först sedan dessa blifvit öfvertygade om nyttan och rättmätigheten deraf, vill jag, att det skall ske, men icke genom någon hastig förändring, så vidt de konservativa elementerna ej genom obefogadt motstånd själfva framtvinga ett allt för hastigt afgörande. På grund häraf får jag förklara att jag icke ämnar motsätta mig, om här vägras proposition.

Herr vice Talmannen: Jag vill ej förirra mig på det fält, som den siste talaren med verklig spetsfundighet beträdd, för att söka rubba andras öfvertygelse med afseende å tillämpningen af 65 § Riksdags-ordningen. Jag tror saken vara fullt klar och ej kunna grumlas af några dialektiska invändningar.

Jag har egentligen begärt ordet för att meddela att vid den pröfning, som inom talmanskonferensen egt rum angående grundlagsenligheten af det förslag, som Stats-Utskottet framställt uti den nu föredragna punkten, samtliga ledamöterna af konferensen med undantag af de *valde* från Andra Kammaren varit af den mening, att: *då* Riksdags-ordningen eller den urkund, som specielt är gifven till rättesnöre för Riksdagens verksamhet, bestämdt och oförtydbart stadgar i 63 §, att frågor, om hvilka — efter deras behöriga förberedande behandling — Kamrarne icke fatta sammanstående beslut, skola vara förfallna, med undantag af de särskilda ärenden, som i 65 § samma grundlag öfvermålas; *då* sistnämnde paragraf lika öfvertydbart bestämmer, att de undantagna arterna af ärenden utgöra endast statsutgifter, bevillning och frågor rörande Riksbankens och Riksgälds-kontorets förvaltning; *samt då* vidare den ordinarie statsinkomst, som utgår under namn af mantalspenningar, omöjligt kan hänföras till någon af dessa kategorier; så måste, sedan en Kammare förkastat förslaget om denna inkomsts upphörande, frågan derom anses *förfallen*; och i följd deraf ej någon gemensam om-

röstning såsom Utskottet föreslagit, utan uppenbar kränkning af grundlagen, kunna ega rum.

Enligt denna åsigt, som jemväl öfverensstämmer med den, som uttalats af samtliga denna Kammars delegerade i Stats-Utskottet genom deras vid betänkandet fogade reservation, har jag ansett mig ej kunna tveka att, med åberopande för öfrigt af de grunder den förste talaren anfört, tillstyrka att Kammaren behagade afslå den nu föredragna punkten af Stats-Utskottets betänkande. Jag tror mig ej behöfva vara vidlyftigare, då förste talaren så utförligt behandlat frågan.

Herr Rydin: Då detta är en fråga, hvars lösning har sin stora betydelse egentligen såsom prejudikat i afseende å grundlagstolkning, anhåller jag att få besvara Kammaren med en framställning rörande min uppfattning i frågan.

På sätt de två föregående talarne yttrat gäller såsom allmän grundsats i afseende å ärendenas behandling inom Riksdagen föreskriften i Riksdags-ordningen § 63, att, då båda Kamrarna stanna i olika meningar, frågan *förfaller*, hvilket har till följd, på sätt säges i 1810 års Riksdags-ordning § 75, att man "förblifve vid det, som tillförene stadgadt varit". Från denna allmänna regel stadgas dock vissa undantag, hvilka äro i grundlagen särskildt angifna, och den undantagsställning, hvilken sålunda är vissa ärenden anvisad, har sin grund uti och är byggd på dessa ärendens egenskap och beskaffenhet att ej kunna förfalla vid den riksdag de väckas, utan ovilkorligen fordra ett bestämdt beslut af Riksdagen. De frågor, som äro af sådan natur uppräknas i Riksdags-ordningen § 65 och afse fyllandet af för staten viktiga och nödvändiga behof, rörande hvilkas tillgodoseande Riksdagen endast för en viss begränsad tid eger fatta beslut. Sedan denna tid utlupit, bestämmes ingen lag deras fortfarande utgående, utan derom måste å nyo af Riksdagen beslutas, till följd hvaraf vid sig yppande olika meningar frågan afgöres genom gemensam votering. Till ärenden, för hvilka en sådan behandling är föreskrifven, hänför grundlagen frågor om statsutgifter och bevillningars utgående samt frågor om Riksbankens och Riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter.

Om man nu jemför förhållandena i detta hänseende, sådana de efter den nya Riksdags-ordningen gestalta sig, med dem, som egde rum under den gamla, som ock gaf föreskrift, huru förfaras skulle, när Stånden stannade i olika meningar, finner man jemväl der såsom hufvudgrundsats hafva gällt, att, då Stånden stannade i olika meningar, så att ej genom föreskrifven pluralitet frågan var afgjord, densamma var förfallen, utan att vid samma riksdag kunna återupptagas, derest den var af natur att kunna förfalla och ej kräfva omedelbar lösning, utan man kunde förblifva vid hvad för stadgadt varit. I afseende på omfånget för de då till dylika tvisters afgörande använda förstärkta utskottens rätt, egde den olikhet rum, att till följd dels deraf att riksdagarne ej voro årliga och deraf att representationen var fördelad på fyra afdelningar, flere frågor då ansagos kunna blifva föremål för förstärkt utskotts behandling, än nu för gemensam

votering. Det var då ej så afgjort, som nu, att, så snart Kamrarne stannade i olika meningar i afseende på en del i ett lagförslag, af huru ringa betydelse denna än månne vara, hela förslaget i och med detsamma var förfallet. För att få ett beslut sammanjemkadt kunde enligt dess Riksdags-ordning § 73 användas förstärkta utskott. Ja! det fanns snart sagt ingen enda fråga, som icke under vissa förhållanden kunde gå till förstärkt utskott. Då nemligen hufvudpunkterna i ett förslag genom alla 4 eller 3 Stånds beslut antagits, kunde hvarje med hufvudförslaget samband egande specialfråga hänskjutas till förstärkt utskotts afgörande. Det finnes till och med exempel på, att Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottet varit förstärkt, oaktadt detta hade att handlägga ärenden, som voro hänförliga till önskningsmål. Så var förhållandet vid 1840 års riksdag.

Vid bedömandet af hvilka frågor, som böra afgöras genom gemensam votering, har man nu, likasom vid 1810 års Riksdags-ordning i fråga om förstärkt utskott, att taga till hufvudsynpunkt, huruvida en fråga är af sådan natur, att den kan förfalla eller icke, och bör vid jemförelse af förhållandena enligt nu gällande Riksdags-ordning med dem, som gällde under den gamla, noga beakta, att de fall, då gemensam votering nu kan komma i fråga, äro färre, än förut. Man får ej, på sätt skett under denna frågas offentliga diskussion, här i blandade frågan derom, huruvida Kongl. Maj:t sedermera har beslutanderätt i afseende å frågan eller ej. Här af beror icke om gemensam votering skall ske eller icke. Det finnes icke någon grundlagsparagraf, som innehåller någon föreskrift, som, på sätt den näst siste talaren syntes vilja antyda, ålägger Kammare, att vid frågor om gemensam votering i förevarande fall taga i betraktande svenska folkets förhållande till Konungen. Här är blott fråga om båda Kamrarnes inbördes förhållande till följd deraf att de stannat i sins emellan olika meningar.

Man har således här att i första rummet göra sig den frågan, huruvida det ärende, som nu föreligger till behandling eller, med andra ord, det väckta förslaget om mantalspenningarnes upphörande, är af sådan natur att det kan förfalla eller ej. Svaret på denna fråga synes mig redan ligga implicite i begreppet "*ordinarie*" inkomster, ty, med hvilken tolkning som helst måste dock härmed förstås inkomster, som fortfarande utgå, utan att behöfva vid hvarje riksdag särskildt beviljas, hvaraf således följer, att ej något positivt beslut af Riksdagen erfordras såsom vilkor för dessa inkomsters fortvaro, men deremot är ett sådant beslut nödvändigt för deras borttagande eller förändradt sätt för deras utgörande. Frågan om deras borttagande kan således förfalla och saken förblifver i sådant fall vid hvad tillförene stadgadt varit: till följd hvaraf erfordras att, om gemensam votering skall i förevarande fall ega rum, föreskrift härom skall kunna uppvisas.

Vi komma nu i andra rummet till den frågan: tillhör måhända detta ärende den klass af frågor, som finnas särskildt uppräknade i grundlagen, såsom de der skola blifva föremål för gemensam votering? Riksdags-ordningens 65 § nämner icke bland de frågor, som skola blifva föremål för gemensam votering, några andra

statsinkomster än bevilningar. Frågan bör således ej kunna vara underkastad stridig tolkning. Emot den klara och tydliga föreskrift, som således framgår ur Riksdags-ordningen §§ 63 och 65 jemförda med hvarandra, åberopas 69 § Regeringsformen och hvad der säges rörande Stats-Utskottets förslag i fråga om *statens reglerande*; och utan att ingå i någon närmare pröfning af hvad som kan innefattas i detta uttryck, förklarar man helt enkelt, att dermed, bland annat, skall förstås allt hvad som angår statsverkets ordinarie inkomster, ej blott hvad som hör till deras *beräkning* i riksstaten i och för bestämmandet af bevilningens belopp, utan äfven *grunderna för deras utgörande*. Men här har man antagit för gifvet, just det som behöfver bevisas. I stället för att vid jemförelse mellan Regeringsformen § 69 och Riksdags-ordningen § 65 anse den sednare bestämmelsen utgöra en utläggning af hvad som bör i förevarande fall med statsreglering förstås, anser man tvärtom föreskriften i Regeringsformen § 69 vara någonting helt annat än den som innehålles i Riksdags-ordningen § 65. Man beträder derigenom en väg, som är särdeles märklig och hvilken man annars, då fråga är om lagtolkning, på allt sätt söker att undvika. I stället för att nemligen — hvilket anses vara af största vigt med afseende å dylik tolkning — söka att finna *enhet* mellan de särskilda bestämmelserna, anstränger man sig här af alla krafter, för att söka bringa dem i *motsägelse* sins emellan, och söker sålunda att åt uttrycket "statens reglerande" i denna paragraf gifva en sådan tolkning, att paragrafen ovilkorligen skall komma i strid med 65 § Riksdags-ordningen.

Till en så fullkomlig oförenlighet mellan dessa båda paragrafer, hvilken i Utskottets förslag till gemensam votering i denna fråga förutsattes, kan man komma, endast genom att inslä en så oriktig väg för lagtolkning, som den af Utskottet beträdda. Söka vi att göra oss reda för hvad som verkligen bör förstås och hittills förståts med "*statens reglerande*", visar sig grundlagen i öfrigt tydlig. För att åskådliggöra hvad jag anser uttrycket "*statens reglerande*" innefatta, ber jag få erinra om de grundlagens stadganden, som afse den anvisning af statens inkomster och fastställelse af utgifter, som innefattas under begreppet statsreglering. Statens reglerande framgår ur Kongl. Maj:ts till Riksdagen afgifna proposition angående statsverkets tillstånd och behof, Stats-Utskottets handläggning af densamma och Riksdagens beslut deröfver. Vid redogörelse för statsverkets tillstånd och behof säger Kongl. Maj:t i sin jemlikt grundlagens bud afgifna proposition "förekommer först frågan om *beräkningen* för nästa statsregleringsperiod af statsverkets inkomster, så väl de ordinarie som extraordinarie" hvarvid dock den allmänna bevilningen ej är räknad, derefter öfvergår Kongl. Maj:t till en "framställning af de utgifter som under de särskilda hufvudtitlarne funnits nödiga". Sedan inkomsternas och utgifternas slutsummor blifvit angifna, uppgifves den statsfyllnadssumma, som från Riksgälds-kontoret bör utgå, der sådan erfordras. Derefter förekommer en redogörelse angående riksgäldsverket enligt fullmäktiges beräkning och till slut den brist, som bör genom lån, der sådant erfordras, och allmänna bevilningar fyllas. Vända vi oss nu till Stats-Utskottet, för att tillse hvad

detsamma, enligt grundlagen åligger, finna vi, att Stats-Utskottet har att granska, utreda och för Riksdagen uppgifva statsverkets och riksgäldsverkets tillstånd, förvaltning och behof, således tillse hvad de beräknliga tillgångarne af de ordinarie inkomsterna utgöra; att föreslå hvad som till fyllande af statsbehofven erfordras, sedan nödiga indragningar och besparingar blifvit iakttagna, d. v. s. föreslå de särskilda anslagssummor, som Riksdagen har att fastställa; att föreslå kreditivens belopp; och slutligen att uppgifva huru mycket som bör genom bevillningar utgöras. I de nu angifna åliggandena för Utskottet enligt Riksdags-ordningen § 39, som inbegriper dess befattning med statsregleringen, kan ej spåras någon rättighet för detsamma att i sammanhang härmed upptaga frågor om sjelfva grunderna för statsinkomsternas utgående, vare sig de ordinarie eller bevillingen. Det har blott att se till hvad som i sådant hänseende finnes, och mitt påstående, att så är förhållandet, vinner ytterligare stöd deri, att det säges, att Stats-Utskottet åligger att uppgifva, huru mycket bör genom bevillningar utgöras, och då Stats-Utskottet ej har något annat att göra med bevillningarne, än att uppgifva deras belopp, synes det mig vid sådant förhållande vara tydligt, att det ej har något vidare att göra med de ordinarie inkomsterna, än att beräkna deras antagliga storlek. Sedan nu Stats-Utskottets förslag öfverlemnats till Riksdagen, pröfvar Riksdagen enligt Regeringsformen § 62 statsverkets behof af anslag, fastställer de särskilda summor, som för särskilda ändamål få användas, och anslår dessa summor under bestämda hufvudtitlar. Hvad inkomsterna angår, omtalas ej i samma § någon annan åtgärd, än att Riksdagen åtager sig en emot statsverkets behof svarande bevilling. De ordinarie inkomsterna omtalas ej, utan förutsättas såsom till sitt belopp gifna, oberoende af sjelfva statsregleringen.

Att inkomsterna jemväl äro fristående och oberoende af statsregleringen. visar sig af 64 § Regeringsformen, som bestämmer, att "så väl Rikets ordinarie statsmedel och inkomster, som hvad under namn af extraordinarie Utlagor eller Bevillningar till statsverket af Riksdagen anslås, vare under Konungens disposition"; skilnaden dervid är, att bevillningarne anslås vid hvarje riksdag och ställas under Konungens disposition för en viss tidsperiod, då de ordinarie statsmedlen och inkomsterna, utan att beslut derom behöfver af Riksdagen fattas, fortfarande äro under hans disposition. Stats-Utskottet sjelft har jemväl åtminstone vid föregående riksdagar bestämt begreppet statsreglering, så att deråt ej gerna kan gifvas större utsträckning, än den att, hvad inkomsterna angår, den omfattar deras beräkning. Detta visar sig, då Stats-Utskottet framlägger riksstaten för Riksdagen. Härvid har Utskottet sjelft plägat använda ett uttryck, som till fullo bekräfta riktigheten af den argumentation, jag nu tagit mig friheten att framställa, för utredandet af begreppet statsreglering, då Utskottet säger: "sedan ej mindre de till statsregleringen hörande inkomsternas beräkning än ock utgifterna under Riksdagens hufvudtitlar blifvit af Riksdagen fastställda, får Utskottet anmäla, det ny riksstat blifvit upprättad". Utskottet säger sålunda sjelft, att riksstaten blifvit upprättad på grund af den beräkning, som skett

rörande inkomsterna och på grund af den fastställelse som egt rum af utgifterna.

Öfvergår jag nu till en historisk undersökning om hvad med ordet statsreglering bör förstås, finner jag äfven deri stöd för giltigheten af den uppfattning jag hyser. Med stat har alltid förståtts en förteckning på de utgifter, som under en viss period kunna göras på grund af fastställda anslag, och de inkomster, som kunna till de pröfvade behoven och efter den upprättade staten anordnas. Då 1809 års Stats-Utskott skulle afgifva förslag till statsreglering, var ännu 1696 års stat, om ock lämpad efter förändrade förhållanden, bibehållen såsom rättelse och grund för statsregleringen. I den hade bibehållit sig så väl under frihetstiden som ock under Gustaf den Tredjes statsskick och återopas i då gällande grundlagar. Som densamma innehåll således utvisar, hvad som 1809, då Regeringsformen stiftades, förstods med stat, bör dess innehåll tjena till ledning för omdömet om hvad som då förstods med statsreglering. Densamma innehöll två stater. Den ena en ordinarie och extra ordinarie stat, och den andra den så kallade anordningsstaten. I den förra upptogs de ordinarie utgifterna och de extra under vissa särskilda rubriker, i den andra, eller anordningsstaten, angafs, hvarifrån tillgångar till utgifternas bestridande skulle tagas. I denna stat var ännu bibehållen anordning af vissa andelar af olika slag af inkomster för de olika ändamålen, lämpadt efter särskilda orters inkomster. Härifrån härleder sig den ännu i sednare tider i utgiftsstaten kvarlevande upptagningen af så och så mycket indelt ränta, oindelt spannemål och pengar. Denna anordningsstat afsåg endast de inflytande medlens användande till de särskilda specialstaterna och hade ej att göra med grunderna för deras utgörande. När nu Stats-Utskottet vid 1809 års riksdag skulle företaga den första statsreglering, Riksdagen i dess helhet egt att uppgöra, finner man, att Utskottet först omtalar *statsverkets förvaltning* och, med bibehållande af hvad då gällde, anser att fortfarande som hittills Statskontoret hade att rätta sig efter den i behörig ordning inrättade staten; vidare kommer Utskottet till *statsverkets tillstånd och behof* och gör en utredning af statsverkets inkomster och utgifter, hvarvid Utskottet, rörande inkomsterna, framhåller svårigheten, ja omöjligheten af en riktig beräkning, hvadan Stats-Utskottet, efter hvad det säges, "då det nu skolat utröna slika beskaffade inkomsters förmodade årliga belopp, användt den möjligaste försigtighet", och slutligen omnämnes såsom äliggande för Utskottet *statsregleringen*, hvilket förklaras innebära reglering af staterna, hvarvid Utskottet omtalar, att det gjort en förenkling och omflyttning af anslagen, sådana de blefvo upptagna i den år 1810 uppgjorda staten. Den då antagna af Talmannen undertecknade riksstaten innehåller likasom nu en kalkyl öfver inkomster jemte de fastställda utgifterna. Detta begrepp har äfven fortfarande blifvit åt ordet bibehållet i riksdagsbesluten, riksdagsskrifvelser m. m., och vi finna benämningen extra statsreglering utgå från samma uppfattning; och om man rådfrågar 1871 års lagtima riksdagsbeslut, finner man den sednast bekräftad, der det heter:

Riksdagen

Riksdagen har, "med utöfning af den i Regeringsformens 62 och 64 §§ sig förvarade rätt, pröfvat statsverkets behof och dervid, intill dess ny statsreglering vidtager, bestämt hufvudtitlarnes *ordinarie anslagsbelopp*" och i 2 § läses: vid den af oss fastställda statsreglering hafva vi bibehållit den vid den näst föregående stadgade grund i afseende å disposition af besparingarne under hufvudtitlarna". Riksdagen sjelf tolkar sålunda hvad som bör förstås med statsreglering.

Hvad åter inkomsterna angår, sker deras reglering i en särskild skrifvelse, som af Riksdagen sjelf kallas: dess underdåniga skrifvelse angående beräkningen af statsverkets inkomster. Vidare är att märka att, då fråga uppstått om ordinarie inkomsters förändrade utgörande, har man i särskild skrifvelse och särskild paragraf i riksdagsbeslutet angifvit detta förhållande, och det är ej längre än sedan år 1869, som Riksdagen i en skrifvelse angående förändring i sättet för den ordinarie räntans och tiondens utgörande, förklarade sig "*för sin del*" ha beslutat, hvilket visar, att Riksdagen då ej allenast skilt frågan om grunderna för denna skatts utgörande från statsregleringen, utan äfven ansåg den särskildt påkalla Kongl. Maj:ts sanktion. I den skrifvelse, som vid 1871 års lagtima riksdag afläts såsom det heter angående beräkningen af statsverkets inkomster, i hvilken skrifvelse, bland annat, omtalas Riksdagens beslut med anledning af Kongl. Maj:ts förslag om upphörandet af tackjernstionden, omtalar Riksdagen att samma skrifvelse ej endast innehåller beräkning af inkomster. Det heter nemligen: vid behandling af "Eders Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof, har i afseende å beräkningen af statsverkets inkomster för den tid nästa statsreglering omfattar och intill dess ny statsreglering vidtager, äfvensom *beträffande andra i sammanhang dermed stående frågor*, Riksdagen fattat beslut, hvarom nedan förmåles". Af alla dessa omständigheter synes mig följa, att Riksdagen sjelf har erkänt såsom statsreglering endast *statsverkets utgifter och beräkning af de inkomster*, som Konungen eger att till de af Riksdagen pröfvade behof och efter den upprättade staten anordna.

Men, om ock frågor om de ordinarie inkomsternas upphäfvande eller om ändring i sättet för deras utgörande ej uttryckligen omtalas bland de frågor, som utgöra föremål för gemensam votering, kan ifrågasättas, huruvida den ej till följd af sitt samband med frågan om inkomsternas beräkning bör dit hänföras likasom den sistnämnda, hvilken ej heller finnes uttryckligen undantagen från de frågor, som ej få förfalla. Hvad gemensam votering rörande de ordinarie inkomsternas beräkning angår, så framgår densamma så oeftergifligen ur föreskriterna om Riksdagens pligt att hvarje riksdag bestämma bevillingens belopp, att detta blefve en omöjlighet, om ej beräkningen af de ordinarie inkomsterna föregått. Då frågan om bevillingens belopp ej får förfalla, kan således ej heller den om ordinarie inkomsternas beräkning lemnas oafgjord. Helt annat är förhållandet, efter hvad jag förut visat, med frågan om borttagande, minskning eller ändring af de ordinarie inkomsterna, om grunderna och sättet för deras utgående; en sådan fråga kan förfalla, utan att statsregleringen deri-

genom förhindras. För att gemensam votering skall kunna användas, hade uttrycklig föreskrift bort i afseende härå gifvas; så har ej skett, hvadan ej analogier kunna här åberopas. Behandlingen af dessa frågor var gifven på grund af frågornas egen natur och behöfde ej särskilda föreskrifter för handläggningen. Om man betraktar förhållandena före 1809, så se vi, att bevillningen bestämdes af hvarje stånd särskildt, utgifterna reglerades af konungen, de ordinarie inkomsterna utgjordes på grund af gällande lagar, som stiftades af konungen och Riksdagen gemensamt eller af konungen ensam, såsom förhållandet var med fyr- och båkätgifter, kontrollstämpelmedel m. m. Och i afseende å de ordinarie inkomsternas utgörande ansågs Riksdagen kunna för sin del kunna fatta beslut, derest ej frågan var af privilegii natur, genom tre ständs pluralitet, och stannade två stånd mot två, förföll frågan.

Det torde väl få antagas såsom obestriddigt, att någon förändring i denna princip ej inträdt med 1809 års statsskick. 1810 års Riksdagsordning skulle i sådant fall, likasom den gjort i afseende på statsutgifter och bevillningar, derom nämnt. Går man igenom de särskilda ordinarie inkomsterna, finner man jemväl huru böter, revisions-skillning, vakansafgifter för rotering, fyr- och båk-, skogs-, jernvägs- trafik- och arrendemedel äro beroende dels på allmän lag och gällande författningar eller på taxor, som konungen ensam fastställer, och slutligen komma vi till grundskatterna, som på grund af 1789 års försäkran till allmogen, voro skyddade emot förhöjning, derest ej konungen och samtliga stånden i den ordning, som för privilegiers ändring var stadgadt, dertill gáfvo bifall. Är det möjligt att under sådana förhållanden, som nu angifna, man kan rimligen antaga, att förevarande fråga skall undergå ett annat förfarande, än de ofvan-anförda slagen af ordinarie inkomster. Skall man hafva rätt att utplocka vissa af de ordinarie inkomsterna och vissa dem angående ändringsförslag, t. ex. om grundskatternas minskning, och förklara dem bli föremål för gemensam votering, då öfriga ordinarie inkomster ej kunna göras till föremål för sådan behandling. Vill man förfakta den i Utskottets betänkande angifna åsigt, måste man visa, att den låter sig tillämpa på alla slagen af ordinarie inkomster. Då så ej kan ske, frågas om det är rätt att förutsätta — utan att ett ord derom finnes i grundlagen — att en mening funnits hos lagstiftaren, som står i strid mot all praxis och allt hvad Riksdagen hittills skrivit i afseende å tolkning af ordet "statsreglering" och leder till sådana inkonseqvenser, som jag nyss påpekat. Är det tänkbart, att de lagar och författningar, som grundlagt dessa ordinarie inkomster, skulle blott derföre, att man behagar ställa dem i ett visst förhållande till statsregleringen, kunna upphävas i annan ordning än de tillkommit? Är det slutligen tänkbart, att, om lagstiftaren ansett frågan, huruvida de ordinarie inkomsterna i ett eller annat fall böra göras till föremål för votering i förstärkt utskott eller gemensam votering, han ej uttalat detta likasom han gjort det om bevillningen? Nej, lagstiftarens tystnad angående förfaringssättet vid afgörandet af frågor, som röra de ordinarie inkomsternas upphäfvande eller ändring, angifver att samma förfarande härutinnan bör iakttagas, som

vid ändring af den lag, inrättning eller föreskrift, som grundar denna inkomst. Och det är alltså endast beräkningen af dem, som kan hänföras under statsregleringen. Till följd häraf finner jag, att man icke i öfverensstämmelse med gällande grundsatser kan komma ifrån den åsigten, att här bör gälla 63:dje §:ns i Riksdags-ordningens föreskrift, att, för den händelse Kamrarne stanna i skiljaktiga beslut, är frågan förfallen.

Man har, då man sökt försvara den åsigten, att föreliggande ärende borde utgöra föremål för gemensam votering, sammanväft dermed frågan om konungens veto till Riksdagens beslut om minskning eller ändring af de ordinarie inkomsterna, och resonnerat så: att, om konungen har rätt att bestämma öfver dem, skall det vara en fråga som förfaller, men om konungen ej har denna rätt, skall frågan vara föremål för gemensam votering. Men för ett sådant resonnement söker man förgäfvets stöd i grundlagen, och på detta sätt skulle icke ens statsregleringen vara föremål för gemensam votering, emedan verkställandet af hvarje statsutgift bestämmes af Konungen, ty på honom är det beroende att *avända* medlen, på Riksdagen åter att *bevilja* dem. Och man har särskildt såsom grund för ett dylikt resonnement citerat en af mig utgifven afhandling. Jag har i densamma ej berört frågan om de gamla ståndens rätt sins emellan i fråga om sättet för afgörande af frågor om grundskatterna. Jag har blott framlagt och kritiserat de båda åsikter, som framträdt, och visat att grundlagens föreskrifter ej gifvo något oomtvistbart stöd för Konungens rätt, denna fråga kunde ses från två sidor, men jag har dock efter redogörelsen för den bestämda praxis som härutinnan gjort sig gällande, å pag. 79 i min år 1855 utgifna afhandling om svenska folkets beskattningsrätt, hvilket man ej citerat, yttrat: "Ständernas rätt i afseende på de ordinarie inkomsterna inskränker sig således till att hos regeringen hemställa om dess bifall till de förändringar deri, "hvarom Ständerna sins emellan öfverenskomma samt att uppskatta "det belopp, hvartill dessa inkomster anses böra uppgå". Vidare är att i afseende å denna fråga bemärka, att den Riksdag, som mer än någon annan sökt häfda Riksdagens sjelfständighet i afseende å beskattningsrätten, nemligen 1840 års Riksdag, och hvilken afskaffade 3 å 4 ordinarie inkomstitlar, dock i afseende å alla dessa hemställde om Kongl. Maj:ts sanktion å sitt beslut, hvilken förutsättning af sanktion äfven, efter hvad jag förr anmärkt, framträder i 1869 års riksdagsbeslut om ordinarie räntan.

Till det, jag nu anfört, vill jag blott lägga några ord om denna frågas politiska betydelse. Hvad det här föreliggande betänkandet beträffar, omhandlar det en fråga, som i sig sjelf har föga praktiskt vigt, men dess afgörande har så mycket större betydelse, betraktadt såsom prejudikat. Man må vara huru ifrig förkämpe som helst för den åsigten, att prejudikat ej binda vid efterkommande rättsfalls afgörande, så kan man dock ej förneka deras betydelse för den konstitutionela utvecklingen. Det är klart, att, då man skapar ett sådant för undanröjdandet af någon tvetydighet i grundlagen, man måste gå tillväga med den ytterligaste omtanke och samvetsgrannhet. Man talar mycket om det parlamentariska styrelsesättet, såsom målet för

vår politiska utveckling; vill man saken, bör man ock erkänna de grundsatser, af hvilkas upprätthållande dess lyckliggörande förmåga betingas. Gå vi då till det engelska folket, för att derom hemta upplysningar, finna vi, att intet folk har mera aktning för lag, men intet folk gifver heller ett högre erkännande just åt den i prejudikatet utvecklade rättsgrundsatsen. Och man kan vid läsandet af Macaulays historia icke annat än beundra den omsorg, med hvilken man under revolutionen sökte finna ett prejudikat för sin rätt att afsätta Jakob II.

För Första Kammaren har denna fråga en särskild betydelse, här gäller ej så mycket mantalspenningarne och en gemensam votering, utan frågan gäller att ändra makställningen mellan Kamrarna, att undergräfvä den grundsats, som genomgår nu gällande Riksdags-ordning, nemligen, att båda Kamrarna skola vara fullt likställda, och att blott i vissa bestämda undantagsfall hvardera Kammarens beslut underkastas afgörande genom gemensam votering.

Jag har kanske allt för länge uppehållit Kammaren, men jag anser det hafva varit min skyldighet att angifva min uppfattning i denna fråga.

Herr Storckenfeldt: Grefve Posse torde icke få så lätt att i denna strid få sekundanter, åtminstone till det antal, som på frågans afgörande skulle kunna inverka, men *en* skall han dock icke sakna, ty jag förklarar mig med honom stå och falla i denna sak. Med honom hänvisar jag till 57 § Regeringsformen, som i motsats till alla dessa tvetydiga paragrafer, som man här citerat, efter mitt begrepp sprider tillräckligt ljus i denna fråga för dem, som vilja se. Det är för att häfva svenska folkets urgamla rätt att sig sjelf beskatta, som jag yttrat dessa ord, och ingalunda för att bidraga till borttagande af mantalspenningarne, hvilket förslag jag för min del icke biträder. Jag skiljer mig dock från Grefve Posse derutinnan, att jag, i konsequens med hans och min uppfattning af Riksdagens rätt, påyrkar bifall till den af Stats-Utskottet uppsatta voteringspropositionen.

Grefve af Ugglas: Då jag temligen vidlyftigt i min reservation angifvit de skäl, på hvilka jag stöder min åsigt, att enligt grundlagens mening Kongl. Maj:ts rätt att jemte Riksdagen besluta öfver de ordinarie inkomsterna är obestriddig, och att Riksdagen således icke kan i en sådan fråga afgöra genom en votering, som förutsätter dess ensamma beslutande rätt, så vill jag icke nu yttra många ord i frågan. Här hafva dock yttranden blifvit fällda, som göra, att jag ber att få tillägga något till mitt föregående uttalande.

Hvad som talas om § 57, vill jag nu icke bemöta, när jag derom särskildt yttrat mig, men jag ber att få fästa de Herrars uppmärksamhet, som åberopat densamma, på att det icke finnes någon, som vill påstå, att ej beskattningsrätten skall ligga ensamt hos Riksdagen, men jag ber dem ock betänka, att ett är att *beskatta*, ett annat att *upphäfva en skatt, som redan finnes*.

Med afseende på en annan sak vill jag göra ett medgifvande. Jag erkänner nemligen villigt, att det finnes en lucka i § 65 Riks-

dags-ordningen, och att man således, utöfver hvad denna paragraf innehåller, ovilkorligen hänvisas till andra stadganden i och för beslut i vissa frågor, hvilka, såsom Herr Rydin nyss sade, måste för viss tid af Riksdagen afgöras. Jag har också i min reservation hufvudsakligen stödt mig på Regeringsformens föreskrifter. Ut i § 69 Regeringsformen talas om statens reglerande. Hvad menas då med statens reglerande? Jo, detta förklaras genom de ord, som stå straxt derefter: "eller bevillingens derefter lämpade hela belopp". För att nu kunna bestämma det belopp, till hvilket bevillingen skall uppgå, så fordras icke blott, att statsutgifterna äro fastställda, utan äfven att beräkning öfver statsverkets ordinarie inkomster är uppgjord, till följd hvarar den statsbristsumma uppstår, hvilken med bevillningar skall fyllas. Skulle i afseende på den beräkning af inkomsterna, hvilken Kongl. Maj:t enligt § 59 Regeringsformen vid hvarje riksmöte underställer Riksdagen, olika meningar mellan Kamrarna uppstå, måste, för att kunna bestämma den statsbristsumma, hvarefter *hela bevillingens belopp* skall af Riksdagen fastställas, frågan ovilkorligen, om den icke kan på annat sätt afgöras, genom samfärd votering slitas. Men derfore, att hvad § 69 stadgar i afseende på statens reglerande äfven måste tillämpas i afseende på beräkningen af statsverkets inkomster, och frågan derom, i fall Kamrarna icke kunna åsamjas, således afgöras genom gemensam votering, så följer dock icke deraf, att man får utsträcka detta begrepp till grunderna för sjelfva beskattningen. Här möta vi nemligen, hvad Herr Rydin påpekade, att den förra frågan ovilkorligen måste i och för statsregleringen afgöras, då man deremot i afseende på den sednare kan besluta bibehållande eller förändring, utan att något hinder derigenom uppstår för statsregleringens ordnande, ty om en fråga rörande beskattningens grunder förkastas, så kvarstår i alla fall en statsbristsumma, som skall genom bevillningar fyllas. Dertill kommer att, om jag vill se till, huruvida en dylik tolkning af grundlagens bestämmelse skulle kunna tillämpas på sjelfva grunderna för bevillingen, så måste jag ock se till, huruvida det är möjligt att med en sådan tolkning sammanställa Regeringsformens öfriga paragrafer, och dervid möter jag dels i 59 och dels i 62, 64 och 109 §§ föreskrifter, som omöjliggen dermed kunna stå tillsamman. Jag vill äfven fråga eder, mine Herrar, huruvida det icke vore antagligt att, i fall man vid 1809 års riksdag verkligen hade menat, att Riksdagen ensam skulle kunna besluta öfver de ordinarie inkomsterna, man i 59 § Regeringsformen insatt, i stället för orden, som nu stå der: "Konungen låte för Riksdagen framställa förslag rörande sättet att *genom bevillningar* fylla hvad staten kan utöfver de ordinarie inkomsterna erfordra", att Konungen skall framställa "förslag rörande sättet att *såväl genom ordinarie inkomster som genom bevillningar*" fylla statens behof. Att en sådan mening icke var rådande vid denna riksdag, synes äfven deraf, att den begärde Kongl. Maj:ts sanktion på en förändring uti en ordinarie inkomstitel, som af Ständerna blivit besluten.

En talare, Grefve Posse, har velat uppställa den satsen i afseende på Kongl. Maj:ts rätt att om de ordinarie statsinkomsterna besluta, att det i grundlagen finnes särskilda undantag, enligt hvilka

denna rätt vore honom tillförsäkrad, men att, der icke något uttryckligt stadgande derom finnes, måste Riksdagens utslutande afgöranderätt kvarstå oförkränkt. Han nämnde i detta afseende 80 § Regeringsformen, men han kunde äfven hafva nämnt den 77 §, som talar om en särskild del af de ordinarie inkomsterna. Det hade dock varit bäst, om han gått till 73 §, som innehåller en generel regel i detta afseende, ty der står, att "inga *nya* pålagor, utskrifningar af manskap eller penningar och varor må hädanefter utan Riksdagens fria vilja och samtycke, i den ordning förut nämndt är, påbjudas, upp bäras eller fordras". Jag frågar den värde talaren, om han tror, att grundlagens stiftare skulle hafva inlagt detta ord "*nya* pålagor", i fall nan velat förmäna Kongl. Maj:t rätt att utkräfvä de gamla pålagor, som förut funnos, eller huruvida den ärade talaren tror, att, i fall Riksdagen beslöte upphäfvandet af alla ordinarie inkomster, och Kongl. Maj:t lika fullt utkräfd dem, han icke i följd af detta grundlagens bud skulle hafva fullkomlig rättighet att så förfara. Den ärade talaren nämnde också, att han icke ville, att man vid tolkningen af den nya grundlag vi nu ega skulle återgå till den gamlas anda. Jag får dervid fästa hans uppmärksamhet på att, enligt hvad jag kunnat finna, representationsförändringen af år 1866 icke afsåg att göra någon förändring i afseende på konungamaktens ställning till Riksdagen. Att det emellertid kan ligga åtskilligt uti andan af den nya representationsformen, som sträfvär till en sådan förändring, erkänner jag, liksom jag ock medgifver, att en förändring i detta afseende allt mer och mer under tidernas lopp kommer att frambringas, men just derföre att riktningen är sådan, så vill jag icke för min del medverka till att undanrycka Kongl. Maj:t den makt, som han enligt grundlagens eger. Riksdagen är stark nog, derföre böra vi vara rädda om konungamakten.

Jag yrkar afslag på Stats-Utskottets förslag.

Herr Faxe: Då jag begärde ordet, var det egentligen för att bemöta de af Grefve Posse framställda sätser, men då dessa redan blifvit af den föregående talaren fullständigt vederlagda, så vill jag endast i korthet yttra några ord rörande förevarande fråga.

För min del finner jag det beslut, som är inlagdt uti Stats-Utskottets förslag till nej-proposition, vara lika grundlagsstridigt som sjelfva förslaget att votera uti denna fråga. När jag läser 57 § Regeringsformen, och vill tolka den efter dess ordalydelse, såsom det är min skyldighet, så kan jag icke finna annat än, att ordet "beskatta" betyder att pålägga skatt och icke kan innefatta någon fråga om att borttaga skatter. Alldeles i motsats till talaren från Skaraborgs län, som ansåg, att det tillägg i denna paragraf rörande menighetens beskattning, som infördes när den nya Riksdags-ordningen antogs, innefattar en förklaring, att Kongl. Maj:ts bifall icke skulle erfordras för den del af beskattningen, som består uti att borttaga skatter, enär uti detta särskilda fall Konungens bifall särskildt är föreskrifvet, anser jag, att just den omständigheten, att der förekommer samma uttryck "beskatta", tydligen förklarar stadgandet i föregående moment, emedan Konungens bifall aldrig erfordras för kommunerna

att taga bort en skatt, utan endast i viss fall då frågan är om att pålägga en sådan. Detta ord förekommer således i en fullkomligt adekvat betydelse uti paragrafens båda momenter.

Vidare vill jag erinra om, att, då Kongl. Maj:t vid hvarje riksdag skall uppvisa statsverkets behof, inkomster och utgifter och uppgöra förslag rörande bevillningen, så torde redan deraf följa, att det endast är utgifternas och bevillningarnes belopp, som Riksdagen har att bestämma. Går man deremot längre och säger, att Riksdagen kan taga bort äfven de ordinarie inkomsterna, så vill jag fråga, huru det skall gå med föreskriften i 64 § Regeringsformen, som säger: "Så väl rikets ordinarie statsmedel och inkomster som hvad, på sätt omförmäldt är, under namn af extra ordinarie utlagor eller bevillningar till statsverket af Riksdagen ansås vare under konungens disposition". Om Riksdagen kunde godtyckligt taga bort alla ordinarie inkomster, hvartill tjenade väl då denna paragraf? Enligt min tanke hade grundlagens stiftare aldrig föreställt sig, att de ordinarie inkomsterna skulle komma att borttagas, ty de kunde icke förutse, att tullmedlen och bränvinsbränningsafgiften skulle uppgå till så höga belopp som de för närvarande utgöra, utan antogo sannolikt, att de ordinarie inkomsterna alltid skulle blifva behöfliga och den särskilda bevillningen derutöfver blifva erforderlig.

En föregående talare har redan hänvisat till 109 § Regeringsformen, som säger: "Der så oförmodadt skulle hända, att riksdag, när den avslutas, icke hade staten reglerat eller någon ny bevillning till bestämdt belopp sig åtagit, fortfarande den förra statsregleringen och bevillningen intill nästa riksdag". Deraf synes åtminstone för mig tydligt framgå, att det icke är något annat än statsutgifterna och bevillningen, hvarmed Riksdagen har att befatta sig. Jag bestrider dock icke, att Riksdagens Kamrar kunna öfverenskomma om att till Kongl. Maj:t göra hemställan om borttagande af en så kallad ordinarie inkomst; så har skett förut och så kommer troligen äfven att ske hädanefter.

Samme ärade talare, mot hvilken jag förut vändt mig, anförde såsom skäl för förslaget om gemensam votering i denna fråga, att stadgandena uti Regeringsformen borde ega ett visst företräde framför dem uti Riksdags-ordningen. Jag vill visserligen icke för min del tvista om, hvilken af dessa lagar skall anses såsom den förnämsta, men om någon otydlighet förefinnes uti 59 § Regeringsformen, så har jag lärt, att, vid sådant förhållande, eller om en lag är mindre tydlig, men en annan finnes derjemte, från hvilken man kan sluta till, huru den första bör förstås, så skall man, om man verkligen vill följa en klok lagtolkning, begagna sig af de hänvisningar, som den sednare innehåller.

Jag slutar nu mitt anförande med att tillkännagifva min åsigt, att enligt 65 § Riksdags-ordningen får icke denna gemensamma votering ske, och derfore får jag anhålla om framställande af den proposition, att Kammaren behagade, med ogillande af den i första punkten af detta betänkande framställda voteringsproposition, lägga samma betänkande till handlingarne.

Herr von Koch: Jag skulle icke hafva begärt ordet, om jag icke befunne mig i den ställning, att jag tillhör en mycket liten minoritet, som vill votera bort mantalspenningarne, och om det icke vore just derföre som jag ansåg såsom min pligt att med några få ord tillkännagifva min åsigt i frågan. Det ämne, som här blifvit afhandladt, rör sättet, huru Riksdagen skall fatta sitt beslut uti förevarande ämne, men icke den fråga, som också blifvit vidrörd, huruvida ordinarie skatter kunna af Riksdagen borttagas utan Konungens bifall. Jag förbigår således helt och hållet detta sednare och fäster mig endast vid frågans förra del. Efter den utredning, som blifvit verkställd af föregående talare, vill jag i detta afseende endast yttra, att jag, vid jemförelse mellan stadgandena i Riksdags-ordningen och Regeringsformen, för min del anser det alldeles klart och otvetydigt, att den föreslagna voteringen enligt grundlagens bud icke får ega rum. Jag skulle väl icke behöft yttra detta, då bevisningen för denna åsigt här blifvit förd på ett segrande sätt, men jag har gjort det derföre, att jag vill gå längre än den förste talaren, som väl icke yttrade, att han för sin del vore osäker om tolkningen, men sade sig af aktning för andras öfvertygelse vilja medgifva, att det kunde anses otydligt hvad som i grundlagen förstås med statsreglering. Jag deremot vill säga att, äfven om jag skulle medgifva, att en otydlighet uti detta afseende förefinnes, hvilket jag dock icke gör, så skulle jag det oakadt icke bifalla denna voteringsproposition, emedan af begreppet tvåkammersystem följer, att båda Kamrarne skola votera hvar för sig. Det är endast i sådana fall, då ett beslut nödvändigt måste fattas, såsom då det är fråga om föreskrifter för Riksbankens eller Riksgälds-kontorets styrelse och förvaltning eller stadganden angående kronans egendomar, öfver hvilka Riksdagen ensam besluter, som ett undantag är medgifvet från den allmänna regeln, att Kamrarne skola votera hvar för sig, hvilket undantag betingas deraf, att representationen i sådana fall kan sägas öfvergå till en Kammare. Att detta dock endast och allenast får vara ett undantag, följer naturligtvis deraf, att representationen är grundad på tvåkammersystemet. I enlighet med hvad jag nu yttrat, anser jag det otvifvelaktigt, att gemensam votering i denna fråga icke får ega rum, hvarföre jag instämmer uti yrkandet om afslag å den derför framställda voteringspropositionen.

Grefve Hamilton, Henning: Herr vice Talmannen nämnde i sitt yttrande, att samtliga ledamöter af Talmanskonferensen hade varit af den åsigt, att i denna fråga gemensam votering icke borde ega rum, och undantog derifrån endast tvänne ledamöter ifrån Andra Kammaren, hvilka icke delat denna åsigt. Den dag, då denna fråga förevar inom Talmanskonferensen, var jag nödgad att derifrån aflägsna mig, och anser mig derföre böra säga, att jag instämmer i det slut, hvartill konferensens öfrige ledamöter från denna Kammare kommit. I afseende å motiveringen af min mening kan jag vara helt kort, isynnerhet efter de uttömmande yttranden, som här blifvit afgifna. Jag utgår från en hypotes, som om den också kan synas vågad, dock är nödvändig, nemligen att stiftarne af grundlagen vetat

hvad de ville, samt att de trott sig uttrycka sin mening så tydligt, att tvetydighet icke skulle kunna ega rum. Om jag emellertid anser, att ordalagen i detta fall icke är väl valda, så är det min skyldighet att tillse, huruvida icke genom någon tolkning samstämmighet mellan de till utseendet stridiga paragraferna kan uppstå. En sådan samstämmighet mellan stridiga föreskrifter uti Riksdags-ordningen och Regeringsformen kan ernås, om man låter Regeringsformen tolkas och få sin förklaring af Riksdags-ordningen. och jag anser mig så mycket mera berättigad att göra en sådan tolkning, som den öfverensstämmer med den praxis, som varit följd ända från grundlagernes stiftande, samt med de yttranden, som Riksdagen sjelf afgifvit, och hvilka kunna tjena till förklaring öfver Riksdagens egen uppfattning af grundlagen i denna del. Jag instämmer på grund häraf uti anhållan om framställande af den proposition, hvilken Herr Faxé föreslagit.

Grefve Mörner, Oscar: Erfarenheten har nogsamnt visat, att det är svårt, ja nästan omöjligt att skrifva en lag så, att icke stridiga meningar om dess rätta förstånd kunna uppkomma. Att sådant kan inträffa äfven i fråga om grundlagar, är beklagligt, men det tillhör de ofullkomligheter i det menliga arbetet, som vidlåda äfven sådana verk. Då förhållandet emellertid är sådant, så torde man vara nödgad att något fästa sig vid hvad i liknande frågor förut egt rum, och om man då finner, att sådana tvistigheter förut varit afhandlade, så borde de åsichter, som dervid blifvit uttalade, väl få gälla såsom förklaring af grundlagen, isynnerhet då de förekommit icke en utan flera gånger. Den fråga, som här afhandlas, är den, huruvida Riksdagen eger makt att borttaga ordinarie statsinkomster utan Kongl. Maj:ts samtycke och bifall. Då man nu inhemtar, att denna fråga varit före redan vid 1829 och 1834 årens riksdagar, då Talmannen vägrat proposition på i sådant afseende framställda förslag, samt Konstitutions-Utskottet gillade denna propositionsvägran, hvarföre frågan således förföll, så borde man kunna anse, att en praxis utbildat sig, som äfven nu borde vara gällande. Genom den nya Riksdags-ordningen hafva visserligen icke några sådana nya förhållanden inträdt, hvarigenom en annan tolkning af grundlagen, än den som förut egt rum, kan anses berättigad, och derföre anhåller äfven jag att få instämman i det af Herr Faxé framställda yrkandet.

Herr Montgomery-Cederhielm: Efter den fullständiga utredning, som denna fråga erhållit både i skrift, genom de afgifna reservationerna, och uti tal under den diskussion, som här blifvit förd, anser jag mig endast behöfva förklara, att jag vid behandlingen af denna fråga inom Stats-Utskottet trodde mig bör följa den ledning, som Riksdags-ordningen angifver, och att jag i nämnda grundlags 63:dje och 65:te paragrafer funnit tillräckligt talande skäl att inom Utskottet yrka afslag på voteringspropositionen, hvilket yrkande jag äfven nu ber att inför Kammarerna få framställa.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Gref-

ven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden, nemligen 1:o att den föreslagna voteringspropositionen måtte af Kammaren godkännas; 2:o att Kammaren, med ogillande af voteringspropositionen, skulle lägga punkten till handlingarne; samt 3:o att voteringspropositionen skulle af Kammaren afslås, yttrade Herr Grefven och Talmannen: "Jemlikt 63 § Riksdags-ordningen, jemförd med 69 § Regeringsformen och 65 § Riksdags-ordningen, anser jag frågan om mantalspenningarnes afskaffande hafva förfallit till följd af Kamrarnes skiljaktiga beslut; och förklarar jag mig derföre förhindrad att framställa proposition på godkännande af Stats-Utskottets ifrågavarande förslag till voteringsproposition".

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition derå, att Kammaren, med ogillande af voteringspropositionen, skulle lägga punkten till handlingarne, hvarvid svarades många ja jemte några nej, och sedermera proposition på afslag å voteringspropositionen, då svaren utföllo med talrika ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

2:dra punkten.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Föredrogs ånyo och bifollos Stats-Utskottets den 17 och 19 dennes bordlagda memorial:

N:o 58, rörande Kamrarnes skiljaktiga beslut i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernvägsanläggningar, som utan bidrag af allmänna medel utföras; och

N:o 59, om anvisande af de i Regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 17 och 19 dennes bordlagda utlåtande N:o 60, angående väckta motioner om anslag till folkhögskolor.

Friherre Stjernblad: Då man läser detta Stats-Utskottets betänkande, så undgår troligen ingen att bemärka den förvånande omständigheten, att här äro 22 af Utskottets ledamöter antecknade såsom reservanter, och att beslutet således tillkommit med stöd af 2:ne röster, men i själfva verket har detta skett på endast en ledamots yrkande. Af den reservation, som Första Kammarens ledamöter afgifvit, framgår emellertid, att härmed så tillgått, att inom Utskottet egentligen funnos två meningar, som voro rådande, och hvaraf den, som i den första reservationen är antecknad, delades af 11 bland Första Kam-

marens ledamöter. När sedermera den mening, som omfattades af Andra Kammarens ledamöter, blef antagen till ja-proposition, så undertryckte majoriteten vår önskan att få till kontraposition antagen det förslag, som innehålles i vår reservation. Då så skedde, måste till följd deraf äfven Första Kammarens ledamöter, som icke kunde biträda den åsigt, som omfattades af Andra Kammarens ledamöter, rösta nej, och då nej-propositionen vid omröstningen segrade, så är således förslaget tillkommet på en enda persons yrkande. Om man emellertid ser på motiverna, så framgår deraf, att icke heller han är alldeles obenägen att understödja dessa folkhögskolor. Hvad han enligt min tanke mest varit rädd för är, såsom vi finna af motiveringen, att genom på förhand tillförsäkrad rätt till statsbidrag man skulle kunna framkalla sådana skolor, om hvilkas ändamålsenlighet man omöjligen kunde bilda sig något omdöme, innan de någon tid varit uti verksamhet. Denna åsigt delades till fullo af de tio reservanterne och var äfven en orsak, hvarföre vi måste motsätta oss det andra förslaget, uti hvilket är uttryckt, att för ifrågavarande ändamål borde på ordinarie stat uppföras ett reservationsanslag, hvars användande så godt som ensamt skulle bero på förord af landstingen eller deras deputerade. I motsats härtill ansågo vi, att man för att förhindra sådana oberättigade anspråk borde ställa ett mindre fixt belopp till Kongl. Maj:ts disposition; och att den ende ledamoten, hvars åsigt finnes uttryckt i sjelfva betänkandet, icke beller under alla förhållanden ville motsätta sig understöd till dylika skolor, ser man också af motiveringen, der det på ett annat ställe heter: "Skulle åter en folkhögskola, som under någon tids fortsatt verksamhet visat sig lemna tillfredsställande resultat, finnas för en ändamålsenlig utveckling eller fortfarande existens i behof af bidrag från det allmännas sida, lära icke statsmakterna undandraga sig att anvisa understöd", hvarom dock för hvarje fall särskild framställning borde göras. De öfrige ledamöterna af denna Kammaré ansågo deremot hvarken detta så lämpligt, ej heller saken vara af så stor betydelse, att Kongl. Maj:t borde för hvarje gång framlägga förslag till Riksdagen. Att deremot besvara en framställning af denna art med ett bleklagdt nej, torde icke heller vara alldeles lämpligt, ty har behofvet inom en ort af en dylik högre bildningsanstalt gjort sig gällande, och har detta behof tagit sitt uttryck i den form, att man gjort till och med ganska stora upppoffringar för att få en dylik skola till stånd, så tror jag, att detta är en ganska glädjande företeelse, som staten ingalunda bör försumma att understödja. Lika nyttigt, som detta understöd i sådant fall måste vara, lika skadligt är det deremot att framkalla dylika skolor, då de hvarken hafva stöd i sjelfva behofvet eller i folkmedvetandet. I förra fallet är nemligen en dylik skola att likna vid en ung planta, som sättes ned i en fruktbar jordmån, och som icke behöfver något annat än ett stöd, för att den skall springa upp till ett högt träd med härliga frukter, då den deremot i sednare fallet kan förliknas vid en dvergväxt, som genom konstlade åtgärder framkallas till ett tynande lif. Alldeles utan vilkor hafva dock icke reservanterne ansett, att dylika anslag skulle beviljas, utan de hafva

framställt förslag om, att sådant skulle göras beroende af, huruvida kommunen eller enskilde ville till anstalten bidraga.

Af de skäl, som jag nu anført, och då jag för min del varit i tillfälle att se verkligt goda resultat af folkhögskolornas verksamhet, och då det dessutom är känt, att dylika skolor uti våra grannländer hafva burit goda frukter och äfven der njuta understöd af staten, så vågar jag nu hos Herr Talmannen anhålla om proposition på bifall till det förslag, som innehålles uti den af Friherre Funck med flere framställda reservation.

Herr Widén: I likhet med den föregående talaren anser äfven jag, att högskolefrågan är af största vikt. Då folkhögskolan har till uppgift att sprida bildning bland folket, har den icke allenast betydelse i allmänt humanistiskt afseende, utan äfven i borgerligt, helst i ett samhälle sådant som vårt, der det demokratiska elementet fått sig tilldeladt så stor betydelse. Det är af vikt i ett sådant samhälle, att bildningen sprides till det stora flertalet af samhällets medlemmar, att man må ega någon garanti för att den frihet och makt, som blifvit den stora allmänheten lemnad, blifver rätt nyttjad. I likhet med alla våra öfriga anstalter, som äro inrättade för att verka till samhällsmedlemmarnes bildning, torde väl folkhögskolorna också böra understödjas med statsmedel. Men en omständighet eller betänklighet möter likväl i det afseende, nemligen att den bildningsanstalt, som här är i fråga, är en mycket obestämd företeelse. Skall staten understödja en bildningsanstalt, bör den dock först och främst veta något så när, huru den är beskaffad. Här åter finner man af Utskottets utredning att ifrågavarande anstalter äro någonting mycket obestämdt. Folkhögskolan skall räknas till folkbildningsanstalterna, men den får ej anses som en ny folkskola och ej heller som en af våra förefintliga högre folkskolor; den skall vara något annat. Den skall vara något förnämligare än de nyssnämnda anstalterna. De särskilda kännetecken på folkhögskoleanstalten, som nemligen kunna uppletas, har Utskottet sökt plocka tillsammans, då det i sitt betänkande säger, att den är afsedd att utbilda *unge män* af landtbrukareklassen till insigtsfulla medborgare, att den der använda lärometoden är friare än vid skolor, afsedda för barns undervisning, och att dervid muntliga föredrag och samtal föredragits framför inlärandet af bestämda kurser. Oaktadt detta har Utskottet slutat med att säga, det en sådan skolas värde är helt och hållet beroende af lärarens personlighet. Härigenom har man sagt, att denna anstalt helt och hållet beror på personligt tycke, låt vara att detta tycke har akademisk bildning. Det är vidare antydt, att denna anstalt hvilar på en fullt frivillig grund. Med hänsyn till denna obestämdhet uti ifrågavarande anstalters organisation i och för sig och i deras förhållande till våra öfriga folkbildningsinrättningar kunde man vara frestad att, såsom Utskottet föreslagit, se tiden an och vänta till dess man fått se hvad de verkligen vilja blifva, och man kunde vara det så mycket mer, som de, för att döma af namnet, närmast liknande anstalterna, de s. k. högre folkskolorna, ej ännu visat sig bära de deraf påräknade frukterna. Dessa anstalter hafva

icke ens kunnat hålla sig inom den riktning författningarna för dem utstakat, utan till det mesta förlupit sig in på elementarläroverkens område. Det, som man med dem afsett, åstadkommandet af en grundligare och högre folkbildning för jordbruk och näringar — utan all förvirring in på elementarläroverkens område och deras embetsmannabildning — har ej vunnits och detta till ej ringa del derföre, att hos folket hittills icke funnits något lifigare behof af den bildning, som det på rent fosterländsk grund kunnat bekomma. Jag antager likväl här att ett sådant behof nu vaknat till lif och att folkhögskolornas verksamhet deraf påkallats. Vidare är det sagdt, att folkhögskoleinrättningen icke skulle kunna existera längre, utan försvinna från bildningsanstalternas antal, derest icke staten träder emellan med något bidrag till deras underhåll. För min del anser jag, att det ej vore rätt försvarligt handladt med en företeelse så beskaffad som den ifrågavarande, om man ej sökte hjälpa den så pass länge, att man får se om den blir nyttig och kan realisera sitt höga och vackra ändamål. Jag är derföre, i enlighet med hvad reservanterne från denna Kammare föreslagit, villig att med min röst bidraga till att denna inrättning erhåller understöd af statsmedel. Jag fäster mig särskildt vid Utskottsledamöternas från denna Kammare reservation, emedan de bestämt åtskilliga vilkor för statsbidragens lemnande, särskildt det att folkhögskolorna skulle komma att stå under Kongl. Maj:ts tillsyn, hvilket förhållande reservanterne från Andra Kammaren ej hafva velat påkalla. Detta är dock, efter min tanke, första vilkoret, för att ett bidrag från statens sida skall kunna beviljas, att nemligen denna anstalt ej undandrages rikets högsta myndighetskontroll, utan att en verksam inspektion från detta håll kan utövas. Jag hade derföre äfven önskat att, utöfver hvad reservanterna föreslagit om årsberättelsers afgifvande till Kongl. Maj:t, ännu några ytterligare vilkor blifvit fordrade för becommandet af statens understödsmedel.

Allt hittills har man ansett att de läroanstalter, hvilka skola erhålla statsbidrag, måste hafva en bestämd läroplan, och jag anser att detta äfven bort föreskrifvas såsom vilkor för folkhögskolorna, för att komma i åtnjutande af statsbidrag. Deruti hade bland annat någon särskild bestämmelse kunnat intagas, rörande måttet af de insigter, som skolat fordras af de elever, som intagas till åtnjutande af folkhögskolans undervisning, ty det är ett oefftergiftigt vilkor för läraren, som vill drifva sin sak med framgång, att han vet hvar hun har att börja och att han efter elevens ståndpunkt kan få lämpa sitt framställningssätt. Läroplanen borde naturligtvis också innehålla hvilka ämnen, som skulle vid läroanstalten förekomma. Vidare synes det mig nödvändigt, att någon kontroll öfver dessa anstalter från statens sida utövas, och att följaktligen några pröfningar, eller hvad man kallar examina, der hållas. Det kan tänkas, att i annat fall, helst då undervisningen är så beroende af lärarens personlighet som här, denna lätt kunde taga en mindre helsobringande riktning.

Jag vill dock nu, såsom jag nämnt, instämma med reservanterne från Första Kammaren i deras förslag, men hemställer derjemte till vederbörandes framtida beaktande min mening, att icke allenast de

vilkor, som här föreslagits för åtnjutande af statsbidrag, böra föreskrivas, utan äfven, att en läroplan må framställas till Kongl. Maj:ts nådiga fastställelse från de län, som vilja erhålla understöd för sina anstalter, samt slutligen att erforderliga pröfningar af undervisningens resultat böra komma att ega rum, för det ändamål jag ofvan antyddt.

Herr Ekman, Carl: Den talare, som först hade ordet i denna fråga, har redan omnämnt, huru det föreliggande betänkandet tillkommit. Det är temligen lätt för Kammarens ledamöter, då de läsa namnen på de ledamöter af Stats-Utskottet, hvilka antecknat sig såsom reservanter, att se, hvilken ledamot från denna Kammare det var, hvars åsigt inom Utskottet segrade. Det var den åsigt jag kämpade för, som lyckades genom den förseglade sedeln blifva gällande i Utskottets hemställan. Om det än för ett ögonblick kan kännas tillfredsställande att få sin mening i ett utskottsbetänkande fram till Riksdagens behandling, förminskas likväl det angenäma väsendtligen derigenom, att man finner sig stå skiljd från dem, med hvilka man i allmänhet delar samma åsikter, och ställningen blir ännu obehagligare, då man får uppbära förebräelser, sådana som dem jag redan fått höra från den förste talaren, då han yttrade, att Utskottets betänkande ej vittnade om något tillmötesgående.

Opinionen har i denna fråga, så inom som utom Riksdagen, blifvit under den sista tiden ganska mycket bearbetad, för att understöd skall lemnas folkhögskolorna, och utan tvifvel är det mycket angenämare att lemna sin röst dertill, än att motsätta sig den allmänna opinionen, helst då man får se sådana uttryck, som af en utanför Riksdagen stående författare nyligen användts, att de personer, som motsätta sig understöds lemnande, äro att betrakta antingen såsom folkhögskolornas djupaste fiender, eller såsom dess mest svärmiske vänner. Hvad det första beträffar, vågar jag till följd af mina åtgärder i folkskolefrågan vara försäkrad att icke betraktas såsom en fiende, men det är ej mycket bättre att betraktas såsom en svärmare. Ehuru jag står temligen ensam, vill jag dock söka försvara mig och bjuda skäl för min mening.

Efter min tanke är det enda praktiskt kloka man kan göra i denna fråga, att icke gå till mötes den mening, som nu söker göra sig gällande, att från statens sida någon uppmuntran skall lemnas skolor af den beskaffenhet, om hvilka här är tal. Ty ett bifall i den riktning, som reservanterne från såväl denna som Andra Kammaren påyrkat, måste komma att betraktas såsom ett gifvande på hand från statens sida, att den skall åtaga sig äfven den art af folkskolebildning, som meddelas i dessa skolor. Jag har förut uttalat den mening, och vill begagna mig af hvarje tillfälle som erbjuder sig att göra det, att folkbildningen är så stor och så omfattande, att den omöjligen kan af staten ensam tagas om hand. För att folkbildningen skall blifva nöjaktigt ordnad inom vårt land fordras, att man för den tager i anspråk allt det intresse, som kan åstadkommas. Vi hafva verkligen ej råd att på något håll stöta från oss de krafter som hittills verkat eller som kunna verka i en sådan riktning.

Jag tror och fruktar, att vi redan stött bort från oss många sådana krafter genom det beslut, som blef en följd af Kongl. Maj:ts proposition till föregående Riksdag om folkundervisningens befrämjande, men om, såsom jag är öfvertygad, erfarenheten inom icke lång tid härefter skall visa att Riksdagen genom sitt bifall till den Kongl. propositionen gjorde sig skyldig till ett misstag, kan jag ej deri se något skäl, hvarföre vi nu skola begå ett nytt misstag genom att gifva på hand, att Riksdagen skall med anslag understödja hvarje folkhögskola, som blifvit grundlagd genom subskription eller genom anslag af landsting, och hvars styrelse går in till Kongl. Maj:t med anhållan om understöd.

Vi hafva åtskilliga folkhögskolor i gång. Inom den provins jag tillhör finnes en, som verkat mycket godt, och jag har ej skäl antaga att intresset för den skall svalna. Jag är fullt öfvertygad att provinsens innevånare villigt bära de kostnader, som äro förenade med denna skola, men jag är äfven öfvertygad att, om Riksdagens beslut skulle gå i den riktning reservanterne från denna Kammare önska, skulle en ansökan säkert inkomma till Kongl. Maj:t om att skolan vid Herrestad skulle få en del utaf det af Riksdagen till folkhögskolornas understöd beviljade anslag. Jag föreställer mig, att regeringen funne sig uppmanad att bifalla denna ansökan, då skolan eger ett godt anseende. Jag hemställer huruvida något vore vunnet, då man lemnat ett understöd, som ej varit af behofvet påkalladt. Jag frågar, huruvida man utträttat något godt genom att på detta sätt stöta ifrån sig krafter, som nu frivilligt erbjuda sig till folkhögskolans tjenst. Jag tror det ej och fattar icke, att det kan vara nyttigt att söka centralisera allt hvad som rör folkundervisningen. Hvad ortintresset angår, kan det vara alldeles likgiltigt om skatter direkte utbetalas till det ändamål, hvarom nu talas, eller inbetalas till staten och sedan återgå till kommunerna i form af understöd.

Min uppfattning är, att statsmakterna bära bestämma huru folkundervisningen skall ordnas och kontrollera bestämmelsens efterlevande, men att kommunerna sedan må hänvisas att sjelfva direkte lemna de bidrag som fordras för att ordna folkundervisningen efter de af statsmakterna fastställda grunder. Detta har alltid varit min åsigt och jag har ej blifvit rubbad i den, utan står fortfarande fast vid densamma.

På dessa skäl vågar jag hoppas, att enhvar af eder mine Herrar, som egnat mitt anförande uppmärksamhet, skall uppfatta hvad jag yttrat såsom förestafvadt af verklig välvilja för folkundervisningen. och i denna förhoppning anhåller jag om bifall till Utskottets hemställan.

Friherre Funck: Den siste talarens ord skola väga tungt i vågskålen vid denna frågas afgörande, då så väl är känt med hvilket nit han omfattar folkundervisningen, och specielt folkhögskolan, i den provins han tillhör. Det lider intet tvifvel, att rätt mycket af hvad han sagt är tänkvärdt och äfven jag anser det betänkligt att, genom att bevilja statsbidrag åt folkhögskolorna, beträda en alldeles ny väg. En gång börjad, vet man ej hvart den

leder. Att staten, förutom att underhålla elementarläroverken, en del af folkskolan, universiteter och alla slag af tillämpningsskolor, skulle derutöfver bidraga till ett nytt slag af undervisningsanstalter, tål att tänka på. Men å andra sidan finnas skäl, som tala därför, och jag för min del har ansett mig böra deltaga i den reservation som reservanterne från denna Kammare framställt. Det främsta af dessa skäl är, att, ehuru det måste erkännas, att de folkhögskolor, som hittills varit i verksamhet, visat sig gagnande och gått i en riktning, som måste gillas, kan man dock icke vara fullt förvissad, att samma lyckliga förhållande alltid skall fortfara. Det ligger åtminstone inom möjlighetens gräns, att en eller annan kan råka in på en väg, som ej vore för samhället nyttig. Jag har därför trott att den statens uppoffring, som här är i fråga, skulle medföra den fördelen, att Kongl. Maj:t och högsta myndigheten för landets undervisningsverk finge någon rättighet att kontrollera och öfvervaka dessa anstalter, och jag kan icke tro annat än att deraf något godt skulle kunna uppkomma. Men jag har ett annat skäl, som jag ber få öppet utsäga. Jag behöfver ej fästa Herrarnes uppmärksamhet på den stora skilnaden mellan det förslag, som framställts af reservanterne från denna Kammare, och det, som de 12 reservanterne af Andra Kammaren uppställt, men då jag erinrar mig den ifver och angelägenhet, hvarmed dessa 12 reservanter påyrkade sitt förslag, förefaller det mig sannolikt att samma ifver skall göra sig gällande för att få deras reservation antagen af Medkammaren. Vid sådant förhållande befarar jag, att vid gemensam votering mellan rent afslag och det af Andra Kammarens reservanter framställda förslag utgången kunde blifva högst oviss. Deremot tror jag att vid en gemensam votering mellan det af denna Kammares reservanter framlagda modifierade förslag, som afser att åstadkomma någon kontroll, och den andra reservationen, man har anledning hoppas, att det förra skall segra. Detta är endast ett praktiskt skäl, men för mig har det betydelse.

Till sist ber jag få nämna några ord till undanrödjande af ett missförstånd. Den förebräelse, som af den förste talaren uttalades, var riktad mot Utskottets majoritet, som förhindrade antagandet af Första Kammares ledamöters förslag, och ej mot Herr Ekman, som från början förordade den mening, han äfven nu framlagt, för Kam-maren.

Jag anhåller om bifall till det af reservanterne från denna Kam-mare framställda förslag.

Grefve Mörner, Carl Göran: I allmänhet har jag en viss betänklighet att, med anledning af enskilde motionärers framställningar, bevilja anslag för allmänna ändamål. Det anslag, som nu är i fråga, uppträder visserligen i mycket modest skepnad, men, efter mitt förmenande, har det stor benägenhet att svälla ut, om det en gång beviljas. Om det har lika stor sannolikhet för sig att bära gagnande frukter för fäderneslandet, derom vågar jag vara af skiljaktig mening med föregående talare. Den beskrifning, som lemnas

i Utskottets

i Utskottets betänkande, om sättet för undervisningens bedrivande i de ifrågavarande skolorna är åtminstone för mig i detta hänseende ingalunda betryggande. Det kan vara ganska angenämt för en lärare eller annan person att på lediga stunder komma och samtala med en eller annan af allmogen, men huru mycket verkligt vetande, som på sådant sätt inplantas hos lärjungarne, derom kunna tankarne vara ganska delade. Jag tror, att man bör tänka på hvarje land för sig. I vårt land underlättas undervisningen för hvarje samhällsmedlem på många sätt, dels är all undervisning fri och står öppen för en hvar, dels har den obemdlade många sätt att få hjälp vid sin undervisning; det är således stor olikhet med förhållandet i åtskilliga andra länder, der hvarje mått af vetande måste köpas för penningar. Jag tror att det sålunda råder stor skilnad mellan Sverige och Frankrike, som nämndes af en talare i mitt grannskap. Denna olikhet vill synas mig ådagalägga, att ingalunda något sådant behof förefinnes här som det hvilket gjort sig gällande i en del andra länder. Här finnas ju äfven en mängd tillämpningsskolor, som stå öppna för personer ur alla samhällsklasser. Jag tror således, att man ej kan med skäl säga det folkundervisningen här är försummad eller förbisedd. Ingenting finnes reglementeradt om de nu ifrågavarande folkhögskolorna, deras riktning är icke gifven och att då bevilja dem statsunderstöd, det är dock att lemna statsanslag på en lösare grund, än när det var fråga om en garnison, som man ej visste hvarifrån den skulle komma eller huru stark den skulle vara. Ett annat skäl, som jag tror ej vara af så ringa betydighet, är den sammanblandning man här vill göra emellan statens och kommunens bidrag, och det sätt, hvarpå man vill uppmuntra och locka kommunerna att beskatta sig i allt högre grad. Före den 1865 vidtagna förändring lydde § 57 Regeringsformen: "Svenska folkets urgamla rätt, att sig beskatta, utöfvas af Rikens Ständer allena vid allmän riksdag". Orden "vid allmän riksdag" har man sedan tagit bort och i stället tillagt: "Huruledes särskilda kommuner må för egna behof sig beskatta, bestämmas genom kommunal-lagarne". Nu vill man inom åtskilliga kommuner och hos flere dömande embetsmyndigheter förvandla allting till kommunens "egna behof". Om det faller en lärare, som saknar lärjungar, in att gifva sig ut på landsbygden och hålla föredrag, och han har några goda vänner ibland landstingsmännen, straxt skall landstinget gifva sitt bidrag och sedan Kongl. Maj:st och Riksdagen besväras med begäran om statsunderstöd. Jag får för min del säga, att den utsigt, som den enskilde för närvarande har att kunna på tredubbla vägar beskattas och erfarenheten deraf att denna beskattning visar sig gå i en alltmer och mer vexande proposition, icke för mig innebär något så inbjudande, att jag tycker att man bör söka lägga ut lockelser för att sätta skattepåläggningsmaskinerna i ända större verksamhet; och i sådan riktning kan detta lilla anslag ej blifva af så liten effekt. Alla hoppas få någonting med af statsbidraget och de tänka ej på att de sjelfva få bidraga med dubbelt.

Jag får på dessa skäl förena mig med den talare, som yrkat bifall till Utskottets betänkande.

Herr Hallenborg: Då jag första gången hörde talas om att inrätta folkhögskolor och att de skulle få anslag af staten, får jag erkänna att jag ej ansåg det lämpligt, dels därför att jag trodde det de ej skulle kunna uträtta så mycket godt och dels emedan jag ansåg elementarläroverken vara tillräckliga för dem, som önskade ett högre kunskapsmått än det som meddelas i folkskola. Omständigheterna gjorde emellertid, att jag för ett par år sedan af Malmöhus landsting fick i uppdrag att taga kännedom om det sätt, hvarpå en inom länet befintlig folkhögskola sköttes, och derigenom kom att få närmare kännedom om densamma, och jag får bekänna att jag derefter kom på helt andra tankar. Jag tror att, om dessa folkhögskolor skola kunna uträtta något godt, är det beroende helt och hållet af det sätt, hvarpå undervisningen der meddelas, det vill säga på de lärarekrafter, som der användas. I den nämnda skolan bedrefs undervisningen på ett sådant sätt, att det ej var möjligt att misstaga sig om det lärjungarne hade den största nytta af undervisningen. Läraren hade nemligen den metod, som vid en sådan skola ovilkorligen bör följas, att framför allt öfvertyga lärjungarne om huru litet de i själfva verket visste, och, i stället för att den der halfbildningen i allmänhet medför en hög tanke om sig själf och en hög grad af sjelfförtroende, hade det sätt, hvarpå han framställde ämnena, den verkan att de insågo, huru mycket som fordrades för att de verkligen skulle kunna anses vara bildade. Kunskaperna alstrade således ej öfvermod utan ödmjukhet i sinnet. Om det deremot funnes lärare, som ej voro i besittning af dessa egenskaper eller hyste motsatta åsichter och inplantade dem hos lärjungarne, tror jag att det skulle kunna göra mycket ondt. Då det nu göres beroende på landstingets pröfning, huruvida det anser skolan böra understödjas och då landstinget, kommunerna eller enskilde skola bidra med ett belopp, motsvarande minst dubbla summan af statsbidraget, tror jag det icke vara någon fara att detta statsbidrag skall illa användas. Jag tror ej heller att det blir så lätt att få sådana lärarekrafter, att landstingen skola blifva alltför villiga att bevilja understöd; det kommer nog att höra till undantagen. Så snart det blir fråga om något som rör allmänna undervisningen, tror jag ej att Riksdagen med nog allvar kan pröfva densamma. Det ligger stor makt uppå huru landets ungdom uppfostras, ty deruti ligger enda sättet att ställa något horoskop för landets framtid. Jag kan ej finna det af reservanterne från Första Kammaren framställda förslag på något sätt öfverdrifvet, hvarför jag nu tager mig friheten yrka bifall till detsamma.

Herr von Koch: För mig är det alltid obehagligt, när jag måste uppträda mot anslag för allmänna undervisningen, men jag tror dock att man måste göra upp för sig några regler, efter hvilka dylika anslag böra utgå. Om jag nu skulle understödja den reservation, som afgifvits af Första Kammarens ledamöter, skulle jag bryta mot en grundsats, som jag alltid följt. Jag skulle nemligen då, på grund af en enskild motion, bevilja ett statsanslag, men det har jag beslutat mig för att under detta statsskick icke göra annat än un-

dantagsvis och då anslaget af någon utaf Konungens rådgifvare accepteras. I detta fall tror jag att, om det förhåller sig, såsom jag här hört och har anledning tro, att nemligen i vissa folkhögskolor ett system följes, som vinner gillande af dem som besöka folkhögskolan, så är detta dock icke något skäl att uppmuntra dem, ty man har ej någon säkerhet att de skola fortfara på samma sätt. Lika med den ärade talare, som understödt Utskottets förslag, anser jag att man, när man skall gifva statsunderstöd, bör veta hvart man gifver det och icke göra det till okända quantiteter; och i likhet med Herr Ekman tror jag, att det bör vara vårt mål att komma derhän, att folkundervisningen blir decentraliserad och öfverlemnad till kommunerna och landstingen, men tillika tror jag att som allmän regel bör uppställas, att regeringsmakten aldrig bör afhända sig högsta kontrollen deröfver. Jag tror icke, att det är representationen som i första hand bör pröfva hvad härtill hörer, utan vi hafva en minister, på hvilken vi kunna göra det anspråk, att han ser till, det folkundervisningen går i den riktning, representationen önskar. Det förhåller sig ej alldeles så som en föregående talare yttrade, att landstinget skall bevilja ett belopp, motsvarande minst dubbla summan af statsbidraget, utan det är så, att antingen landsting, kommuner eller enskilde, hvar för sig eller gemensamt, skola bidraga med ett sådant belopp. Saken må vara huru god som helst, och är den god hafva vi ej någon anledning att betvifla, det vår regering ej skall begära hvad representationen kan vara villig att bevilja, men representationen är berättigad att få frågan utredd, så att den ej behöfver besluta på grund af uppgifter från en enda provins, då förhållandena lätt kunna vara mycket olika i olika delar af riket. Jag skulle också tro, att, om man beviljade ett sådant här anslag, skulle följderna blifva den att de rikaste provinser lättast komme i åtnjutande af ett dylikt bidrag, ty de kunde lätt bevilja höga summor, under det att de fattigare provinserna ej skulle kunna få någonting. Jag tror att den riktigaste vägen är den af Herr Ekman föreslagna, han har under flere år samlat erfarenhet i fråga om folkundervisningens ordnande, han har för denna sak gjort så stora uppoffringar att jag, med all möjlig respekt för er, mine Herrar, dock tviflar på att någon af er gjort så mycket. Han har en skola, som är så förträfflig, att vi vid ordnandet af folkskoleväsendet i Blekinge måste låna en lärare från honom, och vi äro skyldige denne man och de elever, isynnerhet qvinliga, han bildat, tacksamhet för att allmänna undervisningen der befinner sig i ett ganska blomstrande tillstånd. Enligt min tanke böra vi sålunda erkänna att Herr Ekmans ord förtjena att anses ega vitsord; han har så väl försvarat sin mening, att jag ej anser mig behöfva tillägga något vidare. Jag kan dock ej underlåta att påpeka det ett sådant anslag, som nu ifrågavarande, kan gifva anledning till kombinationer af en sådan art, som de, hvilka vid 1863 års riksdag föranledde utgifter till högst betydliga belopp, utan att regeringen hade fått tillfälle se till, huruvida de begärda och beviljade anslagen kunde vara nyttiga — nyttiga äro dock nästan alla anslag på ett eller annat sätt, men det är dock ej gifvet att de böra beviljas. Regeringen ensam befinner sig på en ståndpunkt, hvarifrån

detta i hvarje fall kan bedömas. Jag slutar med att förena mig med herr Ekman i anhållan om bifall till Stats-Utskottets hemställan i förevarande utlåtande.

Herr Statsrådet Wennerberg: De så kallade folkhögskolorna hafva, såsom bekant, uppstått i vårt grannrike Danmark och der af anledningar, som kunna synas för detta land egendomliga; dock vågar jag tro att den tanke, som ligger till grund för folkhögskolorna, är så allmänt giltig, att den hos hvarje folk, hvars stora massa eller allmoge nått någon högre grad af andlig utveckling, måste beaktas, afven om de egendomliga förhållanden, som förekomma i Danmark, der icke ega rum.

Detta gäller företrädesvis om de germaniska folken, och främst bland dem om de skandinaviska, der allmogens vikt i kommunalt och politiskt hänseende oftast varit och nu är större än annorstädes. Det måste då vara af hög betydelse, att denna allmoge, på hvars anda hela folkets framtid väsendtligen är beroende, också erhåller en i möjligaste måtto denna dess vikt motsvarande bildning. Den bildning, som lemnas i våra folkskolor, kan dock icke vara tillräcklig för personer, som, inom kort tid efter det de lemnat folkskolan, kunna komma att öfvertaga det viktiga värfvet att vara kommunens, ja landets representanter. Visserligen lemnas i våra elementarläroverk ett tillfälle till fortsatt inhemtande af kunskaper, men vi önska ju ej att enhvar af landets söner skali dragas dit ifrån sin egentliga verksamhets krets. Folkskolan, ehuru således otillräcklig för *hela* allmogen bildningen, bör dock ej utsträcka sin verksamhet öfver en viss gräns, med afseende å det särskilda ändamål den har, utan qvarhålla sin uppgift att lemna ett visst litet, men oeftergifligt mått af bildning åt den *stora* allmänheten. Skall alltså en högre afslutad folkbildning lemnas åt denna allmänhets mera vetgiriga och framstående söner, så måste detta ske vid särskilda därför inrättade anstalter. Det är blott att tillse, det denna bildning blifver så afpassad för det ändamål, man vill vinna, som möjligt.

Det är folkhögskolans uppgift att lemna en sådan bildning. Den bör söka att utveckla förståndet och skärpa omdömet till åstadkommande af själfständig uppfattning. Detta är dess ena uppgift. Dess andra är att i möjligaste måtto förädla karakteren och lifva fosterlandskänslan. Undervisning bör meddelas i modersmälet, så att ynglingen lär sig att muntligt och skriftligt behandla det — för sin ståndpunkt — oklanderligt; i vårt folks historia, så att dess minnen, sträfvanden och öden blifva honom dyrbara; i vårt lands beskaffenhet i naturhistoriskt, geografiskt och topografiskt afseende, så att han ej känner sig som en främling i sitt eget — korteligen, så mycket som möjligt i allt som närmare rör Sverige.

Huruvida nu folkhögskolan skall kunna göra detta bättre, om den lemnas åt sig själf, eller om den får bidrag af staten, det är en fråga, hvilken jag tror något hvar af oss skall tveka att afgöra med ens. Är folkhögskolan verkligen nödvändig för vårt folk — och vi hafva ju sett och måste erkänna dess betydelse för vårt grannrike — är den nödvändig, må man då ej vägra anslag, utan tillse att, afven

om en eller annan provins skulle kunna underhålla några folkhögskolor med egna medel, under det de flesta dock alls icke förmå det, så väl den ena delen af landet som den andra deraf blir delaktig. Är den deremot icke nödvändig, ja, måhända vådlig och hinderlig för statens ändamål, då bör man akta sig att kasta ut penningar för att uppmuntra hvad man kanske sedan får stort besvär att motverka.

Onekligan vore *det* det rättaste, att folkhögskolan finge uppstå såsom en fri produkt af det växande behovet efter bildning på hvarje ort och att den sålunda, endast i mån som detta behof gjorde sig gällande, framkomme och utvecklade sig. Det är emellertid mycket väl bekant, att det finnes orter i vårt land, der väl ett sådant behof finnes, men ej deremot svarande ekonomiska tillgångar, hvarföre det är omöjligt att der utan hjälp framskaffa en enda sådan högskola.

Vi hafva redan några folkhögskolor, och jag tror mig kunna säga, på grund af den kännedom jag eger om ett par af dem, att deras bemödanden äro berömvärda, om man också ej kan påstå att några synnerligen stora eller vackra resultat ännu genom dessa bemödanden blifvit vunna. I dessa folkhögskolor hafva, såvidt mig är bekant, några missriktningar icke heller visat sig. Om nu ej statsanslag beviljas, fruktar jag väl ej att följden genast blir den, att dessa anstalter komma att upphöra och att ingen folkhögskola vidare uppstår; de skola troligen fortfara i sin verksamhet och en efter annan ny skall nog komma fram, när behovet af bildning vuxit och detta behof understödjes af ett tillräckligt yttre välstånd — eller just i det riktiga ögonblicket. Hvad jag fruktar är, att, om staten ej lemnar något bidrag, undervisningen i dessa läroanstalter, af ekonomiska skal, snart skall falla i händerna på personer, som, långt från gagna staten och den enskilde, genom oduglighet i ett eller annat afseende skola vilseleda i stället för att leda, förvirra i stället för att upplysa, och således åstadkomma en oberäknelig skada. Det är likväl, om statsanslag beviljas, af vigt att folkhögskolan blir så noga öfvervakad, som kan ske med respekterandet af dess rätt att fritt verka och utveckla sig. Jag vill ej vidlyftigare beröra denna punkt; blott påminna om hvad som derutinnan skett i Danmark. Statsbidrag gifvas der åt folkhögskolorna, men utan några andra vilkor än sådana, som icke ingripa i deras rätt att bestämma öfver undervisningens ordnande, lärarens anskaffande och dylikt. Allt detta öfverlemnas åt de personer, som i de särskilda orterna hafva med saken att skaffa; men staten lemnar inga bidrag, såvida den ej genom sina inspektörer finner att skolan skötes på ett sätt som står i harmoni med dess ändamål. Jag hoppas dertföre, att det beslut Kammaren i denna fråga tager, antingen måtte blifva ett afslag å motionen — det vill säga bifall till Utskottets hemställan — eller också ett godkännande af den åsigt, som uttalats af reservanterna från denna Kammare.

Friherre von Essen: En föregående talare har gifvit stor vigt och betydelse åt den ledamots ord, som dikterat förevarande Stats-Utskottets förslag; men ehuru jag ingalunda vill underskatta värdet af hans åsikter, gör detta mig icke mindre tveksam att motsätta mig detsamma. Jag

tager fasta på de ord, han yttrade, att vi icke hafva råd att stöta ifrån oss de krafter, som kunna verka för folkskolorna. Jag anser verkligen icke, att vi hafva råd att hushålla med 10,000 R:dr, när det gäller folkundervisningen, och jag tror, i motsats mot hvad han föreställde sig, att detta vore ett sätt att förminska intresset i detta hänseende. Jag kan icke föreställa mig, att en folkhögskola, sådan som den i Östergötland t. ex., om hvilken vi hört så mycket godt här talas, och som verkat så välgörande, skulle förminskas i sin verksamhet, derföre att den får understöd. Tvärtom tror jag, att det skulle vara en uppmuntran, som gjorde den fastare och mera gagnelig. Då såsom skäl för vägran af ifrågavarande anslag blifvit framdraget, att folkhögskolorna äro föga kända till sin verksamhet och lätteligen kunna urarta, så må det tillåtas mig, att göra det inkast, att, just för att tillförsäkra staten om att de icke må urarta, utan att de må blifva för svenska folket gagneliga, det väl vore godt att staten hade ett ord med i laget, och detta kan endast ske genom att lemna bidrag till deras vidmakthållande. Af detta skäl anser jag, att det vore orätt att icke från statens sida göra någon uppoffring, för att utsträcka och utveckla folkhögskolornas verksamhet. Då den redan påbörjade rörelsen i denna väg säkerligen kommer att fortfara, synes det mig vara både klokt och försigtigt, att staten söker bidraga till att ett för landet gagneligt resultat deraf komme att vinnas.

Här har blifvit sagdt, att de ynglingar, som icke åtnöjas med undervisningen i folkskolorna, kunna erhålla fri undervisning i elementarläroverken, men dervid får jag anmärka, att folkhögskolorna äro afsedda för sådana ynglingar, som önska kvarstanna bland den arbetande klassen och att undervisningen är derefter lämpad. Om deremot en sådan person skulle öfvergå till ett elementarläroverk, så vill jag fråga, vid hvilken klass han då bör afsluta sin kurs, för att sedan återgå till sin verksamhet såsom arbetare. Det kan icke förnekas, att, såsom kursen i elementarläroverken är bestämd, äro de icke afsedda för bibringande af det slags vetande, som sökes af den arbetande klassen, utan för denna äro folkhögskolorna afsedda, och man har redan haft en glädjande erfarenhet, att allmogen med synnerlig ifver söker tillägna sig de kunskaper, som der kunna inhemtas.

På detta skäl, och då en af de betänkligheter, som en föregående talare yttrat, nemligen att detta förslag, såsom väckt af enskild motionär, icke borde vinna bifall, såvida icke Konungens rådgifvare ville gå i ansvar för detsamma, nu bör hafva försvunnit, då efter min uppfattning det af Chefen för Ecklesiastik-departementet nyss afgifna yttrande kunde tydas så, som om han vore benägen att iklåda sig detta ansvar, när han icke yttrade sig emot att bifall lemnades till det af Första Kammarens reservanter framlagda förslag, så får jag anhålla att Kammaren behagade till detta förslag lemna sitt bifall.

Grefve Hamilton, Henning: Ehuru jag till fullo erkänner folkundervisningens vigt, vill jag icke förneka, att jag hyst stora

betänkligheter vid det förslag, som af Första Kammarens reserveranter inom Utskottet blifvit framställt. Jag är icke genom egen erfarenhet i tillfälle att hafva något bestämdt omdöme om de folkhögskolor som finnas i landet; men hvad jag känner, om dem har till största delen varit godt, och särskildt har jag från Östergötland erfarit, att i den der befintliga folkhögskolan undervisningen skötes till ortens synnerliga belåtenhet. Men jag är alldeles icke viss att samma förhållande skulle hafva egt rum, om dessa skolor från begynnelsen varit framkallade af statsanslag. Det är förmodligen den omständigheten, att det inom orten funnits några personer, hvilka särskildt intresserat sig för frågan och med sin uppmärksamhet följt undervisningen samt till viss grad ledt densamma, som åstadkommit de goda frukter, man derifrån omtalar. Hade dessa folkhögskolor varit bildade efter visst på förhand uppgjordt reglemente, tviflar jag på, att resultatet blifvit detsamma, så mycket mera som man här i landet saknar all erfarenhet huru sådana skolor böra organiseras, som icke äro afsedda för ungdom, utan för män, som uppnått mogen ålder; ty, såsom af Utskottets betänkande synes, är en stor del af folkhögskolornas lärjungar 25 till 30 år gamla. Jag vet verkligen icke, huru dessa folkhögskolor nu uppehållas, om man i orterna bildat någon högskolefond, eller om det sker genom bidrag från ortens innevånare, men visst är, att det måste finnas ett intresse i orten, som håller dem vid lif, och att de derförutom hvarken skulle kommit till stånd eller kunna fortfara.

Ett annat sätt, hvarföre jag hyst betänklighet mot förslaget, är, att jag icke vet, hvilken plats folkhögskolorna skulle intaga inom den offentliga undervisningen i Sverige. De utgöra icke en fortsättning af den egentliga folkskolan, de bilda icke en öfvergång till elementarläroverken, utan de hafva, om jag så får säga, en för mig något dimmig plats inom den allmänna undervisningen. Det uppgifves visserligen i Utskottets betänkande, att deras uppgift skulle vara, att bilda insigtsfulla medborgare inom landtbrukareklassen, men då kan man fråga, om icke städerna också hafva behof af insigtsfulla medborgare. Det är väl sannt, att antalet af städernas representanter vid riksdagen är obetydligt i jemförelse med landsbygdens, men detta förringar icke betydelsen af att medborgerlig bildning finnes inom städerna. Det är icke heller för mig klart, huru denna medborgerliga bildning skulle vid den åldern kunna vinnas inom folkhögskolorna. En medborgerlig anda kan visserligen der utvecklas, men detta bör ske i alla skolor och icke speciellt eller på särskildt sätt i folkhögskolorna, ty det antal medborgare, som kan komma att genomgå sådana skolor, är så ringa, att, skulle vi icke hafva några andra goda och insigtsfulla medborgare, än de, som passerat dem, vore vi ganska illa lottade. Jag har icke heller hyst någon fruktan för folkhögskolorna på grund deraf, att de icke understödjas med statsanslag, ty vore det verkligen stor fara vid att icke staten toge dem om hand genom att bevilja anslag. är jag förvissad, att Kongl. Maj:t skulle hafva framställt proposition till Riksdagen för att afvärja den hotande faran. Jag får således säga, att jag varit tveksam, om detta anslag borde beviljas eller icke, men

hvad som egentligen gifvit mig anledning att begära ordet var ett yttrande af en föregående talare, deri han förordade att ett ytterligare reglementerande skulle ske i det af Första Kammarens reservanter framställda förslag. Det är detta jag önskar att få motsätta mig, och jag får derföre hemställa, att, om Kammaren skulle bifalla denna reservation, några vidare föreskrifter, än de som redan der finnas, icke måtte beslutas. Vi känna så litet om folkhögskolornas beskaffenhet och framför allt huru de böra vara beskaffade, att, om man skall kunna hoppas något godt af dem, måste det ske på det sätt, att de få fritt utveckla sig efter de särskilda orternas behof och icke skäras öfver en kam, åtminstone förrän erfarenheten visat, hvad som är en sådan skola kan åstadkommas.

Grefve Mörner, Carl Göran: Här har framhållits vigten af att i de ifrågavarande skolorna en fosterländsk anda och medborgerlig bildning skulle meddelas. Om angelägenheten deraf har Riksdagen redan uttalat sin åsigt och äfven derför ställt anslag till Kongl. Maj:ts förfogande, hvilket skedde vid 1856—1858 års riksdag, då anslag beviljades för inrättande af högre folkskolor, hvilka lära vara något annat än de nu ifrågasatta folkhögskolorna. Uti Rikets Ständers underdåniga skrifvelse den 2 Mars 1858, hvilken finnes intagen i förevarande utlåtande, angafs ändamålet med dessa skolor vara, "att åt arbetsklassen, ej blott de mera förmögna, utan jemväl de fattigare, barn, hvilka blifvit begåfvade med bättre fattningsförmåga samt viss framstående lärolyst, bereda tillfälle att inhemta för framtida sjelfstudier behöfliga förkunskaper, äfvensom att genom goda lärarens handledning vinna allmän förståndsutveckling samt sinnelyftning till deltagande i fosterlandets och mensklighetens högre angelägenheter." Redan då lades på de högre folkskolorna denna omsorg och det hade varit rätt intressant för Kammaren, om i den redogörelse, Chefen för Ecklesiastik-departementet nyss lemnade oss, vi fått uppgifter om de frukter, som hennitats af detta anslag af 10,000 R:dr, som gått ut sedan nämnda tid. Om de verkat i den riktning som här blifvit antydd, så hade en del af det för mig litet sväfvande i det afgifna yttrandet kunna få en mera bestämd form.

En annan talare förordade afslag å Utskottets betänkande och bifall till reservanternas i denna Kammar förlag af den anledning, att man derigenom, vid en gemensam votering, skulle hafva större utsigt att få dessa reservanternas mening antagen. Detta är en af dessa medelvägar, till hvilka man understundom tager sin tillflykt, men för min del tror jag, att det är säkrare att gå den väg, der man tror det rätta och bästa vara att vinna, än att genom en medelväg, som kanske leder till något annat, än man önskat, söka vinna några röster. Jag tror icke, att detta skäl bör väga mycket i afseende på det beslut, Kammararen kan komma att fatta.

Herr Ekman, Carl: Vi hafva från ett håll, der ett uttalande i denna fråga måste gälla ganska mycket, erfarit, hurusom det blifvit ansett, att dessa folkhögskolor kunna komma att utgöra en vigtig länk i den allmänna undervisningen för folket i vårt land. Jag tror, att hvar och en, som varit i tillfälle att taga kännedom om de i

gång varande fördelaktigt vitsordade folkhögskolorna, skall lätt blifva af samma åsigt. Men huru svårt det måste vara att kunna leda undervisningen i dessa skolor derhän, att den blir fullt gagnelig, blir först klart, när man gör sig reda för elevernas bildningsgrad och ålder. Af den redogörelse, som föreligger angående de väl vitsordade folkhögskolorna, framgår, att elevernas ålder varierar mellan 16 och 30 år samt att eleverna utgöras dels af ynglingar, hvilka sjelfva genom vårdslöshet förspilt det tillfälle, de haft att i folkskolan få undervisning i de ämnen, som enligt författningarne der skola meddelas, dels af sådana, som af okunniga föräldrar i förtid ryckts ur folkskolan, dels ock af sådana, som på ett hedrande sätt genomgått folkskolan, men som önska erhålla något vetande utöfver det som der bibragts dem. När man nu finner, att ynglingar i skolan stå på en så olika grad af bildning, är tydligt, att det måste fordras mer än vanlig förmåga för att kunna på ett ändamålsenligt sätt leda undervisningen, så att det afsedda resultatet må vinnas. Jag tror ock, att i vårt land det är högst få personer, som ega både fallenhet och lust att påtaga sig detta svåra och ansvarsfulla kall. Det har blifvit yttradt, att ett växande bildningsbehof allt mer och mer gjorde sig gällande; men att penningtillgångar saknades för att få detta bildningsbehof tillfredsstäldt. Jag vill härvid uppställa en annan fråga. Haiva vi verkligen sådan tillgång på lärarekrafter, att, om det ifrågasvarande anslaget beviljades, följderna skulle blifva, att folkhögskolor komme till stånd, med hvilkas verksamhet man kunde vara belåten? Männe icke det tillmötesgående, Riksdagen visade genom anslags beviljande, kunde leda derhän, att personer, som icke äro kompetente att blifva lärare i en folkhögskola, lockade af den utsigt, som erbjöde sig till erhållande af en anställning, som de kunde hoppas skulle blifva af längre varaktighet, grepe sig an med detta svåra och ansvarsfulla kall samt att på så sätt skulle uppstå folkhögskolor, som icke verkade lika godt som de, hvilka vi nu fått i gång i vårt land? Det har varit med insigt härom, som reservanterne från Första Kammarren påyrkat, att det ifrågasatta anslaget icke skulle komma andra folkhögskolor till del, än sådana, som redan någon tid varit i gång och visat sig gagneliga. Hvad blefve nu resultatet af anslagets beviljande? Jo, möjligen det, att de, som nu äro intresserade af de i gång varande folkhögskolorna, föranleddes att, till minskning af sina utgifter, framställa begäran att komma i åtnjutande af anslaget, hvilken begäran då icke torde kunna dem förvägras; och anslaget skulle icke kunna utdelas åt folkhögskolor, som tillkomme under den tid, för hvilken vi nu reglera statens utgifter, när vid anslaget skulle rästas det vilkor, att skolan någon tid varit i gång, så att den kunnat visa sig gagnelig. Jag tror derföre, att man icke riskerar något genom att bifalla hvad Utskottet föreslagit, nemligen att icke lemna något anslag, synnerligast som vi af Cherén för Ecklesiastik-departementet hört, att han anser, att, om folkhögskolan skall verka godt, den bör understödjas af staten, på det att man må kunna förvissa sig, att den erhåller goda lärarekrafter. Då detta är yttradt från ett sådant håll, är ju uppenbart, att regeringen redan har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga, och att vi hafva att förvänta en Kongl. pro-

position, när regeringen anser tiden dertill vara inne. Det synes mig således, att allting talar för att icke för närvarande bevilja det anslag, som af reservanterne blifvit förordadt; och jag måste till alla delar instämma i den siste aktade talarens yttrande, att man sällan vinner något genom att gå en medelväg. Jag tror, att hvad som bör gifva denna Kammare ett stort anseende, är just det, att icke någon åtgärd af Kammaren beslutas förr, än den blifvit väl pröfvad, och först sedan man kommit till mogen insigt, att något verkligt mål derigenom kan vinnas.

Jag yrkar fortfarande bifall till Utskottets hemställan.

Herr Statsrådet Wennerberg: Jag finner mig uppmanad af den talare, som erinrade om de högre folkskolorna, att yttra mig.

Onekligen är att benämningarne "högre folkskolor" och "folkhögskolor" kunna innebära något förvillande; men har man någon tid sysselsatt sig med frågor rörande dessa skolor, lär man sig nog att, trots benämningarne, skilja dem åt. De högre folkskolorna mottaga sina elever vid långt tidigare ålder än folkhögskolorna, hvilka sedanare väl stundom mottaga lärjungar af 16 å 17 års ålder, men också räkna sådana som äro ända till 30 år gamla. Detta måste naturligtvis äfven medföra olikhet med afseende å undervisningssättet, så att, då vid de högre folkskolorna undervisningen meddelas på samma sätt som vid våra folkskolor och lägre elementarläroverk, bibringas den deremot vid folkhögskolorna genom föredrag och samtalsvis. Hvad beträffar de högre folkskolorna, vill jag icke förneka, att jag funnit deras karakter mycket obestämd och såsom nyss yttrades om folkhögskolornas, "dimmig". Det finnes bland dem sådana, som hafva förvillat sig ända derhän, att de meddelat undervisning i främmande språk och latin. Detta är påtagligen en missrättning. Jag tror dock, att dessa skolor kunna få en verklig betydelse om de, såsom fallet varit på ett par ställen, utveckla sig till att blifva en högre klass i sjelfva folkskolan. Det torde ej dröja många år förrän man af folkskolan måste fordra en högre och mera omfattande undervisning än den som nu der meddelas; och dervid synes mig, att de högre folkskolorna på förhand böra angifva den punkt, hvartill man bör komma.

Medan jag har ordet, ber jag att få rätta en missuppfattning af den talare, som trodde sig hafva hört, att jag skulle hafva tillstyrkt beviljande af statsanslag, på det staten derigenom skulle få tillfälle att tillsätta goda lärare vid folkhögskolorna. Något sådant har jag icke yttrat. Folkhögskolan bör sjelf genom sin styrelse tillsätta sina lärare, och staten skall lemna bidrag, endast för att derigenom möjliggöra anskaffandet af goda lärare, till fromma för allmogens söner. Just i folkhögskolans idé ligger denna sjefbestänningsrätt i afseende såväl å valet af lärare som undervisningens ordnande. Kan icke skolan sjelfständigt utveckla sig till en gagnelig verksamhet, vinnes detta visserligen icke med bidrag af de medel, Riksdagen ställer till Kongl. Maj:ts förfogande.

Friherre von Essen: Jag vill visserligen icke påstå, att det af

reservanterne från Första Kammaren framlagda förslag innebär det enda sätt, hvarpå denna enligt allas omdöme högst viktiga fråga skulle kunna lösas och jag medger, att det icke betyder synnerligen mycket, om med lösningen får anstå ett eller annat år; men jag måste på det högsta bestrida, att frågan skulle blifvit inom Utskottet lätt-sinnigt behandlad, ty i sjelfva verket hafva få frågor varit lifigare omtvistade, än just denna, och det är därför jag lugnt kan yrka bifall till reservanternes förslag.

Den näst siste talaren har anmärkt, att deras antal, som ville egna sig åt lärarekallet, för närvarande icke vore stort. Detta kan icke disputeras, men icke blefve det väl mindre, om bidrag lemnades. Tvärtom skulle väl då den allmänna regeln om tillgång och efterfrågan göra sig gällande.

Samme aktade talare ansåg jemväl, att, om reservanternas förslag bifölles, skulle endast de redan nu i gång varande folkhögskolorna komma i åtnjutande af anslaget. Denna uppfattning kan jag icke dela, ty då staten regleras för 1873, kunde ju de skolor, som i år på sommaren anordnades, på hösten nästa år, då de varit i gång ett år och några månader, hafva hunnit ådagalägga sådan verksamhet, att Kongl. Maj:t med anledning deraf kunde finna sig föranlåten tilldeia dem understöd.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till Stats-Utskottets förevarande utlåtande och dels att Kammaren, med afslag derå, skulle antaga det förslag, som Friherre Funck med flere ledamöter af Första Kammaren afgifvit uti en vid utlåtandet fogad reservation, hvilket förslag lydde sålunda: "att Riksdagen måtte för år 1873 till Kongl. Maj:ts disposition anvisa ett extra anslag af 10,000 R:dr, att användas till understöd åt sådana i verksamhet varande folkhögskolor i riket, som visat sig gagneliga och af Kongl. Maj:t pröfvats vara i behof af dylikt understöd, under vilkor att landsting, kommuner eller enskilde, hvar för sig eller gemensamt, bidra med ett belopp, sammanlagdt motsvarande minst dubbla summan af statsbidraget, hvilket sistnämnda dock ej må öfverstiga 2000 R:dr årligen till hvarje skola, samt att berättelse öfver skolans verksamhet årligen af dess styrelse så väl till Kongl. Maj:t som till vederbörande landsting ingifves.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, samt sedermera proposition på afslag derå och antagande af Friherre Funcks ofvan intagna förslag, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Herr Ekman, Carl, begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller Stats-Utskottets utlåtande N:o 60 angående väckta motioner om anslag till folkhögskolor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren detta utlåtande och antager det förslag, som Friherre Funck med flere uti den vid utlåtandet fogade reservation afgifvit.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 29.

Nej — 48.

Friherre Funck: Jag får hemställa, att de i dag andra gången bordlagda ärenden måtte uppföras sist å föredragningslistan till nästa plenum.

Denna hemställan bifölls.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem

O. Brakel.
